

Buletinul Științific

***al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul***

ediție semestrială

seria

ȘTIINȚE SOCIALE

***1(1)
2015***

COLEGIUL DE REDACȚIE al seriei ȘTIINȚE SOCIALE

Redactor-șef al seriei:

Sergiu Cornea, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Membri:

Guceac Ion, membru corespondent, doctor habilitat în drept, profesor universitar, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Solomon Constantin, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Juc Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Florin Tudor, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Floroiu Mihai, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Orlov Maria, doctor în drept, conferențiar universitar, președinte al Institutului de Științe Administrative din Republica Moldova

Cornea Valentina, doctor în sociologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Cebotari Svetlana, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Trofimenco Nicolai, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Sîmboteanu Aurel, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia de Administrare publică

Bercu Oleg, doctor în istorie, lector superior universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

CUPRINS

CORNEA Sergiu, COLECTIVITATEA TERITORIALĂ LOCALĂ: REPERE PENTRU DEFINIREA UNUI CONCEPT.....	4
BUCUCI Anatolie, COVALSCHI Stanislav, O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ A CONFLICTULUI TRANSNISTREAN (1989-1992) ...	31
SAITARLÎ Natalia, PREGĂTIREA PROFESIONALĂ ȘI INSTRUIREA CONTINUĂ A PERSONALULUI DIN AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE.	44
EREMIA Natalia, STRATEGIA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA : UNELE CONSIDERATIUNI.....	51
PRISAC Lidia, RELAȚIILE INTERETNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA DUPĂ 2009.....	58
TODOROV Maxim, PROBLEMATICA INDEXĂRII DESPĂGUBIRII LUNARE PENTRU PIERDEREA ÎNTREȚINĂTORULUI.....	67
BLAȘCU Olesea, CONCEPTUL ȘI NATURA JURIDICĂ A PROBAȚIUNII ÎN LEGISLAȚIILE ALTOR STATE.....	76
OTGON Ala, PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA ÎNCETĂRII PROPRIETĂȚII COMUNE PE COTE-PĂRȚI PRIN ÎMPĂRȚIRE.....	90

COLECTIVITATEA TERITORIALĂ LOCALĂ: REPERE PENTRU DEFINIREA UNUI CONCEPT

CORNEA SERGIU,

doctor în științe politice,

conferențiar universitar,

Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The implementation of the principles of local democracy has proven to be one of the most complicated tasks of the political and administrative reform in the Republic of Moldova. To overcome this situation, it is important to develop and substantiate theoretically such concepts as “local power”, “the subject of local power”, “local territorial collectivity”. A clear scientific definition of those notions would serve as a foundation for developing an appropriate legal framework and public policy in the field.*

In order to elucidate the notions mentioned above, the existing essential approaches in the contemporary social sciences regarding the public territorial collectivities have been analyzed. The factors affecting the formation and existence of the local territorial collectivities have also been emphasized. Two types of authorities: private and public have been briefly considered.

This paper analyzes the concept of “local authority” in contrast to the term “territorial administrative unit” with which the legislator operates in the Republic of Moldova.

It was concluded that the concept “local collectivity” is more acceptable because it is the appropriate expression of the phenomenon of the territorial organization of public power in general, as opposed to the concept “administrative unit” which refers only to the territorial organization of state public power. So, from this point of view, the territorial administrative units and the local territorial collectivities are two different phenomena. In a strictly legal sense, the territorial-administrative unit is an inhabited territory which has no heritage (in the territory there is the state property or another kind of heritage) and it is administered by an official appointed by the state. The local collectivity has its own heritage that is managed on its own account and in order to solve local problems. The issues belonging to state power can be delegated to local authorities by sending financial and material resources needed to achieve them. A territorial community of the residents becomes local authority if it possesses and uses democratic institutions, creates bodies of self administration on the basis of the elective principle, takes binding decisions for the community, and has its own financial and material resources in order to regulate the internal life. These indicators make public territorial collectivities to be different from the territorial administrative units, in which only administrative methods of management are used.

The defining elements of the identity of a local collectivity, such as: a) name, b) territory, c) population, d) the public authority of the eligible authorities, e) the Statute, f) the distinctive insignia of the local collectivity, have been identified. These elements make the local territorial collectivity to be distinguished from other similar collectivities.

Keywords: local territorial collectivity, public power, local power.

Precizări introductive. Implementarea în practică a principiilor democrației locale s-a dovedit a fi una dintre cele mai complicate sarcini ale reformei politice și administrative din R. Moldova. Pentru a depăși situația creată, este important de a elabora și de a fundamenta din punct de vedere teoretic noțiunile „putere locală”, „subiect al puterii locale”, „colectivitate teritorială locală”. Definirea clară, din punct de vedere științific, a noțiunilor respective ar servi drept fundament pentru elaborarea cadrului juridic adecvat realităților cât și a politicilor publice în domeniu.

Termenul de colectivitate, care provine din francezul „collectivité”, desemnează un grup de oameni care duc o viață colectivă, trăiesc și muncesc în comun. Termenul este sinonim cu cel de comunitate umană sau de comunitate.¹

Formarea inițială a colectivităților locale a avut loc pe calea grupării naturale a populației. Apărute astfel, așezările umane, ulterior se unesc, se creează alte unități teritoriale, care se formează și se reformează „de sus”, de către puterea statală sau pe alte căi (în societățile contemporane, schimbarea hotarelor administrative au loc cu consultarea obligatorie a populației).

Când mă refer la colectivitatea locală am în vedere colectivitatea teritorială publică, unde prin „colectivitate” se are în vedere o uniune de persoane cu caracter stabil, „teritorială” se referă la dimensiunea spațială a noțiunii de colectivitate, iar caracterul său public o face să se deosebească de alte colective cu caracter privat. Nu examinez aici colectivitățile supra-naționale și unitățile administrative-teritoriale. Ultimele sunt circumscripții teritoriale ale statului, sunt administrate de autorități numite de puterea centrală și țin de un alt fenomen, deosebit de colectivitatea teritorială publică.

Problemele constituirii, dezvoltării, administrării colectivităților teritoriale locale constituie obiect de studiu al mai multor cercetători din diverse domenii: știința administrației, politologie, sociologie, economie, istorie, drept, psihologie, management. Interesul manifestat pentru studierea diverselor aspecte ale existenței colectivităților locale se datorează necesității conceptualizării științifice a noțiunii „colectivitate teritorială” locală cât și datorită importanței practice determinată de necesitatea implicării populației în viața publică locală. Diversitatea de abordări a fenomenului colectivităților teritoriale locale se explică prin diversitatea proceselor

¹ Manda Corneliu, Manda Cezar C. Dreptul colectivităților locale. București: Lumina Lex, 2002, p.13.

care au loc în cadrul acestor colectivități: politice, economice, sociale, culturale. Este evident, reprezentanții fiecărui domeniu științific studiază aspectele care sunt relevante din perspectiva acelei științe. Studiarea și însușirea rezultatelor acestor investigații științifice ne va permite să avem o abordare complexă în analiza problematicii legate de colectivitățile locale.

La general, am putea menționa câteva abordări esențiale în studierea colectivităților teritoriale locale:

a) abordarea economică presupune studierea relației dintre diferitele sectoare ale economiei locale, calitatea și structura profesională a populației, numărul și profilul locurilor de muncă, sursele și dinamica veniturilor, resursele de care dispune colectivitatea locală;

b) abordarea etnografică presupune studierea colectivităților locale prin prisma modului de viață caracteristic și a valorilor culturale dominante;

c) abordarea ecologică presupune studierea colectivităților locale în contextul interacțiunii omului cu natura;

d) abordarea juridică presupune studierea colectivităților locale ca persoane juridice de drept public;

e) abordarea psihologică presupune studierea colectivităților locale din perspectiva activismului social și al interacțiunii locuitorilor;

f) abordarea managerială, în care colectivitățile locale sunt tratate prin prisma efectelor produse de activitatea autorităților administrației publice locale;

g) abordarea sociologică care include mai multe direcții de cercetare a colectivității locale: a) stratificarea socială în cadrul colectivităților locale, b) colectivitatea locală în calitate de sistem social, c) colectivitatea locală – fenomen social, d) resursele de dezvoltare a colectivității locale.

h) abordarea științei administrației în care colectivitatea locală este tratată ca sursă a puterii locale și actorul principal al proceselor de descentralizare. Sunt studiate relațiile dintre autoritățile publice locale (deliberative și executive) cu populația, modalitățile de participare a populației la procesul decizional local, modalitățile de constituire și activitate a autorităților locale și a serviciilor publice locale.

i) abordarea politologică în care colectivitatea locală este tratată ca o comunitate umană angajată în procesele politice ale societății fiind studiate activismul său politic, relațiile dintre autoritățile publice locale și autoritățile publice centrale, implicarea colectivităților locale în procesele de democratizare a societății.¹

Factorii care influențează constituirea și existența colectivităților locale.

Cr.-I. Popa menționa că „conviețuirea comunitară este imediat sesizabilă în trei tipuri de legături interumane: de rudenie (comunitatea de sânge), de vecinătate

¹ Антипов, К.А. Местные сообщества как основа местного самоуправления: монография. Пермь : Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2013, с.30-35.

(comunitatea de loc) și de prietenie (comunitatea spirituală), felul de comunitate cel mai specific uman și cel mai elevat”. Din această perspectivă, cadrele de desfășurare ale vieții comunitare sunt: „casa familială, în care membrii săi dispun împreună de bunurile lor; satul, care deține în posesie și folosește comună terenurile, pădurile etc.; și micul burg, în interiorul căruia apar, ca produse specifice ale sale, corpurile profesionale și comunitățile religioase, care sunt cele mai înalte manifestări ale ideii de comunitate. Prin urmare, familia, satul, micul oraș, dar și o origine comună, o generație și chiar un popor sunt forme de comunitate umană”.¹

Colectivitățile locale se formează sub influența anumitor factori de ordin subiectiv și obiectiv în limitele unor spații teritoriale. Ele se creează nu pe calea aderării formalizate a indivizilor, dar în baza legăturilor teritoriale a oamenilor. Spre deosebire de alte comunități, colectivitatea teritorială locală se constituie și există în scopul asigurării vitalității colectivității în ansamblu. În aceasta și constă logica constituirii și existenței lor – soluționarea „treburilor comune”.

Asupra constituirii și existenței colectivităților locale influențează mai mulți factori. Acești factori, convențional, pot fi împărțiți în câteva grupe:

a) factorii geografici și naturali: poziționarea geografică, dimensiunile, relieful teritoriului colectivității locale, condițiile climaterice, factorii naturali ș.a.

b) factorii economici: tipul activităților economice predominante, eficacitatea ramurilor economiei locale, formele de proprietate predominante, posibilitățile bugetului local, atractivitatea investițională, gradul de diversificare a economiei locale, potențialul de dezvoltare economică ș.a.

c) infrastructura locală: accesibilitatea obiectelor de menire socială și a rețelelor de distribuție; dezvoltarea rețelei și starea căilor de comunicație.

d) factorii politici: regimul politic local, componența calitativă și relațiile existente în cadrul elitei politice locale, activismul electoral al comunității locale, activitatea organizațiilor teritoriale ale partidelor politice.

e) factorii istorici: apariția și evoluția colectivității locale, evenimentele istorice cu impact asupra dezvoltării ei, personalitățile istorice care au avut o anumită tangență cu colectivitatea, participarea colectivității la procesele istorice la diferite etape de dezvoltare.

f) factorii sociali: caracteristicile demografice, migrația populației, nivelul de educație al membrilor comunității, nivelul stratificării sociale a populației, nivelul veniturilor și al consumului populației ș.a.

g) factorii culturali: existența tradițiilor, obiceiurilor și a unor valori locale, existența unor modele comportamentale, existența unor tradiții privind autoorganizarea și autoadministrarea.

h) factorii etnici: existența și relațiile dintre etniile conlocuitoare, gradul de

¹ Popa Cristian-Ion Întorcerea la comunitate. O privire sociologică asupra unei înclinații conservatoare. http://www.sferapoliticii.ro/sfera/153/art02-Popa.html#_ftn4

coeziune și implicare în treburile colectivității.¹

Tipuri de colectivități. În corespundere cu interesele pe care le promovează, deosebim două tipuri de colectivități: private și publice.

A. Colectivitățile private. Colectivitățile private au la bază coincidența intereselor private ale indivizilor. Aceste colectivități reprezintă organizațiile comerciale și necomerciale. Indivizii aderă la aceste colectivități, de regulă, în mod benevol. Interesele membrilor acestor colectivități sunt importante pentru ei, dar mai puțin importante, sau deloc importante pentru societate în ansamblu. Unele companii comerciale joacă un rol important în viața economică a țării, dar trebuie de menționat că acționarii acestor societăți nu se ghidează în activitatea lor de scopuri nobile de rezolvare a problemelor sociale, ci de interese private: obținerea profitului. Colectivitățile private își pot asuma responsabilitatea rezolvării unor probleme sociale, dacă legislația permite, dar asta nu schimbă opțiunile lor private, adică satisfacerea intereselor private.²

B. Colectivitățile publice. Se deosebesc de celelalte tipuri de colectivități, colectivitățile publice. În primul rând, colectivitatea publică este o organizație constituită, de regulă, benevol. Locuitorii hotărăsc în cadrul referendumurilor problemele legate de modificarea limitelor teritoriale a unității teritoriale, crearea unor noi entități teritoriale. Doar după astfel de referendumuri sunt adoptate actele normative respective, care consfințesc voința populației. În al doilea rând, „treburile comune” în cadrul colectivităților publice au un conținut specific. Principalul scop al colectivităților publice nu constă în satisfacerea intereselor private ale membrilor colectivității sau în obținerea beneficiilor, dar mai întâi de toate, rezolvarea sarcinilor și a priorităților a unui grup social și a societății în ansamblu. Treburile publice cu caracter social constituie scopul și esența colectivității publice. Asupra acestui deziderat este orientată activitatea principală; problemele cu caracter social constituie dominanta activității, scopul principal. În al treilea rând, în colectivitățile publice funcționează un tip special de asimetrie. Acest factor este important pentru înțelegerea esenței puterii care i-a naștere în acest tip de colectivități.³

Colectivitățile teritoriale apar în mod natural cu scopul de a-și asigura existența (rezolva problemele vitale) și a administrării publice a acestor procese, dar care, în același timp, sunt și obiect de reglementare din partea puterii de stat, fapt ce se referă și la colectivitatea teritorială națională.

Colectivitatea teritorială reprezintă o uniune de locuitori constituită în mod natural și care are un caracter permanent și stabil. Colectivitățile teritoriale publice se constituie în baza existenței intereselor publice. Acestea sunt interese ce au un caracter vital, sunt legate de viața cotidiană a oamenilor, indiferent de vârstă sau

¹ Антипов, К.А. *Op.cit.*, p.47-48.

² Чиркин В.Е. *Публично-правовое образование*. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2011, с.18-19.

³ Ibidem, p.20-25.

statut social. Pentru a asigura realizarea acestor interese este nevoie de putere specială, care este puterea publică, adică puterea efectelor căreia se răsfrâng asupra tuturor care se află în perimetrul unui teritoriu determinat. Evident, competențele unui astfel de puteri depind de statutul colectivității. E clar că puterea de stat are un alt gen de posibilități în comparație cu puterea colectivităților teritoriale locale și a autorităților sale în materie de soluționare a problemelor de interes local.¹

În orice colectiv stabil apar propriile relații de putere. În colectivitatea teritorială publică apare o formă specifică de putere – puterea publică. În literatura de specialitate sovietică, sub influența ideilor marxist-leniniste, s-a considerat că puterea publică este caracteristică doar statului, fiind unul din elementele sale esențiale. În fapt uneia sau alteia forme ale puterii publice îi este caracteristică tuturor colectivităților teritoriale publice. Ea apare din necesitatea asigurării vitalității colectivității teritoriale, pentru realizarea „treburilor comune”, pentru a coordona activitățile și a conduce cu colectivitatea și nu în ultimul rând pentru a menține un anumit grad de coeziune socială, pentru a veghea ca interesele particulare să nu distorsioneze interesul general.

Colectivitatea teritorială publică nu este doar o simplă formă de comunitate umană. O astfel de comunitate poate fi o unitate teritorial-administrativă, conducerea căreia e numită „de sus”. Colectivitatea teritorială publică este o formă de autoorganizare naturală, independentă a populației.

Colectivitățile teritoriale publice se deosebesc de grupurile de oameni care au obiective cu caracter economic sau privat. De aceea noțiunea „colectivitate teritorială” s-a adăugat și termenul de „public”, care caracterizează particularitățile unui astfel de colectiv: de dânsul aparține un fel deosebit de putere – cea publică. În R. Moldova există colectivitatea teritorială publică națională, colectivitățile teritoriale publice locale, colectivitatea teritorială publică a autonomiei speciale.

Activitatea colectivității teritoriale publice, a organelor lor, relațiile lor sunt reglementate nu de norme corporative ca în alte colectivități sociale ci de norme de drept. Acestea sunt actele normative adoptate de către colectivitățile teritoriale mai mari, din componența cărora face parte colectivitatea dată cât și normele juridice proprii. Fiecare colectivitate teritorială publică elaborează norme juridice care acționează în limitele sale teritoriale, dar realizarea cărora e asigurată de constrângerea realizată de către stat. În numele statului sunt adoptate legi care acționează pe teritoriul întregului stat, în limitele teritoriale ale colectivităților teritoriale publice acționează legile statului precum și actele normative adoptate de propriile organe.²

Colectivitate locală versus unitate administrativ-teritorială. Potrivit definiției autonomiei locale, titularii dreptului și capacității de a rezolva o parte

¹ Чиркин В.Е. О территориальном публичном коллективе и власти народа // Представительная власть - XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. Nr.5, 2006, с.5.

² Чиркин В.Е. Публично-правовое образование. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2011, с.26-27.

importantă din treburile publice sunt colectivitățile locale. Legea însă, calitatea de persoană juridică o atribuie unităților teritorial-administrative.¹ Ar fi fost logic ca și calitatea de persoane juridice de drept public și privat să li se atribuie colectivităților locale. În această ordine de idei, C. L. Popescu consideră că noțiunea de unitate administrativ-teritorială are două sensuri: a) de circumscripție administrativ-teritorială și b) de colectivitate teritorială locală, care se utilizează în funcție de natura regimului administrativ al statului. Într-un sens unitatea administrativ-teritorială semnifică circumscripția administrativă a teritoriului de stat, adică sfera de competență teritorială a organelor desconcentrate ale statului. În alt sens, reprezintă colectivitățile locale, adică cetățenii, populația stabilită pe o anumită porțiune a teritoriului de stat, existând o organizare juridică administrativă și interese publice locale proprii, distincte. În această accepțiune, colectivitățile locale definesc regimul de descentralizare administrativă sau de autonomie locală.² Nu ne rămâne decât să presupunem că legiuitorul a atribuit calitatea de persoană juridică unităților teritorial-administrative, în sensul de colectivități teritoriale locale fără a folosi în mod expres noțiunea în textul legii.

Din definiția autonomiei locale conținute în articolul 3 al Cartei europene a autonomiei locale deducem că subiecți ai autonomiei locale sunt colectivitățile locale. Pornind de la această premisă, constatăm că titlul articolului 5 al *Legii privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006*³ nu corespunde conținutului. Conținutul articolului se referă nu la subiecții autonomiei locale, care sunt colectivitățile locale, ci la autoritățile reprezentative ale colectivităților locale prin care, potrivit prevederilor constituționale (art. 112, pct.1), se realizează autonomia locală. Se creează impresia că subiecții autonomiei locale sunt autoritățile locale, ori ele, potrivit prevederilor legii citate, sunt reprezentanții acestor colectivități, alese în vederea soluționării problemelor de interes local.

Este foarte important în această ordine de idei de făcut o delimitare conceptuală clară între colectivitatea locală și autoritățile reprezentative ale colectivității locale, adică acei care o reprezintă și care i-au decizii în numele acestei colectivități locale. Acești reprezentanți, potrivit actelor normative în vigoare trebuie să corespundă unor criterii clar stabilite: să fie cetățean al R. Moldova; să corespundă censului de vârstă: 18 ani pentru consilieri și 25 ani pentru primari; să aibă capacitate juridică deplină; domiciliul permanent în unitatea teritorial-administrativă respectivă; să nu aibă antecedente penale nestinse. Mai menționăm că cetățenia R. Moldova este un criteriu esențial pentru a fi ales în organele reprezentative ale colectivității locale.

¹ *Legea privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006*, art.4; *Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr.764-XV din 27.12.2001*, art.3, alin.2 (alin.2 al art.3 modificat de *Legea nr.37-XV din 14.02.03*).

² Popescu C.L. *Autonomia locală și integrarea europeană*. București, 1999, p.33.

³ Publicată în Monitorul Oficial nr.32-35/116 din 09.03.2007.

Urmare a celor afirmate supra, menționez că legiuitorul din R. Moldova deși recunoaște existența colectivităților locale, nu a oferit o explicație detaliată a noțiunii creând astfel o confuzie între noțiunea de colectivitate teritorială locală și unitatea teritorial-administrativă. Elementul comun al acestor două realități diferite fiind teritoriul.

Pentru a explica una și aceeași noțiune, în afară de sintagma „colectivitate locală” se mai folosesc și cele de „colectivitate teritorială”, sau „colectivitate teritorială locală”. C. L. Popescu preferă termenul de „colectivitate teritorială locală”, iar nu pe cele – utilizate și ele – de colectivitate teritorială sau de colectivitate locală. Ultimele două sintagme, în accepțiunea sa, sunt incomplete, prima referindu-se și la stat (colectivitatea teritorială națională), iar a doua omițând să evidențieze criteriul teritorial, esențial pentru definirea acestora.¹

Consider că noțiunea de colectivitate locală este mai acceptabilă, deoarece se referă la un anumit gen de colectivitate, caracterizată de faptul că are anumite interese locale proprii, deosebite de interesele și problemele altor colectivități. Iar termenul „teritorialitate”, chiar dacă nu se conține în corpul noțiunii nu înseamnă că populația colectivității locale nu este stabilită pe un teritoriu determinat, teritoriul fiind unul din elementele definitorii ale colectivităților locale. Mai menționez faptul că și în textul *Cartei europene a autonomiei locale* se operează cu noțiunea „colectivitate locală”.

Credem că nu este atât de important să scoatem în evidență caracteristica teritorială a colectivității locale, mai important este pentru definirea noțiunii accentuarea caracterului „local” (ceea ce înseamnă o distincție clară între colectivitatea națională cu interesul național de cea locală, care poate avea, în afară de interesul general și anumite interese particulare, adică locale). Generalizând cele expuse, consider că sintagma „colectivitate locală” este mai adecvată.

Consider că noțiunea „colectivitate locală” este mai acceptabilă, deoarece ea este expresia adecvată a fenomenului organizării teritoriale a puterii publice la general, spre deosebire de „unitate administrativ-teritorială” care se referă doar la organizarea teritorială a puterii publice statale. Deci, din acest punct de vedere, unitățile administrativ-teritoriale și colectivitățile teritoriale locale sunt două fenomene diferite. În sens strict juridic unitatea administrativ-teritorială reprezintă un teritoriu locuit care nu posedă patrimoniu (în teritoriu există patrimoniul statului sau un alt fel de patrimoniu) și e administrată de un funcționar numit de stat. Colectivitatea locală are propriul patrimoniu, îl gestionează în nume propriu și în scopul soluționării problemelor de interes local. Problemele ce țin de competența statului pot fi delegate autorităților locale cu transmiterea resurselor financiare și materiale, necesare pentru realizarea lor. O comunitate teritorială a locuitorilor devine colectivitate locală dacă ea, în scopul reglementării vieții interne, posedă și folosește instituții democratice, își creează, în baza principiului electiv organe de

¹ Popescu C.L. *Autonomia locală și integrarea europeană*. București, 1999, p.33-35.

autoadministrare, adoptă decizii obligatorii pentru colectivitate, posedă resurse materiale și financiare proprii. Anume acești indicatori fac să se deosebească colectivitățile teritoriale publice de unitățile administrativ-teritoriale, în care se folosesc doar metode administrative de conducere.

Astfel, în scopul folosirii corecte, din punct de vedere științific a noțiunilor și a eliminării ambiguității în interpretarea termenilor esențiali folosiți în textele științifice și legislație este mai logic și mai aproape de realitate folosirea noțiunii „colectivitate locală”. Folosirea acestei noțiuni va avea drept rezultat eliminarea neclarităților existente în textele de specialitate, în același rând din cauza folosirii unor termeni diferiți pentru explicarea unora și acelorași fenomene sau folosirea unor termeni identici pentru explicarea unor fenomene diferite. Când folosim termenul „unitate administrativ-teritorială se are în vedere perspectiva „statalistă”, mai adecvată, atât pentru realitățile contemporane cât și din perspectiva consolidării autorităților regionale și locale este noțiunea „colectivitate locală”.

Mai mult ca atât, întrebuintarea acestei noțiuni va introduce în spațiul public o notă de modernitate, mai ales în condițiile amplificării procesului de modernizare a societății moldovenești în scopul ralierei la standardele Uniunii Europene.

Sarcina funcțională a delimitării administrativ-teritoriale este de a organiza activitatea organelor puterii statale, iar cea a organizării teritoriale a puterii publice locale este de a organiza activitatea puterii locale, realizată de către locuitori nemijlocit ori prin intermediul autorităților publice locale în limitele teritoriale ale colectivităților teritoriale locale. Din această perspectivă, teritoriul colectivității teritoriale locale poate să coincidă sau poate să nu coincidă cu unitatea administrativ-teritorială.

Elementele definitorii ale identității colectivităților locale

A. Generalități. Colectivităților locale, potrivit prevederilor *Cartei europene a autonomiei locale* le este consfințit dreptul și capacitatea efectivă de a rezolva și de a gira în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației lor, o parte importantă din treburile publice. În acest sens, democrația presupune existența de colectivități locale cu organe decizionale proprii, constituite democratic și care beneficiază de o largă autonomie în ceea ce privește competențele, modalitățile de a le exercita și mijloacele necesare pentru îndeplinirea misiunii lor.

Referitor la definirea noțiunii de colectivitate locală în literatura de specialitate există mai multe păreri. Într-o primă accepțiune, colectivitățile locale sunt dezmembrăminte ale statului, creații ale sale pentru scopuri administrative, ca simple circumscripții teritoriale, ridicate la rangul de persoane juridice și investite cu anumite drepturi de către puterea centrală. În a doua accepțiune, colectivitățile locale sunt privite ca societăți naturale, concomitente sau anterioare statului, care se bucură de drepturi pe care statul le-a recunoscut mai degrabă, decât le-a atribuit.¹

¹ Manda, C., Manda, C.C. Dreptul colectivităților locale. București: Lumina Lex, 2002, p.40.

De asemenea se atestă circulația ambiguă a doi termeni – colectivitate și comunitate. Cunoscutul sociolog T. Herseni definește colectivitatea locală ca „o organizație socială, care se bazează pe existența și activitatea indivizilor asociați și organizați, pe gradul lor de solidaritate și coeziune al acestora, pe aportul lor ca indivizi capabili de a înțelege, de a se situa și de a participa la o acțiune comună”.¹ Cât privește comunitatea, aceasta reprezintă o grupare funcțională de indivizi, care trăiesc într-o anumită localizare geografică la un moment dat, împărtășesc o cultură comună, sunt aranjați într-o structură socială și exprimă o conștiință a unicității lor, precum și a identității separate ca grup.²

Recunoașterea rolului colectivităților locale de fundament esențial în afirmarea democrației impune o definire clară a conceptului, care ar permite utilizarea fără ambiguități a acestuia.

În legislația R. Moldova utilizarea termenului „colectivitate locală”, fie a fost evitată, fie e explicată sumar. În *Legea privind administrația publică locală* nr.123-XV din 18.03.03, legiuitorul, explicând conceptul de autonomie locală, recurge la noțiunea de „colectivitate locală”, dar nici în art.1 unde sunt explicate noțiunile de bază și nici în textul legii nu există explicația acestei sintagme. Iar în *Legea privind administrația publică locală* nr. 436-XVI din 28.12.2006 noțiunea „colectivitate locală” este definită drept „totalitatea locuitorilor dintr-o unitate administrativ-teritorială”. Și în literatura de specialitate din R. Moldova, la general, noțiunea „colectivitate locală”, este definită ca „totalitatea cetățenilor stabiliți într-o unitate teritorial-administrativă”.³

Rezumarea la „totalitatea locuitorilor dintr-o unitate administrativ-teritorială” este insuficientă, colectivitățile locale caracterizându-se prin elemente constitutive definitorii, care permit formarea identității lor. Populația este un element al colectivității teritoriale locale, unul foarte important, dar nu singurul. În afară de populația locală, identitatea unei colectivități locale este definită și de următoarele elemente: numele, teritoriul administrativ, autoritatea publică a autorităților eligibile, Statutul și însemnele distinctive ale colectivităților locale. Aceste elemente imprimă individualitate și fac să se deosebească o colectivitate locală de alte colectivități similare.⁴

În literatura de specialitate există mai multe opinii privind caracteristicile

¹ Herseni, T. Sociologie. Teoria generală a vieții sociale. București: Editura Științifică și enciclopedică, 1982, p.513.

² Zamfir, C., Stănescu S. (coord.). Enciclopedia dezvoltării sociale. Iași: Polirom, 2007, p.118.

³ De exemplu, M.Orlov în capitolul III al lucrării „Quo vadis Moldova?” tratează colectivitatea locală drept: a) totalitatea cetățenilor din unitatea administrativ-teritorială și b) ansamblul locuitorilor din unitatea administrativ-teritorială. (A se vedea: Quo vadis Moldova? Administrația publică. Chișinău: TACIS, 2002, p.100.)

⁴ A se vedea și Cornea, S. Condițiile juridice definitorii ale noțiunii de colectivitate locală. În: Administrația publică în perspectiva integrării Europene. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006.- Ch.: S.n., 2007, p. 321-331.

colectivităților locale. Din perspectivă juridică, în viziunea lui A. Găitânaru, o organizație poate fi numită colectivitate locală dacă întrunește cumulativ trei condiții esențiale: personalitatea juridică, afacerile proprii și puterea de decizie.¹ D. Alexandru consideră că o colectivitate locală există atunci când corespunde, în mod cumulativ, următoarelor criterii: teritorial, administrativ, politic și juridic.² I. I. Melehina consideră că trăsăturile esențiale ale colectivității locale pot fi prezentate ca o totalitate a următoarelor caracteristicile distinctive: a) conexiunea colectivităților locale cu arealul teritorial de trai al populației, fapt determinant în procesul de autoadministrare; b) calitatea de membru al colectivității locale, întemeiată pe comunitatea de interese care caracterizează comunitatea locală ca o entitate socială; c) autoadministrarea colectivității locale care constituie terenul apariției relațiilor de putere; d) capacitatea colectivității locale de a se autostructura și de a-și crea propriile structuri administrative; e) funcționarea în baza formelor colective de activitate în scopul soluționării problemelor vitale pentru colectivitate; f) ordonarea relațiilor sociale în cadrul colectivității în baza normelor legale sau sociale, fapt ce le permite de a fi subiecți de drept și le oferă posibilitatea de a se angaja în raporturi juridice; g) condiționarea activității colectivităților locale nu doar de acțiunile individuale dar și de factorii unificatori, a statornicirii intereselor, legăturilor, și formelor practicii sociale; h) primatul colectivităților locale în raport cu formațiunile create artificial de stat fapt ce asigură legătura dialectică dintre societatea civilă și stat; i) Conștientizarea apartenenței și identificarea afectivă a locuitorilor cu colectivitatea locală.³

Analizând diversele abordări privind caracteristicile colectivității locale și având în vedere perspectiva din care analizăm fenomenul, am constatat că dacă ar fi să stabilim elementele definitorii ale identității unei colectivități locale acestea ar fi: a) numele, b) teritoriul, c) populația, d) autoritatea publică a autorităților eligibile, e) Statutul și f) însemnele distinctive ale colectivităților locale. Aceste elemente fac să se deosebească o colectivitate locală de alte colectivități similare.

B. Numele colectivității locale. După cum am menționat, numele este unul dintre elementele definitorii esențiale ale identității unei colectivități locale. Prin nume colectivitatea locală se autoidentifică și se individualizează în raport cu alte colectivități de același gen. În același timp el este expresia elocventă a apartenenței cetățenilor la viața comunității din care fac parte, în corespondența specificităților de ordin economic, social și politic, ce se regăsesc la nivelul unităților teritorial-

¹ Găitânaru A.L. Posibilități și limite de gestionare a colectivităților locale (I. Noțiune de colectivitate locală. Cadrul legal). În: Analele Universității din Oradea. Științe economice. Tom XIII, 2004, p.195.

² Alexandru, D. Locul și rolul colectivităților locale în sistemul dreptului. Studia Securitatis, 2011, nr.2, p.130.

³ Мелехина И.И. Местное сообщество: теоретико-правовой анализ: Автореф. Дис. канд. юрид. наук. Краснодар, 2003, с.16-17.

administrative respective.¹

Numele colectivităților locale au funcționat și s-au dezvoltat timp de veacuri. Sensul, conținutul și evoluția lor ne pot oferi informații prețioase referitor la evoluția colectivităților locale de-a lungul timpului. Constatăm că numele localităților moldovenești își au originea în surse foarte variate:

- a) Relief, condiții naturale (Bălți, Bulhac, Văleni, Vîlcele, Poiana, Câmpul Drept, Izvoare);
- b) Fortificații militare și locuri întărite (Palanca, Parcani, Tabăra);
- c) Locul unor așezări izolate, construcții, locuințe, adăposturi în câmp (Bordee, Văraia, Chilioara, Coșara, Crama, Odaia, Prisaca, Ratuș, Sătuc);
- d) Antroponime (Cele mai vechi provin de la numele conducătorilor de obști, iar ulterior, de la numele primilor locuitori sau proprietari: Ostăpceni, Procopinți, Bubueci, Bălăsinești, Vărzărești);
- e) Personalități istorice (Decebal, Alexandru cel Bun, Ion Vodă, Alexandru Ioan Cuza);
- f) Starea socială, fiscală administrativă sau juridică a membrilor societății (Mazăleasca, Răzeșia, Țărănuța);
- g) Funcții din ierarhia administrativă a statului medieval (Visterniceni, Vorniceni, Păhărnicieni);
- h) Servicii și obligațiuni militare ale locuitorilor (Volontirovca, Vânători, Lipcani, Semenii);
- i) Meserii sau meșteșuguri ale locuitorilor (Cărbunari, Obădari, Rotari, Sobari, Vinători);
- j) Faună (Albina, Bobocica, Cucoara, Gîsca, Drochia, Căprești, Bursuc, Cioara, Iepureni);
- k) Floră (Salcia, Frasin, Florești, Floreni, Mereni, Trestieni, Plop, Secăreni, Ulmu, Nucăreni);
- l) Nume topice de proveniență sovietică (Ilicișova, Pervomaisc, Maiscoe, Ocetabriscoe);
- m) Toponime de origine slavă (Lipnic, Lozova, Naslavcea, Peresecina, Sadova, Horodiște);
- n) Toponime de origine turcă (Bender, Căinari, Tașlic, Ciobalaccia);
- o) Toponime de origine tătară (Abaclia, Agichioi, Acui, Baurci, Borogani, Gaidar, Hagimus);
- p) Toponime de origine găgăuză (Avdarma, Baurci, Dezghinge, Joltai, Etulia, Congaz).²

¹ Manda, C., Manda, C. C. Dreptul colectivităților locale. București: Lumina Lex, 2002, p.81.

² A se vedea: Eremia A. Tainele numelor geografice. Chișinău, Știința, 1986; Eremia A. Nomenclatorul localităților din Republica Moldova. Chișinău, CIVITAS, 2001; Cibotaru V. Aspecte istorico-geografice ale toponimiei din Basarabia (sec.XIX-XX). În: Analele științifice ale

Evoluția în timp a numelor colectivităților locale. Numele colectivităților locale au funcționat și s-au dezvoltat timp de veacuri. Sensul, conținutul și evoluția lor oferă informații prețioase referitor la evoluția colectivităților locale de-a lungul timpului.

După datele prezentate de Anatol Eremia – specialist notoriu în materie de toponimie națională, din cele 1860 de localități din republică, aproximativ 1060 (57%) poartă nume românești, teritorial având următoarea repartitie: 490 (26,4%) în raioanele de nord, 400 (21,6%) în raioanele centrale și 170 (9%) în raioanele de sud. Aproximativ 540 de localități (29%) poartă nume slave. Teritorial ele au următoarea repartitie: 15% în raioanele de nord, 10% în raioanele centrale și 4% în raioanele de sud. Oiconimele de origine turcică alcătuiesc aproximativ 7% din numărul total de nume de localități din republică. Aria lor de răspândire corespunde în linii mari teritoriului Unității Autonome Găgăuze.¹

Până la începutul sec. al XIX-lea, toponimele naționale au fost redactate corect atât în documentele oficiale cât și în cele neoficiale. În trecut, numele de locuri și localități serveau ca repere de orientare pe teren, ca semne sigure de hotar între moșii, sate, ținuturi și era important ca ele să fie redactate exact. Numele proprii moldovenești au fost ortografiate corect, cu unele mici abateri de grafie, și în registrele recensămintelor din sec. XVIII - înc. sec. XIX.²

În 1812, fără nici un drept istoric, juridic, național sau de altă natură, Imperiul rus a anexat Moldova de Est, teritoriu numit ulterior Basarabia și transformat în colonie a Imperiului rus. Imperiul rus, fiind preocupat de interesele sale politice în Balcani a recurs la consolidarea și centralizarea sistemului de administrare a Basarabiei. Stabilitatea politică, în accepția autorităților ruse, putea fi menținută doar pe calea suprimării oricăror manifestări naționale și a introducerii aici a instituțiilor rusești, așa cum s-a procedat și în alte periferii naționale ale Imperiului rus.

Deznaționalizarea și discreditarea elementului național, ignorarea instituțiilor și a tradițiilor locale, defăimarea și ignorarea normelor de drept moldovenești și a valorilor naționale a constituit o preocupare constantă a autorităților rusești. Limba română a fost eliminată din viața publică și instituțiile administrative, onomastica a fost revizuită și adaptată la canoanele limbii ruse, iar toponimia națională a fost totalmente neglijată. Numele localităților basarabene au fost substituite sau schimonosite, atribuindu-li-se în schimb denumiri și forme străine, în spiritul regimului de ocupație țarist. Aceste denumiri și forme schimonosite au fost

Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Volumul III. Chișinău, 2003, p.181-183; Dron I. Transnistria: antroponime de origine românească (teritoriul Republicii Moldova). În: Destin românesc, nr.1, 2002, p.130-144.

¹ Eremia A. Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare. Referat științific al tezei de doctor habilitat în filologie, în baza lucrărilor publicate. Chișinău, 2004, p.31, 33, 37.

² Eremia A. Reglementarea onomasticii naționale. În: Akademos, nr.4(19), 2010, p.143.

legalizate prin editarea unor repertorii și liste oficiale ale localităților din Basarabia.

Dacă mai înainte satele erau denumite în majoritatea cazurilor după voia proprietarilor și a celor care le locuiau,¹ după 1812 dreptul de a denumi noile așezări și l-au asumat funcționarii ruși din autoritățile administrative locale. În Basarabia mai toate coloniile apărute după 1812 au căpătat denumiri ce denotă numele mai multor descendenți ai familiei țariste. Denumirile lor erau marcate prin formativele *-ка, -овка, -евка*.² La finele sec. al XIX-lea, numărul acestora atinse cifra de 180, față de 17 de la începutul aceluiași secol.³

Procesul de denaturare a toponimiei naționale a continuat și în perioada sovietică. Delimitarea teritorial-administrativă în R.S.S.M. era constituită în baza principiilor de construcție statală sovietice și în corespundere cu ideologia P.C.U.S. Trebuie menționat faptul că delimitarea teritorial-administrativă a republicilor unionale a fost, în anii dominației sovietice, uniformizată totalmente și deposeată de coloritul și specificul național. Acest fenomen s-a manifestat și prin dominarea toponimicii sovietice ideologizate până la absurd. Autoritățile sovietice au folosit reformele toponimice ca un instrument eficient de a forma o nouă identitate colectivă și de a șterge memoria istorică a popoarelor subjuate. Aceasta se realiza în practică prin atribuirea localităților și unităților teritorial-administrative a unor noi nume cu vădite conotații ideologice și prin lichidarea toponimelor ce puteau trezi la populație asocieri cultural-istorice „nedorite”.⁴

Urmare a acestei abordări, localitățile ce purtau numele personalităților marcante și cu valoare pentru istoria și conștiința națională au fost înlocuite cu denumiri ideologizate sau absurde: localitatea *Decebal* (raionul *Soroca*) a fost redenumită la 07.07.1946 în *Tatarovca – Mică*; localitatea *Ghica – Vodă* (raionul *Drochia*) a fost redenumită la 28.10.1949 în *Miciurin*; localitatea *Mihnea – Vodă* (raionul *Drochia*) a fost redenumită la 29.09.1949 în *Ciapaevca*; localitatea *Cuza –*

¹ Potrivit estimărilor lui Anatol Eremia, aproximativ 55% din numărul total de oiconime basarabene sunt formate de la nume de persoane (nume, prenume, supranume, porecle). A se vedea: Eremia, A. Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare. Referat științific al tezei de doctor habilitat în filologie, în baza lucrărilor publicate. Chișinău, 2004, p.45.

² Alexandrovca, Alexeevca, Antonovca, Anfisovca, Ecaterinovca, Elizavetovca, Gavrilovca, Ivanovca, Macarovca, Mihailovca, Nicolaevca, Pavlovca, Petropavlovca, Romanovca, Semionovca, Stepanovca, Țariovca.

³ Eremia, A. Reglementarea onomasticii naționale. În: Akademos, nr.4(19), 2010, p.144; Eremia, A. Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare. Referat științific al tezei de doctor habilitat în filologie, în baza lucrărilor publicate. Chișinău, 2004, p.47; Eremia, A. Reglementarea și ocrotirea toponimiei naționale. În: Limba Română, nr. 1-2, 2008, p.159-160.

⁴ Андрощук А. Реформирование территориального устройства Украины, Беларуси, и Молдовы в 1990-е – 2000-е гг.: дискуссии, проекты, результаты. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr.4, 2009, p.171.

Vodă (raionul *Cimișlia*) a fost redenumită la 29.09.1949 în *Dimitrovca*; localitatea *Regina Maria* (raionul *Leova*) a fost redenumită la 29.09.1949 în *Semionovca*; localitatea *Dragoș – Vodă* (raionul *Drochia*) a fost redenumită la 03.09.1951 în *Iliciovca*; localitatea *Carol al II – a* (raionul *Glodeni*) a fost redenumită la 11.03.1955 în *Stepnoe*.¹

Formele schimonosite și denaturate ale denumirilor multor localități introduse de administrația țaristă au fost menținute și în perioada sovietică. Astfel, denumirile orașelor și orașelelor – centre de raioane, de exemplu, erau utilizate oficial în formele următoare: *Novîe Anenî, Atachi, Benderî, Briceanî, Cagul, Caușanî, Criuleanî, Dubossarî, Edinî, Falești, Florești, Orgheev, Rîșcanî, Strașenî, Slobodzeia, Sorochi, Unghenî, Vulcanesti*.²

Surparea temeliilor toponimiei naționale a continuat, autoritățile sovietice recurgând la aceleași procedee, metode și mijloace ca și oficialitățile țariste. Păstrarea valorilor naționale, a denumirilor tradiționale de străzi și localități în anii puterii sovietice era considerată ca o închinare la „trecutul sumbru” și față de „imperialismul mondial”. Respectiv, a fost declanșat un amplu proces de sovietizare și omogenizare a denumirilor de localități, fără a lua în considerație tradițiile istorice și culturale ale popoarelor din cadrul Imperiului sovietic. S-a pus accentul pe mesajul ideologic al denumirilor, care nu avea nici o legătură cu istoria reală a regiunilor sau republicilor naționale. Printre procedeele frecvent utilizate se numără traducerea toponimelor în limba rusă, utilizarea formațiunilor hibride *-ка, -овка, -евка, -аны, -ены*, schimbarea periodică a denumirilor sau chiar desființarea localităților.

Formațiile hibride în *-ка, -овка, -евка, -аны, -ены* și *-ешты* s-au înmulțit și au căpătat răspândire generală. *Большие Аснашаны, Малая Ульма, Верхние Попешты, Нижние Буздуганы, Новая Обреза, Новые Анены, Новые Мындрешты, Старая Ларга, Старая Сарата, Старые Нежуряны, Старые Саратены*. sunt numele compuse de localități totalmente traduse în limba rusă. Fără niciun motiv, denumirile cu forme de singular în română au căpătat forme de plural în rusește: *Bălceana – Болчаны, Bălțata – Балцаты, Burlacu – Бурлаки, Chetrosu – Кетросы, Ciubara – Чубары, Talmază – Талмазы, Tuzora – Тузоры*.³

Unele denumiri, constată A.Eremia, au fost denaturate până la imposibilitatea de a fi recunoscute: *Crihana – Chirganî, Cucoara – Cacora, Otaci*

¹ RSS Moldovenească. Orînduire administrativ-teritorială la data de 1 aprilie 1988. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1988, p.172-173.

² Молдавская ССР. Административно-территориальное устройство на 1 апреля 1988. Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1988, с.6-7.

³ Молдавская ССР. Административно-территориальное деление на 1 января 1955 года. Издание первое. Кишинев: Государственное Издательство Молдавии, 1955, с.141; RSS Moldovenească. Împărțire administrativ-teritorială pe data de 1 octombrie 1974. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1975, p.123-124; Eremia, A. Reglementarea onomasticii naționale. În: Akademos, nr.4(19), 2010, p.144.

–Atachi, Satul Nou – Satanov, Valea Adâncă – Valeadinc etc. Nume artificiale, banale, de factură proletcultistă reprezintă formațiile: Iantarnoe, Maiac, Mirnoe, Svetlâi, Ugodnoe, Uiutnoe etc.¹

În perioada sovietică schimbarea periodică a denumirilor localităților era „justificată” de procesele specifice timpului. Spre exemplu, procesul de „destalinizare” a societății, declanșat după anul 1956 s-a reflectat și în toponimie. Astfel, localitățile ce purtau numele lui Voroșilov, apropiat de Stalin, după critica cultului personalității au fost redenumite: localitatea *Voroșilovo* (raionul *Florești*) a fost redenumită la 10.04.1958 în *Octeabriscoie*; localitatea *Voroșilovca*² (raionul *Glodeni*) a fost redenumită la 23.01.1961, de asemeni, în *Octeabriscoie*; localitatea *Voroșilovca*³ (raionul *Lazovsc*) a fost redenumită la 23.01.1961 în *Lazo*. Localități cu numele *Lazo* (datele se referă la anul 1974) mai erau și în raioanele *Orhei* și *Suvorov*.⁴

În perioada postbelică, numărul antroponimicelor de proveniență rusească (a dinastiei țariste, demnitarilor și funcționarilor ruși) s-a dublat și triplat, unele denumiri fiind tirajate: *Alexandrovca* (5 denumiri), *Alexeevca* (5), *Antonovca* (3), *Elizavetovca* (3), *Ivanovca* (6), *Nicolaevca* (8), *Romanovca* (3). Lor, în această perioadă li s-au adăugat și denumirile cu caracter revoluționar, militar și de orientare propagandist-ideologică sovietică: localitatea *Biruința* (raionul *Căușeni*) a fost redenumită la 23.12.1964 în *Suvorov*; localitatea *Nicolaevca* (raionul *Florești*) a fost redenumită la 11.06.1964 în *Iliciovca*; localitatea *Andriașevca Nouă* (raionul *Slobozia*) a fost redenumită la 23.01.1965 în *Frunze*; localitatea *Novosiolovca* (raionul *Orhei*) a fost redenumită la 23.01.1965 în *Cotovskii*; localitatea *Ialoveni* (raionul *Strășeni*) a fost redenumită la 23.01.1965 în *Cutuzov*; localitatea *Sîngerei* (raionul *Lazovsc*) a fost redenumită la 07.04.1965 în *Lazovsc*; localitatea *Alexandrovca* (raionul *Camenca*) a fost redenumită la 20.06.1972 în *Crasnii Octeabri*; localitatea *Balan* (raionul *Rîșcani*) a fost redenumită la 21.11.1973 în *Malinovskii*; localitatea *Șoldănești* (raionul *Șoldănești*) a fost redenumită la 05.05.1985 în *Cernenco*.⁵ Au fost „rebotezate”, cu nume în spiritul fostului regim, circa 100 de localități. Unor nume de localități li s-au înlocuit formanții sau li s-au atribuit terminații rusești: *Antonești* – Антоновка, *Ciolacu* – Чолаковка, *Constantinești* – Константиновка, *Sturzești* – Стурзовка, *Ștefănești* –

¹ Eremia, A. Reglementarea și ocrotirea toponimiei naționale. În: Limba Română, nr. 1-2, 2008, p.159-160; Eremia, A. Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare. Referat științific al tezei de doctor habilitat în filologie, în baza lucrărilor publicate. Chișinău, 2004, p.63.

² Până în anul 1948 se numea *Dușman*.

³ Până în anul 1948 se numea *Cuza - Vodă*.

⁴ RSS Moldovenească. Împărțire administrativ-teritorială pe data de 1 octombrie 1974. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1975, p.123-124.

⁵ RSS Moldovenească. Orînduire administrativ-teritorială la data de 1 aprilie 1988. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1988, p.172-173.

Степановка, Volintiri – Волонтировка.¹

În numai câteva decenii de pe harta republicii au dispărut circa 340 de nume de localități. Majoritatea acestora (245) au dispărut odată cu desființarea localităților declarate de autorități ca lipsite de perspectivă (*Bădragi, Brașov, Găvănoasa, Călinești, Conacu, Cristea, Eminescu, Mereuți, Munteni, Odaia, Răzoaia, Recea, Urziceni* etc.) sau datorită comasării unor sate cu alte localități (*Alexăndrești* cu *Burlacu, Berești* cu *or. Ungheni, Butuceni* cu *Cârpești, Copăceanca* cu *or. Râșcani, Dănuțeni* cu *or. Ungheni, Mihăileni* cu *Dominteni, Schinoasa* cu *Țibirica, Topor* cu *Cărpineni, Unteni* cu *Horești* etc.).²

Revenirea la numele tradiționale ale colectivităților teritoriale locale. În anii de *perestroika* și mai ales după prăbușirea U.R.S.S. a devenit inevitabilă revenirea la denumirile tradiționale ale localităților. În 1988 s-a revenit la denumirea istorică a orașului *Șoldănești*, redenumit în 1985 în *Cernenco*. La 24 mai 1990 denumirea localității de tip orașenesc *Suvorov*³ din raionul *Suvorov* a fost schimbată în *Ștefan Vodă*, iar denumirea raionului *Suvorov* în *Ștefan Vodă*.⁴ La 15 iunie 1990 Sovietul Suprem al R.S.S.M. a schimbat denumirea orașului *Cotovschi* în orașul *Hîncești* și a raionului *Cotovschi* în raionul *Hîncești*,⁵ iar la 20 iunie 1990 a fost restabilită vechea denumire a localității de tip orașenesc *Lazo* și a raionului *Lazo - Sîngerei*.⁶

După prăbușirea sistemului sovietic a devenit inevitabilă revenirea la denumirile tradiționale ale localităților. La 28 septembrie 1990, Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești „cu scopul de a reglementa scrierea denumirilor oficiale de localități și de alte unități teritorial-administrative ale R.S.S. Moldovenești, de a înlătura inexactitățile și greșelile în scrierea lor în limba moldovenească, de a transcrie corect în limba rusă toponimele moldovenești, redând exact pronunțarea lor națională”, a adoptat Hotărârea nr.3757-XI prin care a stabilit denumirile oficiale ale localităților și a unităților teritorial-administrative.⁷

Problemele referitoare la denumirea, schimbarea denumirii și revenirea la denumirile istorice ale unităților administrativ-teritoriale și localităților sunt reglementate de *Regulamentul cu privire la modul de soluționare a chestiunilor*

¹ Eremia A. Reglementarea și ocrotirea onomasticii românești în Republica Moldova. În: *Limba Română*, nr. 11-12, 2011, p.38-39; Eremia, A. Reglementarea onomasticii naționale. În: *Akademios*, nr.4(19), 2010, p.144.

² Eremia A. Reglementarea și ocrotirea toponimiei naționale. În: *Limba Română*, nr. 1-2, 2008, p.160; Eremia A. Reglementarea onomasticii naționale. În: *Akademios*, nr.4(19), 2010, p.144.

³ Localitatea s-a numit *Chizil* până la 28.12.1949 când i-a fost schimbată denumirea în *Biruința* (raionul *Volontirovca*), iar la 23.12.1964 a fost redenumită în *Suvorov*.

⁴ Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.Moldovenești cu privire la unele modificări în diviziunea teritorial-administrativă a R.S.S. Moldovenești nr. 27-XII din 24.05.90.

⁵ Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. cu privire la schimbarea denumirilor orașului *Cotovschi* și raionului *Cotovschi* din R.S.S. Moldova nr. 101-XII din 15.06.90.

⁶ Hotărârea Sovietul Suprem al R.S.S.M. cu privire la restabilirea denumirii vechi a localității de tip orașenesc *Lazo* și a raionului *Lazo* nr. 120-XII din 20.06.90.

⁷ *Veștile*, nr.3/57 din 30.03.1990.

organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova aprobat prin Legea nr.741 din 20.02.96.¹ În Regulament se stipulează că denumirea, schimbarea denumirii și revenirea la denumirile istorice ale raioanelor, municipiilor și sectoarelor lor, orașelor, comunelor și satelor se hotărăsc de către Parlament, luându-se în considerare deciziile consiliilor locale respective după consultarea cetățenilor, pornindu-se de la interesele naționale, condițiile economice și geografice, tradițiile istorice, culturale, naționale, modul de trai, precum și a altor particularități locale.

Consiliul raional, municipal, orașenesc, comunal sau sătesc fac nemijlocit Parlamentului propuneri privind denumirea, schimbarea denumirii sau revenirea la denumirile istorice a unităților administrativ-teritoriale și localităților. La denumirea, schimbarea denumirii și revenirea la denumirile istorice ale unităților administrativ-teritoriale și localităților Consiliile raionale sau locale trebuie să prezinte Parlamentului următoarele documente și materiale: a) demersul și decizia consiliului local respectiv cu argumentarea caracterului rațional al propunerilor făcute; b) decizia adunării generale a locuitorilor localității sau a adunării reprezentanților lor.

La denumirea, schimbarea denumirii și revenirea la denumirile istorice ale raioanelor, municipiilor, orașelor, comunelor și satelor nu se admite conferirea acelor denumiri pe care deja le poartă alte unități administrativ-teritoriale și localități din republică, cu excepția revenirii la denumirea istorică a comunelor și satelor, când se admite repetarea unei denumiri, cu condiția că în cadrul raioanelor respective nu sunt localități cu aceeași denumire. Se interzice a schimba denumirile tradiționale ale localităților ce țin de moștenirea istorică, națională și culturală a țării.

În cazul comasării a două sau mai multor localități într-o singură localitate, Parlamentul, în baza deciziilor consiliilor respective și ale adunărilor generale ale locuitorilor din localitățile unde nu este consiliu local, păstrează pentru ea denumirea localității care are un număr mai mare de locuitori. O altă denumire localității comasate se poate conferi în cazuri excepționale.²

C. Teritoriul colectivităților locale. Colectivitatea teritorială locală are un caracter universal în limitele sale teritoriale. Alte astfel de organizații într-un anumit teritoriu nu sunt și nu pot fi (cu excepția colectivității teritoriale – parte componentă a unei colectivități mai mari).

Teritoriul constituie unul din elementele definitorii ale colectivităților locale și reprezintă cadrul natural și geografic în perimetrul căruia este stabilită populația sa. Teritoriului are o importanță deosebită pentru existența decentă a colectivităților

¹ Publicat în Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.20-21/216 din 04.04.1996.

² Regulamentul cu privire la modul de soluționare a chestiunilor organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova aprobat prin Legea nr.741 din 20.02.96. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.20-21/216 din 04.04.1996.

locale deoarece dimensiunea teritorială a colectivității determină în mod direct: a) dezvoltarea și funcționarea mecanismelor autoadministrării locale; b) volumul competențelor atribuite autorităților publice locale; c) mărimea și structura aparatului administrativ local și cheltuielile pentru întreținerea lui; d) posibilitățile autorităților publice locale de a influența benefic dezvoltarea economică locală; e) modalitățile de realizare și calitatea serviciilor publice; f) ritmurile de realizare a reformelor structurale la nivel local.

Stabilirea judicioasă a dimensiunilor teritoriale ale colectivităților locale în baza principiilor autonomiei locale are o mare importanță pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a colectivităților locale.

Studierea diverselor modele ale organizării teritoriale a colectivităților locale și a practicii internaționale în materie de delimitare teritorială, a consecințelor aplicării diverselor variante ale structurilor locale, precum și a studierii argumentelor *pro* sau *contra* acestor structuri în diferite state ne permit să constatăm că procesul de stabilire a limitelor teritoriale ale colectivităților locale este determinat nu numai de factori obiectivi, dar și, de multe ori, de cei subiectivi.

Teritoriul colectivităților locale comportă un centru de gravitate juridică care este reședința, unde este amplasat sediul autorităților publice locale și serviciile comunitare. Reședințele colectivităților locale sunt stabilite prin lege. Satul în care își are sediul consiliul local), potrivit art.5, pct.4 al *Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova* nr. 764-XV din 27.12.2001, este numit sat-reședință. Comuna poartă denumirea satului-reședință. Art.10 (pct.2,3) al aceleiași legi stabilește că orașul în care își are sediul consiliul raional este numit oraș-reședință și unitățile teritorial-administrative de nivelul II – raioanele, poartă denumirea orașului-reședință.

D. Populația. Este unul din elementele definitorii ale colectivității teritoriale locale și reprezintă totalitatea locuitorilor ce trăiesc permanent în perimetrul teritoriului colectivității. Existența populației la nivel local este determinată de următoarele elemente esențiale: a) așezarea unui grup de familii în perimetrul unui anumit teritoriu; b) existența unui grad înalt de integrare a locuitorilor; c) conștientizarea de către locuitori a apartenenței la colectivitatea respectivă.

Populația, constituie elementul hotărâtor pentru dezvoltarea colectivității locale. Influența populației asupra existenței și dezvoltării durabile a colectivității locale depinde de: a) numărul și densitatea populației, b) ponderea populației active cu calificare înaltă, c) relațiile de grup și solidaritate stabilite între locuitori.

Menționez că populația se poate manifesta în multiple planuri: a) bio-social (volumul și densitatea populației, structură pe sexe și vârste, mișcarea naturală a populației); b) economic (persoanele active în plan socio-profesional, gruparea persoanelor active pe categorii de activități economice și profesionale); c) biologic (stare de sănătate etc.); d) psihologic (structuri psihice, intelectuale, mentalități psiho-sociale dominante, tipologie psihologică).

În scopul evitării unor eventuale disproporții și tensiuni sociale la nivelul colectivității locale este necesar de a prevedea consecințele imediate și de perspectivă ale interacțiunilor dintre caracteristicile menționate ale populației cu celelalte compartimente ale vieții sociale. Mai ales, referitor la populația rurală, trebuie luat în considerație factorul legăturilor de rudenie. În condițiile societății moldovenești de aceste legături trebuie să se țină cont deoarece ele pot impulsiona sau frâna activitățile realizate la nivel local.

Unul din aspectele problemei examinate constă în identificarea criteriilor ce ne-ar permite să stabilim apartenența indivizilor la o anumită colectivitate locală. Lucrul acesta este foarte important deoarece, anume calitatea individului de a face parte dintr-o anumită colectivitate locală îi oferă posibilitatea de a participa la autoadministrarea locală.

În țările europene, apartenența persoanei la o anumită colectivitate teritorială locală este determinată de următoarele criterii: a) locul de trai în limitele teritoriale respective, b) posedarea de terenuri sau imobile; c) practicarea activității de antreprenoriat. Astfel, una și aceeași persoană, concomitent, poate fi membru al câtorva colectivități locale. În context, menționăm că același lucru se referă și la persoanele juridice.

Apartenența persoanei la o colectivitate locală impune beneficierea de anumite drepturi și îndeplinirea unor obligații. Obligațiile ar consta în necesitatea de a îndeplini deciziile luate de autoritățile publice locale, în limita competențelor atribuite, plata impozitelor locale ș.a. Principalele drepturi ar fi: dreptul de a alege și de a fi ales în organele electiv locale, dreptul de a participa la referendumul local.¹

Generalizând experiența europeană cât și cea națională, consider că apartenența indivizilor la o anumită colectivitate locală și capacitatea lor de a participa la autoadministrarea locală poate fi stabilită în baza următoarelor criterii: În primul rând - individul care plătește impozite în limitele teritoriale respective. În al doilea rând - cei care au proprietăți imobiliare. În al treilea rând - cei care locuiesc în perimetrul teritorial al colectivității teritoriale respective.

În procesul conviețuirii comune, între locuitori apar diverse relații ce contribuie la consolidarea coeziunii lor. Multitudinea acestor relații sociale ce apar în cadrul colectivităților locale, convențional, pot fi divizate în:

a) Relații profesionale – reprezintă relațiile ce apar în rezultatul exercitării competențelor profesionale.

b) Relații economice – au loc în sfera producției, proprietății și a consumului.

c) Relații legale – reprezintă relațiile stabilite în baza normelor legislative.

d) Relații morale – au la bază diversitatea riturilor, tradițiilor, obiceiurilor și

¹ Местное управление и самоуправление в крупных городах зарубежных стран: Обзор. информ. Москва, 1990, с.3.

alte forme ale organizării conviețuirii etno-culturale a indivizilor.

e) Relații religioase – reflectă interacțiunea dintre locuitori în baza concepțiilor religioase.

f) Relații politice – apar în rezultatul acțiunii relațiilor de putere la nivel local.

g) Relații estetice – apar în baza simpatiei emoționale dintre oameni.

h) Relații interpersonale – pot fi privite din două perspective: relații generale dintre oameni și relații între membrii anumitor grupuri sau comunități.¹

Populația colectivității locale constituie o comunitate locală pentru care este caracteristică unitatea teritorială, a condițiilor de viață și interese comune în soluționarea unui spectru larg de probleme vitale. Comunitatea locală se caracterizează prin solidaritate, încredere reciprocă și delimitarea de alte comunități locale. Aceste proprietăți ale comunității locale se formează datorită traiului în comun și asemănarea problemelor cotidiene, a stilului de viață, sistemului de valori, contactelor personale permanente. Un rol important joacă și existența interesului local, care spre deosebire de cel statal, care are la categorii generale (securitatea națională, suveranitatea statului, drepturile omului), este determinat de existența unui complex de interese particulare.

Activitățile comune în aceste condiții au ca urmare stabilirea unor relații sociale durabile. Cu cât ele sunt mai polivalente și mai diversificate cu atât este mai durabilă dezvoltarea comunității.

Dacă tratăm populația colectivității locale ca pe o totalitate de indivizi ce locuiesc în perimetrul ei teritorial, în mod inevitabil, apare următoarea dilemă: toți locuitorii unei localități pot fi considerați că aparțin populației colectivității locale sau numai cetățenii Republicii Moldova?

În încercarea de a răspunde la această întrebare apelăm la textul constituțional care în art.19 prevede că „cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege”. Aceste prevederi constituționale sunt dezvoltate de *Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova* nr. 275-XIII din 10.11.1994.² Potrivit prevederilor art.1 și 2 ale Legii nominalizate, sunt considerați cetățeni străini persoanele care nu au cetățenia Republicii Moldova, dar au dovada apartenenței lor la un alt stat, iar apatrizi sunt considerate persoanele care nu au cetățenia Republicii Moldova, și nici dovada apartenenței lor la un alt stat.

Legea, în art.5, pct.1 preia textul constituțional conținut în art.19 și-l detaliază în pct.3, stipulând următoarele: „Cetățenii străini și apatrizii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine

¹ Pistrinciuc V. Relații și conflicte în comunitate. În: Dezvoltarea comunitară: istorii de succes.- Chișinău: Contact, 2005, p.208-209.

² Publicată în Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.20/234 din 29.12.1994.

etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. În același timp, art.7, pct.2 prevede că cetățenii străini și apatrizii nu pot fi desemnați în funcții sau antrenați în activități pentru care, în conformitate cu legislația în vigoare, se cere cetățenia Republicii Moldova.

Potrivit cu prevederile art. 19 (1) al acestei legi „cetățenii străini și apatrizii nu beneficiază de dreptul de a alege și de a fi ales în organele legislative, executive și în alte organe eligibile, și nici de a participa la sufragiu universal”. Astfel, rezultă că cetățenii străini și apatrizii sunt lipsiți de dreptul de a alege și de a fi aleși în organele eligibile. Deci ei nu pot participa la procesul electoral local și nu pot fi aleși în calitate de consilieri și primari. Mai menționăm că în pct.2 al aceluiași articol se stipulează că cetățenii străini și apatrizii nu pot fi membri de partide și de alte organizații social-politice.

Aceste constatări ne permit să considerăm că noțiunea de populație a colectivității locale cuprinde toți locuitorii colectivității date cu restricțiile respective (citate supra) pentru cetățenii străini și apatrizi.¹

Cu toate că nu toți locuitorii participă la conducerea colectivității, e necesar de menționat că toți locuitorii sunt în drept de a participa la realizarea altor forme ale democrației directe (de exemplu, să-și exprime opinia la consultările publice privind bugetul local).

Quasi – membri ai colectivității, pot fi considerați, în anumite condiții, persoanele aflate temporar în teritoriul dat, deoarece ei tot pot participa la realizarea unor forme ale democrației directe. Asupra tuturor persoanelor aflate chiar și temporar pe un anumit teritoriu, au efecte actele normative ale organelor colectivității teritoriale locale.

E. Autoritatea publică a autorităților eligibile. Referitor la autoritatea publică a autorităților eligibile menționăm că având caracteristicile persoanei de drept public, colectivității locale, îi revin toate atributele acesteia – dreptul de a posedea patrimoniu, buget autonom, exercitarea prerogativelor de autoritate publică. Autoritățile reprezentative ale colectivităților locale sunt alese și nu sunt subordonate puterii centrale.

Autoritățile administrative autonome sunt investite cu prerogativele de putere publică, fiind calificate astfel de norma constituțională și de legea organică. În calitatea lor de persoană juridică colectivitățile locale, au deplină capacitate, posedă un patrimoniu și au inițiativa în tot ceea ce privește administrarea intereselor publice locale, exercitând în condițiile legii, autoritatea în limite teritoriale stabilite.

Autoritățile administrației publice locale dispun de un teritoriu, de un patrimoniu, de o competență generală și de o populație, asupra căreia exercită autoritatea publică, în vederea rezolvării treburilor publice de interes local, pe baza

¹ A se vedea: Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr. 275-XIII din 10.11.1994. În: Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.20 din 29.12.1994.

căreia emit acte juridice unilaterale sau sunt parte la contracte. Mai mult, legea le recunoaște acestora competența pentru a exercita o putere de reglementare. Aceste reglementări au ca obiect măsuri proprii ce sunt asumate în vederea bunului mers al serviciilor locale și al administrării localității sau aplicarea legilor precum și a hotărârilor ce conțin reguli de organizare, funcționare și realizare a administrației publice locale.¹

F. Statutul colectivității locale. Statutul colectivității locale, potrivit prevederilor art.14, alin.2, lit. „m” al *Legii privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006*², este aprobat de consiliul local, în baza statutului-cadru aprobat de Parlament și intră în vigoare la data aprobării. O copie de pe statut se remite oficiului teritorial respectiv al oficiului teritorial respectiv al Cancelariei de Stat. La moment, în vigoare este Statutul-cadru aprobat prin *Legea privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) nr.436-XV din 06.11.2003*.³

În statut se precizează nivelul colectivității locale potrivit prevederilor *Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001*, se includ date și elemente specifice, care au rolul de a o individualiza în raport cu alte entități similare, și care se referă la:

- a) denumirea oficială, suprafața teritoriului, delimitarea teritorială, localitatea de reședință;
- b) denumirea localităților care intră în componența sa, amplasarea acestora, prezentată grafic și descriptiv;
- c) delimitarea teritoriului asupra căruia își exercită autoritatea consiliul local și primarul, cu precizări de ordin istoric, data întemeierii localității, amplasarea acesteia în teritoriu; mărimea fondului funciar și clasificarea lui;
- d) numărul de locuitori, inclusiv ai localităților din componența sa, cu mențiune referitor la componența etnică;
- e) consiliul local și primarul, sediul, numărul de consilieri și de funcționari ai primăriei;
- f) patrimoniul colectivității locale, componența și indicii calitativi și cantitativi ai acestuia;
- g) principalele instituții din domeniul învățământului, culturii, sănătății, asistenței sociale, presei, radioului, televiziunii și din alte domenii, cu indicarea autorității căreia i se subordonează;
- h) căile de comunicație existente și categoria acestora; cea mai apropiată

¹ Drept administrativ. Partea specială. Coordonator: Dr. Mircea Preda.- București, Ed: AMIVA, 1992, p.124-129.

² Publicată în Monitorul Oficial nr.32-35/116 din 09.03.2007.

³ Publicată în Monitorul Oficial, nr. 244-247 din 12.12.2003.

stație de cale ferată, fluvială, maritimă sau aeroport și distanța până la ele;

- i) serviciile publice locale, cu specificarea genurilor de activitate, investirea, atribuțiile și subordonarea;
- j) agenții economici care își desfășoară activitatea în teritoriu;
- k) organizațiile obștești, inclusiv sindicatele care își desfășoară activitatea în teritoriu;
- l) problemele ce țin de culte (biserică, hramul bisericii din localitate etc.);
- m) modul și mijloacele de informare periodică a cetățenilor privind activitatea autorităților administrației publice locale;
- n) chestiunile ce țin de amenajarea teritoriului și de salubritate.

În statut se specifică următoarele:

a) Patrimoniul colectivității locale, atribuit acesteia în condițiile legii, cât și componența patrimoniului: bunurile mobile și imobile, care aparțin domeniului public și domeniului privat ale colectivității locale. Se determină modul de administrare a patrimoniului (de către consiliu și primar) și se stabilește că acesta se supune inventarierii anuale, iar rapoartele asupra situației lui se prezintă consiliului local.

b) Modul în care patrimoniul ce aparține colectivității locale poate fi dat în administrare întreprinderilor municipale și instituțiilor publice, poate fi concesionat, închiriat sau arendat în condițiile legii. Sunt stabilite criteriile în baza cărora, consiliul local poate decide, în condițiile legii, asupra cumpărării sau înstrăinării patrimoniului aflat în proprietatea colectivității locale.

c) Condițiile de participare, potrivit cu legislația în vigoare, a populației la elaborarea proiectului de buget și la audierea dărilor de seamă asupra executării bugetului respectiv, precum și modul de instituire și de percepere a impozitelor, taxelor și altor plăți locale, de exercitare a controlului asupra vărsării lor la buget.

d) Modalitatea de atribuire ori de schimbare a denumirilor de străzi, scuaruri, piețe și de alte locuri publice amplasate în aer liber, de instituții de interes local.

e) Criteriile potrivit cărora persoanelor fizice cu merite deosebite în viața politică, economică, socială și culturală li se conferă titlul de cetățean de onoare al colectivității locale respective, drepturile de care se bucură aceste persoane, precum și condițiile de pierdere sau de retragere a acestui titlu.

f) Modul de consultare prin referendum, în condițiile legii, a locuitorilor asupra problemelor de importanță deosebită pentru colectivitatea locală și determină problemele specifice apreciate ca fiind de importanță deosebită.

g) Condițiile de cooperare a autorității administrației publice locale cu alte autorități ale administrației publice din țară și din străinătate, modul de aderare la organisme naționale sau internaționale în vederea protecției și promovării intereselor comune.¹

¹ Legea privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) nr.436-XV din

G. Însemnele distinctive ale colectivităților locale. Însemnele distinctive ale colectivităților locale, constituie un element important al identității lor.

Cadrul normativ actual în domeniul simbolurilor publice îl constituie Constituția Republicii Moldova, *Legea privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova nr.217 din 17.09.2010*,¹ *Legea privind Stema de Stat a Republicii Moldova nr.32 din 07.03.2013*,² *Legea cu privire la Imnul de Stat al Republicii Moldova nr.571 din 27.07.1995*,³ *Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la Comisia națională de heraldică nr.415 din 05.12.1995*,⁴ *Legea cu privire la simbolurile publice nr.86 din 28.07.2011*.⁵

Autoritatea abilitată să promoveze politica unitară în domeniul simbolurilor oficiale ale Republicii Moldova este Comisia națională de heraldică, creată pe lângă Președintele Republicii Moldova. Atribuțiile Comisiei naționale de heraldică includ:

a) fixarea normelor și a condițiilor de elaborarea a însemnelor oficiale (stemelor, drapelurilor, sigiliilor etc.), distincțiilor de stat, simbolurilor distinctive militare, departamentale etc.;

b) orientarea organelor administrației publice, organizațiilor obștești asupra elaborării, utilizării, păstrării și conservării acestora. Asigurarea interacțiunii eficiente cu organele administrației publice în vederea elaborării și utilizării simbolurilor oficiale;

c) contribuirea la ținerea Registrului heraldic de stat al însemnelor oficiale și neoficiale clasificate pe domenii: steme, steaguri, sigilii, decorații etc. și eliberarea în modul stabilit a duplicatelor la ele;

d) elaborarea unor recomandări teoretico-practice, avizarea noilor însemne oficiale și supravegherea respectării normelor legale în ceea ce privește confecționarea, utilizarea și păstrarea adecvată a însemnelor oficiale;

e) participarea la elaborarea proiectelor de acte normative privind simbolurile oficiale;

f) efectuarea în mod obligatoriu a expertizei heraldice a însemnelor propuse, examinând proiectele statutelor acestora;

g) elaborarea, în cadrul prevederilor legislației în vigoare, a propunerilor privind simbolurile oficiale ale Republicii Moldova în colaborare cu organele interesate;

h) studierea și propagarea experienței mondiale în domeniul respectiv și colaborarea cu organele similare de peste hotare.⁶

Promovarea unei politici de stat unitare în domeniul simbolurilor publice

06.11.2003. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.244-247/972 din 12.12.2003.

¹ Publicată în Monitorul Oficial, nr. 231-234 din 26.11.2010.

² Publicată în: Monitorul Oficial nr. 97-103 din 03.05.2013.

³ Publicată în: Monitorul Oficial nr. 045 din 17.08.1995.

⁴ Publicat în: Monitorul Oficial nr. 71 din 21.12.1995.

⁵ Publicată în: Monitorul Oficial nr. 164-165 din 04.10.2011.

⁶ Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la Comisia națională de heraldică nr. 415 din 05.12.95.

(elaborarea și utilizarea acestora, asigurarea unei evidențe stricte și a aplicării unor standarde unice bazate pe cerințele heraldicii, vexilologiei, immnologiei, sigilografiei, faleristicii și uniformisticii) este un imperativ al timpului. În scopul creării unui cadru juridic adecvat privind simbolurile publice a fost adoptată *Legea cu privire la simbolurile publice nr.86 din 28.07.2011* (în vigoare din 01.01.2012).¹

Potrivit prevederilor art.5, alin. 1 al Legii citate, simbolurile teritoriale sunt: a) stema; b) drapelul; c) imnul; d) sigiliul armoriat; e) însemnele faleristice; f) însemnele de funcție ale persoanelor oficiale: insigne, colane, eșarfe etc.; g) alte embleme vizuale sau auditive cu caracter oficial.

Procedura de elaborare și înregistrare a simbolurilor urbane. Elaborarea simbolicii colectivităților locale se organizează de către autoritățile publice locale respective, pe baza metodologiei stabilite de Comisia națională de heraldică, cu antrenarea specialiștilor în heraldică, vexilologie, sigilografie și immnologie.

Procedura de elaborare și înregistrare a simbolurilor urbane cuprinde următoarele etape:

a) completarea chestionarului heraldic pentru elaborarea simbolicii teritoriale (se remite de Comisia națională de heraldică la cerere) și alegerea ideilor individualizatoare pentru localitatea concretă;

b) elaborarea proiectului de stemă, desenarea și blazonarea lui în termeni științifici;

c) elaborarea proiectului de drapel în baza stemei, desenarea și descrierea lui în termeni științifici;

d) elaborarea explicației oficiale a semnificației simbolice a fiecărui element al stemei și drapelului;

e) elaborarea regulamentului de utilizare a stemei și drapelului (Comisia națională de heraldică oferă regulamente-tip la cerere);

f) aprobarea proiectelor de stemă și drapel de către autoritatea locală;

g) avizarea proiectelor de stemă și drapel de către Comisia națională de heraldică;

e) definitivarea proiectelor de stemă și drapel de către autoritatea locală în conformitate cu observațiile Comisia națională de heraldică și aprobarea lor locală definitivă;

f) înregistrarea stemei și drapelului în Armorialul General al Republicii Moldova și introducerea lor în uz.

Este important ca pe parcursul întregului proces elaborativ autoritățile urbane să antreneze heraldiști profesioniști pentru supravegherea mersului lucrărilor. În cazul când se decide organizarea unui concurs, consiliul orășenesc va institui o comisie de concurs, din care să facă parte specialiști în istorie, etnografie, știința și arta heraldică, inclusiv un membru al Comisia națională de heraldică. Comisia de concurs va admite spre examinare numai proiecte avizate de către

¹ Publicată în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 164-165 din 04.10.2011.

experții abilitați de Comisia națională de heraldică Concursul trebuie să se desfășoare public.

Actele necesare pentru prezentarea spre expertizare a proiectelor de stemă și drapel la Comisia națională de heraldică se prezintă în trei exemplare (exceptând cele la care vom specifica mai jos altceva) sunt:

- a) blazonarea oficială a stemei, cu arătarea autorului și pictorului;
- b) imaginea color a stemei pe hârtie albă de format A4;
- c) imaginea alb-negru conturat a stemei pe hârtie albă de format A4;
- d) imaginea alb-negru hașurat în coduri heraldice a stemei pe hârtie albă de format A4;
- e) descrierea oficială a drapelului, cu arătarea autorului și pictorului;
- f) imaginea color a drapelului pe hârtie albă de format A4;
- g) imaginea alb-negru conturat a drapelului pe hârtie albă de format A4;
- h) imaginea alb-negru hașurat în coduri heraldice a drapelului pe hârtie albă de format A4;
- i) explicația oficială a stemei și drapelului;
- j) regulamentul de utilizare a stemei și drapelului;
- k) chestionarul heraldic pentru elaborarea simbolicii teritoriale remis de Comisia națională de heraldică, completat și autentificat de autoritatea locală – 2 exemplare;
- l) extras din procesul-verbal al ședinței Consiliului orașenesc cu privire la aprobarea stemei și drapelului și a regulamentului lor de utilizare – 2 exemplare;
- m) Adresa autorității locale către Comisia națională de heraldică cu rugămintea de expertizare, avizare și înregistrare a simbolurilor în Armorialul General al Republicii Moldova – 1 exemplar.¹

¹ Andrieș-Tabac S. Comisia Națională de Heraldică a Republicii Moldova și simbolica urbană, [On-line], [citat 12.10.2009]. Accesibil: < www.habitatmoldova.org/.../Tabac%20Silviu%20-%20heraldica.doc>

O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ A CONFLICTULUI TRANSNISTREAN (1989-1992)

BUCUCI ANATOLIE,
magistru în șt. militare

COVALSCHI STANISLAV,
*doctor în științe istorice,
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”, Chișinău*

Abstract: *The lack of awareness about transnistrian conflict of the current generation (both sides of Dniester), has prompted author to come back to it. The indifference towards our own history could repeat bloody summer of 1992, as it's happening in Ukraine at the moment.*

Geneza războiului trebuie găsită în evoluția evenimentelor începând cu vara anului 1989, care au dus la apariția conflictului transnistrean. Anume cu calificativul “conflict transnistrean” etichetăm evenimentele ce s-au desfășurat în intervalul dintre vara 1989 până la 2 martie 1992, când conflictul a evoluat într-un adevărat război.

Analizei retrospective a acelor evenimente dramatice de acum circa două decenii este consacrat prezentul studiu.

Introducere: Au trecut practic două decenii de la acea perioadă tragică, iar opinia publică mondială și în special cercurile intelectuale din Rusia, practic sunt informați despre conflictul Transnistrean, în majoritatea cazurilor, din presa separatistă și rusă, în mod unilateral.

Din sursele respective, care reflectă punctele de vedere ale forțelor naționaliste din Rusia și liderilor al separatiștilor de la Tiraspol, reiese că Republica Moldova a inițiat conflictul, genocidului al propriului popor din stânga râului Nistrului.

Dar, declanșarea conflictului cu autoritățile constituționale ale țării a avut ca obiectiv principal acapararea unei părți a teritoriului Republicii Moldova, în scopul creării condițiilor prealabile de desemnare a statutului formațiunii separatiste ca stat independent. Crearea platformei de presiune politică în scopul menținerii Moldovei în sfera de influență a Rusiei, crearea în acest scop a enclavei ruse la frontiera moldo-ucraineană. Opușterea de rezistență a nomenclaturii de tip sovietic proceselor de democratizare și încercările lor de a-și menține statutul în cadrul vechiului sistem pe teritoriul

În acest context este oportună publicarea analizei de mai jos pentru funcționarii publici din Republica Moldova, ținând cont și de faptul că tematica conflictului este studiată insuficient de savanții din R. Moldova.

De aceea, în prezentul studiu, vom încerca sa dezmințim cu ajutorul faptelor istorice verificate argumentele separatiștilor transnistreni.

Evident că faptele istorice pot fi tratate diferit, reieșind din contextul politic de moment. Noi, istoricii din Republica Moldova, cu regret, practic nu polemizăm, ce înseamnă că suntem de acord cu tratarea evenimentelor de către separatiști de la Tiraspol, și evident, ei au dreptate - omologii noștri adversari!

Conținutul de bază: Așadar, acum două decenii în urmă în componența RSS Moldovenești pe malul stâng al Nistrului existau 5 raioane administrative cu o suprafața de 4118 km pătrați și o populație de 580000 de locuitori. În context etnic acolo trăiau 39% - moldoveni, 28% - ucraineni, 24% - ruși, ș. a.¹

Odată cu procesul dezmembrării Uniunii Sovietice și marșul triumfal al suveranității Republicilor Unionale, la Tiraspol, sub isteria rusofobă, directorul uzinei *Electromaș* Igor Smirnov la 11 septembrie 1989 creează *Uniunea Colectivelor de Munca* (OCTK), care sub pretextul, că “vin românii, si noi nu dorim în România”, începe promovarea unei politici de secesiune de la Moldova.

Important fapt, că în spațiul raioanelor de est ale Republicii Moldova, arbitrar fiind numite la Tiraspol - *Transnistria* (ce reprezintă 12% din teritoriul total al republicii), se produceau 33% din bunurile industriale și 56% din bunurile de larg consum, produse în Moldova, precum și 90% din energia electrică necesară în tot restul RSS Moldovenești².

În raioanele de Est se afla principala infrastructură industrială ale economiei Moldovei Sovietice. Printre acestea: Combinatul metalurgic modern de la Râbnița, 2 stații electrice, (Dubăsari, Cuciurgani), uzine de rang unional, depozite imense ale Armatei a 14 Ruse, aerodrom strategic militar de la Tiraspol.

La 2 septembrie 1990, în vultorea haosului catastrofal al dezmembrării URSS, Transnistria se separă de RSS Moldoveneasca și se proclamă Republica Nistreană Moldovenească (RNSSM).

În acest context, tot ce exista pe teritoriul din stânga Nistrului devine proprietate al RSS Nistrene (citește proprietate privată a clanului Smirnov si așa-numitei *Uniuni al Colectivelor de Muncă*), adică un monopol, ce stă la cârma separatismului din Transnistria deja de 25 ani.

Conducându-se de teza – *Cine nu e cu noi, e contra noastră !*, separatiștii au început un presing moral, fizic contra tuturor ce nu doreau sa-i împărtășească

¹ Селиванов И., *Политическая система непризнанного государства : Приднестровской Молдавской Республики*, М., 2006, стр. 240.

² *Dezghețarea unui conflict înghețat: Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*, Chișinău, 2008, p. 12.

ideile. Dramatic și tragic se dezmembrau colectivele de muncă, secțiile de poliție. Foștii polițiști depuneau jurământ Republicii Transnistrene, alții devotați jurământului MAI al R. Moldove erau nevoiți să părăsească baștina, ca peste puțin timp să devină adversari militari.

Apare dualitatea de putere! Activitatea legitimă a organelor de stat, poliției, justiției, administrației locale, subliniez **legitime!**, **reieșind din Legislația în vigoare al R. Moldovei, era stopată.**

Astfel, urmărind lichidarea organelor legale ale puterii de stat, forțele paramilitare separatiste, la 2 noiembrie 1990 ocupă la Dubăsari toate punctele strategice în oraș. Au barat podul, închizând trasa de rang unional ce unea Moldova și sudul Uniunii Sovietice cu statele europene.

Evenimentele tragice de la Dubăsari (02.11.90), s-au început cu manifestarea separatiștilor veniți din Tiraspol și Tighina, care recent sau întors din raioanele de sud ale Moldovei, unde au susținut separatiștii găgăuzi. Cerințele lor erau standarde: *Separarea de Moldova, formarea Republicii Unionale suverane transnistrene, Toată patera în minele Uniunii Colectivelor de Muncă!*

Pentru a restabili ordinea publică, activitatea organelor legitime, din Chișinău a sosit grupul operativ de poliție de destinație specială. În momentul când polițiștii deblocau podul, ei au fost atacați de separatiștii înarmată cu pistoale-automate acaparate în Găgăuzia.

Colaboratorii MAI ai R. Moldova, conform regulamentului au deschis foc preventiv, după ce au fost atacați din nou, unde trei polițiști au fost aruncați de separatiști de pe pod în Nistru, ei au deschis **din nou foc preventiv, de fragmentele** schijelor cărora au decedat 3 oameni și 16 fiind răniți (Cităm: Concluzia Comisiei Procuraturii Unionale, care a cercetat cazul tragediei până în vara 1991. S.C.)¹.

Propaganda separatistă a clasificat tragedia ca atac asupra suveranității Transnistriei. Însă juridic, în contextul legislativ al timpului de atunci, vom menționa că Comisia Procuraturii Unionale a calificat activitatea MAI al RSSM ca legitimă.

La 30 septembrie 1990 I. Smirnov era de acord cu autonomia Transnistriei în componența Moldovei. Însă deja la 5 noiembrie, el cere în forma ultimativă, ca toate organele de stat ale RSSM să fie scoase de pe teritoriul Transnistriei. În unele localități din stânga Nistrului, din păcate, organele de stat se aflau într-o poziție de așteptare. În Slobozia, de exemplu, polițiștii au abandonat serviciul, și străzile deja erau patrule de cazacii veniți de pe Don și miliția separatistă nou formată.

În situația dată, conducerea legitimă a Moldovei a aderat la autoritatea lui M. Gorbacev. Drept consecință, la 22 decembrie 1990 Guvernul Sovietic emite Decretul „*Măsurile normalizării situației în RSS Moldoveneasca*”. Hotărârea

¹ И. Косташ, *Дни затмения: Хроника необъявленной войны*, Кишинев, 2010. Стр. 191.

respectivă, prin esența sa **interzicea dezmembrarea Moldovei**, și cerea lichidarea Republicii Transnistrene și a cele Găgăuze.

Evident, separatiștii cu susținerea masivă a cazacilor mercenari și opiniei publice din Rusia erau categoric contra, situația este analogică cu cea din Ucraina la momentul actual.

Faptele incontestabile demonstrează că pe parcursul anilor 1990-1991, I. Smirnov, precum și delegațiile din Găgăuzia, au avut câteva întrevederi cu A. Luchianov (Președintele Socetului

Suprem al Uniunii Sovietice), care direct i-a susținut în procesul separării Transnistriei și Găgăuziei de RSSM¹.

Deputatul Socetului Suprem al Uniunii Sovietice ce reprezenta RSS Moldovenească, I. Blohin, de exemplu, la 14 mai 1991 personal i-a înmănat lui A. Luchianov decizia conducerii separatiste al

Republicii Transnistrene „Despre participarea Transnistriei în pregătirea și semnarea Acordului

Unional (acordul de la Novo – Ogarevo, ce prevedea viitorul Uniunii Sovietice). Anume poziția fățarnică, trădătoare a Kremlinului, a dus la aceia ca Guvernul RSS Moldovenești a boicotat referendumul Unional de la 17 martie 1991, măcar ca 93% din populația raioanelor de Est ale Republicii (adică, cele ce constituiau așa-numita republică nistreană) au votat în favoarea Statului Unional.

M. Snegur, primul Președinte al Republicii Moldova, în amintirile sale scrie: „... La sfârșitul anului 1990, la întrevedere cu M. Gorbacev, cinstit l-am informat, că Moldova, nu va accepta Acordul Unional. Gorbacev m-a avertizat, Mircea-vei avea Transnistria și Găgăuzia!...”. Acest fapt arată cum M. Gorbaciov ca Laureat al Premiului Nobel pentru Pace, singur, în propria țară iniția conflicte interetnice. Cazul dat ne arată și mentalitatea d-lui M. Snegur, votarea se aștepta la mijlocul lui martie 1991. Dl. Snegur deja cu 3 luni înaintea Referendumului Unional a primit decizia să, că Republica Moldova nu va susține Acordul Unional! Dar care era voința poporului ce la ales garantul Constituției, la moment nu conta.

Și totuși, suntem recunoscători lui M. Snegur, care fiind fidel acordului între Republica Moldova și Guvernul Sovietic, n-a susținut complotul militar comunist (puciu) de la 19-21 august 1991 din Moscova.

La 27 august 1991 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de Independență.

Separatiștii din Transnistria, personal I. Smirnov în zilele tragice de 19-21 august, au procedat josnic și fățarnic față de patronii săi de la Kremlin, Republica Transnistreană fantomă a susținut rebeliunea pro-comunistă. La 19 august 1991, conducerea din Tiraspol a trimis telegrama de susținere a complotului. După eșecul rebeliunii din Moscova, la 21 august 1991, I. Smirnov, A. Volcov

¹ Ibidem, ctp. 261

(Волков), V. Rileacov (Рыляков), V. Zagreadscii (Загрядский) , au găsit azil pe teritoriul garnizoanei militare al Armatei 14 ruse.

Peste puțin timp, I. Smirnov, căutând patroni noi, s-a deplasat la Kiev, cerând audiența Președintelui Ucrainei unde și a fost reținut de organele competente ale Moldovei, ca participant la puciul pro-comunist¹.

Deși a fost adus la Chișinău, Smirnov și adepții săi au fost eliberați, peste puțin timp, când separatiștii au amenințat, ca vor deconecta Moldova de gazul rus ce tranzit trecea pe teritoriul Transnistriei și alimenta toate întreprinderile centrului Moldovei. Au amenințat că vor bara calea ferată, Tiraspol - Chișinău, grupul de femei extremiste chiar au pus în aplicare acest plan, barând cale ferată la stația Tiraspol². Iar ne lovim de lașitatea lui, Ig. Smirnov și adepților săi, care au mai acumulat și difident politic. Obținând victorie în eliberarea lui Smirnov și adepților, care **oficial în scris renunță la** acțiunile separării Transnistriei de la Moldova integră (mult mai târziu M. Snegur a recunoscut, ca eliberarea complotiștilor a fost o greșeala).

Sovietul Suprem al nerecunoscutei R. Transnistrene la 6 septembrie 1991, a declarat, ca toata tehnica militara, imobilul militar (in afara de Armata 14) trece sub jurisdicția sa. Gazul ce venia din Rusia și tranzit pompat în Europa a fost închis, calea ferată la fel.

Guvernul Moldovei numai la 14 noembrie 1991 a primit Decretul 234, prin care se declara, ca toata proprietatea unionala militara devine proprietate a Republicii Moldova.

În același context, la 5 decembrie 1991 Guvernul separatist, a emis Decretul № 5, conform căruia toate unitățile militare dislocate pe teritoriul Transnistriei se subordonează comandantului suprem - I. Smirnov. Însă decizia data este nelegitimă prin faptul că Armata a 14 se subordonează Ministerului Aparerii al Federației Ruse. Putem considera că, asistă fapt avea scopul de a înrăutăți relațiile ruso-moldave, care și așa nu pot fi socotite ideale la moment, ca și acuma, pe parcursul anilor.

Comandantul Armatei a 14-a, generalul G. Iacovlev a predat separatiștilor 482 de pistoale-automate (AK), deși incredibil!, el a propus ca unitățile Armatei 14 rusă , să depui jurământ de fidelitate și atașament R. Transnistrene! I. Smirnov diplomatic a refuzat, înțelegând ca Rusia nu-i Moldova, și nu face de riscat, a doua oară din detenție poate și nu mai fie eliberat!

Desigur, că ofițerii Armatei a 14 au fost indignați de aceste jocuri politice ai comandantului său.

Înaripați cu așa susținere morala, militară și înarmați cu lozinca leninistă ca, orice revoluție ceva costa, daca poate sa se apere!, in decembrie 1991 la Tighina (Bender), sub egida românului din Bucovina, colonelului al Armatei

¹ Ibidem, p.269

² Андреева Г., *Женщины Приднестровья*, Тiraspol, 1999, стр. 176.

Sovietice, veteranul campaniei din Afganistan, generalului al forțelor para-militare transnistrene - Șt. Chițac, a început să fie formate primele detașamente de gardiști.

Batalionul de gardiști (№2), dislocat în Thigina era condus de Ir. Costenco, fost ofițer activ, trecut prin războiul din Afganistan, unde a condus un detașament diversionist, decorat cu 3 ordine de luptă, dar fiind rănit a fost trecut la vatră¹.

Chiar din primele zile, activitatea gardiștilor lui Costenco a devenit o durere de cap atât pentru poliția or. Thigina, precum și întregii miliții separatiste! Numindu-se “atamanul Binderului”, el era patronat de însuși Ig. Smirnov (erau pământeni de la Extremul Orient), care interzicea arestarea lui.

Multe provocări și crime au săvârșit gardiștii lui Costenco, (În acea perioadă apare analogia simulanta cu armata generalului - trădător A. Vlasov, în rândurile căruia activa sadismul și călăul Kaminski, de cruzimile căruia erau uimiți chiar fasciștii, care și l-au exterminat pentru faptele sale murdare). De fapt, aceeași soartă a avut-o și Ir. Costenco, când deja na mai era nevoie, separatiștii l-au arestat, ucis, apoi ars de „persoane necunoscute,, (Cazul dat este pus la îndoială de organele securității de stat din R. Moldova).

Alt sprijin militar al separatiștilor erau cazacii-mercenari. Primii apar încă la 15 decembrie 1991, de pe Don și Terec, conduși de atamanul A. Babicov.

Cu toată stima față de mișcarea căzăcimii din Rusia, de faptele lor glorioase în lupta cu dușmanul extern, cazacii-mercenari venetici în Moldova reprezentau o masă haotică, îmbrăcați ca la opereta, cu epoleți aurii, plini de decorații străvechi, etc. În fond, erau neorganizați, nedisciplinați, având senzația că erau anarhiștii lui N. Mahno. Pe unde treceau cazacii – în masă era beție, jaf, viol.

În iunie 1992 în raionul Slobozia 2 cazaci au violat mama și fiica ei minoră. În consecință, crima data a fost pedepsită cu – bătaia cu bicul.

Ulterior, la 17 decembrie 1991 a fost formată căzăcimea Transnistriei, cu faimoasa denumire – Căzăcimea de pe malul Marii Negre (Черноморское казачество), deși Marea Neagră se află la o îndepărtare de 200 km de la Thigina. Peste puțin timp, la 26 decembrie 1991, atamanul căzăcimii Nistrene este ales A. Radciuc (A. Радчук), care declara că lupta pentru idee, dar sursele ne informează, că cazacii primeau salariu de 300 ruble lunar (salariul unui muncitor calificat), iar din alte surse - 1500 ruble primeau deja în 1992, când situația era mai fierbinte și se împușca mai des. Gardiștii aveau salariu de 500 ruble lunar!

În prezent, unitățile de cazaci din Transnistria intra în sistemul Ministerului de Securitate al Republicii Transnistrene (fapt unic, în sistemul securității de stat în lume!).

Astfel, în cadrul Ministerului Securității Transnistriei, la 31 martie 1992 este format batalionul cu destinație specială *Delta*, patronat de însuși ministrul - V.

¹ Мяло К. Г., *Россия и последние войны XX века (1989-2000). К истории падения сверхдержавы*, М., 2002, стр. 205.

Antiifeev (Șevțov), general de miliție, a fostei Uniuni Sovietice, el s-a „proslăvit” în cadrul evenimentelor dramatice de la Riga din 1989 și acuzat de Procuratura Lituaniei pentru crimă de stat (el și a adus în Transnistria pe foștii ostași ai OMON-ului din Riga), mai târziu, 150 ostași ai *Deltei* în octombrie 1993, au participat la complotul anticonstituțional din Moscova, contra Președintelui B. Elțin.

La 14 martie 1992, gardiștii lui Costenco, cazacii și activistele mișcării feministe din Transnistria, în frunte cu G. Andreeva, cu permisiunea comandantului unității militare, au devastat depozitul unitarii în satul Parcani. Au fost furate (se declara atunci, că chipurile, confiscate) 1307 pistoale-automat (AK), 255 pistoale, 1.5 milioane de cartușe. La fața locului imediat a sosit comandantul nou al Armatei 14, generalul Ir. Netcacev (Ю. Неткачев), și revoltat, l-a avertizat pe Smirnov, care dirija provocarea personal, dar acela numai a râs.

Anterior (în noaptea de 1 spre 2 martie 1992) la Dubăsari, a fost împușcat mișelește șeful miliției din oraș Ig. Sincenco (И. Синченко). Drept rezultat la această provocare (faptul dat este comentat de fostul Comandant al Armatei 14 colonelul M. Bergman, care în cartea sa “Вождь в чужой стае” afirmă că „...crima sângeroasă a fost înfăptuită de securitatea transnistreană...”), în timp scurt gardiștii, cazacii – mercenari cu sprijinul la trei mașini blindate au blocat Secția de poliție din Dubăsari (subordonată MAI ai R. Moldova) și după lupta de noapte, 32 de polițiști ce erau la serviciu au fost arestați, duși la Tiraspol, unde au suferit înjosiri și batjocură totală: li se îmbrăcau veste antiglonț, și separatiștii împușcau în ei, astfel controlând de fapt calitatea armelor sale.

Desigur că nu întâmplător a fost aleasă ziua de 2 martie 1992, anume atunci, în Sediul ONU din SUA, Președintele Moldovei Mircea Snegur declarai atașamentul la Democrația Mondială, Republica Moldova fiind admisă în această organizație general-universală.

Provocație clasică și crimă adevărată vom numi focul deschis de separatiști asupra ambulanței la 3 martie 1990 aproape de Grigoriopol, unde infirmiera a decedat. Deja după terminarea operațiunilor militare, fostul ostaș al OMO-ului din Riga și fostul gardist în armata separatista, R. Sabirov a mărturisit la televiziune, ca focul a fost deschis de ofițerii Ministerului de Securitate al Transnistriei.

La 16 martie, pe traseul Tiraspol - Odessa, grupul cu destinație specială al Securității din Moldova, au reținut pe fostul Comandant ai Armatei 14 gen. G. Iacovlev, care la 20 martie a fost schimbat cu cei 32 de polițiști arestați de separatiști la Dubăsari.

În acest context, vreau să dau o apreciere necunoscută, cum s-a manifestat caracterul fricos a lui Ig. Smirnov în acele evenimente tragice din vara anului 1992, când mergeau luptele grele în Thigina, Ig. Smirnov cu 21 de adepți ai săi, toți cu pașapoarte întocmite de Ministerul de Externe al Federației Ruse, se pregăteau să

plece în Germania la o Conferință agrară. Adică, pe ei absolut nu-i interesa viitorul populației din Transnistria pe care iau implicat în conflictul etnic, politic, militar!

Pe de altă parte vom aminti că în vara anului 1992 (în perioada 20 iunie-10 august) gazul rus totuși a fost deconectat de separatiști (pentru 5 raioane ale Republicii Moldova), aducând perperii colosale economiei Republicii Moldova, care și așa se afla într-o situație complicată, iar calea ferată transnistreană este închisă pentru trenurile de marfă și pasageri din R. Moldova până în prezent.

Merită atenția interesului Dvs., documentul de inventariere întocmit de Comandamentul Armatei al 14 rus deja în august 1992, care a fost semnat și de Ig. Smirnov.

Conform actului dat, în decursul perioadei din noiembrie 1991 - august 1992, separatiștii au primit -10.951 pistole-automat, (din cele 46.000 ce erau depozitate), 2365 pistoale, 453 mitraliere, 242 aruncătoare de mine, 19 tancuri(!), 51 mașini blindate, 15,5 milioane (!) cartușe de calibrul 5.45, precum și 500 mii cartușe 5.45 trasor, obuze, grenade, inventar militar, etc¹.

Cel mai tragic este faptul, precum recunosc și militarii ruși, că aceste cantități enorme de divers armament nou, modern se distribuia fără nici un control! Ceva mai târziu el apărea departe de Transnistria. Astfel, foarte frecvent patrulele mobile ale Armatei 14 ruse, confiscau armament absolut nou în camioane, trenuri de pasageri, și chiar în secriile ale cazacilor decedați (de exemplu, cazul celor ce erau însoțite de mama cazacului Zaruba). Până și în prezent armamentul rus acaparat în 1992, este vândut și folosit de cercurile criminale ruse.

Consecințele evenimentelor tragice din raioanele de est ale Moldovei din perioada anilor 1989 – 1992 constau în faptul evident, că pe parcursul ei situația criminogenă în regiune a crescut brusc! Numai în primele 5 luni ale anului 1992, în Thigina, de exemplu, au fost săvârșite 50 omoruri (câte 10 pe luna, sau un omor la fiecare 3 zile). Și nici un caz, practic, n-a fost cercetat!

La 20 martie 1992 mareșalul E. Șapoșnicov (Е.Шапошников), și Primul Ministru al Moldovei V. Muravski, au semnat un acord, conform căruia toate unitățile militare de pe teritoriul Moldovei, trec sub jurisdicția Republicii Moldova. În multe surse rusești, nici nu se enumeră cantitatea, ci se descrie eficacitatea acestui armament. Actele de predare au fost semnate, dar în realitate situația nu este favorabilă pentru viitorul Armatei Naționale.

Anterior, încă în septembrie 1991, conform ordinului Ministerului Aparerii al Rusiei, majoritatea armamentului din Moldova a fost transportat în Rusia, inclusiv din Ungheni 5-6 coloane a câte 12-15 camioane, din Florești 5 - 6 coloane (20-25 camioane), etc.

Vorbind de aceste evenimente, ținem să demonstrăm cu fapte concrete că nu corespunde adevărului manipulările, că Armata Națională, MAI din Moldova erau

¹ Сайт 14-ой Гвардейской Общевоисковой Армии // 14 oa@mail.ru стр.15

înarmați până în dinți, precum ne declara fostul Comandant al Tiraspolului, M. Bergman.

Adevărat, că deja către vara 1992, eram dotați mai bine, măiestria ostașilor noștri creștea.

În această ordine de idei, declarăm cu toată responsabilitatea și ca martori oculari, că forțele erau inegale!

Unitatea de artilerie, depozitele de muniții din Ungheni, pur și simplu au fost abandonate. Preventiv ofițerii: V.Scamin (В.Скамьин), V. Vorotilo (Воротило), au demontat pulurile de tragere de la sistemul „Uragan”, 34 avioane Mig-29 pe aerodromul de la Mărculești, au fost lăsate fără pază, 46 de aviatori și efectivul tehnic au plecat (desigur, este vorba de avioanele, care peste puțin timp cu „succes” au fost vândute de Ministrul Apărării, viitorul academician-istoric V. Pasat).

Referitor la sistemele de tragere „Uragan” și „Grad”. Forța lor de distrugere este colosală. Armata Națională dispunea la moment de sistemele date, dar nu le-a aplicat în practică, conform ordinului Președintelui Moldovei M. Snegur.

Unitățile separatiste și ruse la 3 iulie 1992 au folosit sistemul „Grad” în practică pe platoul Chițcani contra unităților Armatei Naționale.

La momentul actual în Ucraina, separatiștii pro - ruși folosesc sistemele date în lupta contra forțelor Constituționale ale Ucrainei, așa dar vedem o continuitate în tactica pro - rusă separatistă.

La apelul generalului I. Costaș, în 1990 din Armata Sovietică s-au re-întors circa o mie de ofițeri basarabeni (subliniez faptul dat, deoarece au venit nu numai moldoveni), care nu puteau în așa timp scurt să pregătească ostașii săi de lupte. Către vara lui 1992 Armata Națională dispunea de 3 brigăzi de infanterie, o brigadă de artilerie, aviație, geniști. Dacă unitățile de artilerie erau completate la 100%, apoi în celelalte genuri de armată, necompletul de ofițeri era de 80% !

Realitățile acelor timpuri demonstrează că povara războiului a dus-o MAI. Conflictul este intern, apoi și problemele sunt interne! 3400 colaboratori de poliție au luptat, 87 dintre care au decedat! Istoria încă așteaptă descrierea faptelor eroice, vitejii tuturor ce au luptat în conflictul Nistean, care mai sânt numiți în batjocură de separatiști - *оккупанты*.

Războiul de pe Nistru, prin caracterul participanților lui a fost internațional! De partea forțelor Constituționale luptau reprezentanții a tuturor naționalităților, cetățenii Republicii Moldova, efectiv la Thigina în ziua de 19 iunie nimicia tancurile Armatei 14 colonelul L.Carasev (Л.Карасев), eroic luptau și au decedat ostașii Armatei Naționale - Agatiev V., Andreev S., Carpov V., Marcov P., Mihailov A., Nicolaev I., Osipov A.¹

¹ *In memoriam. În memoria eroilor căzuți la Nistru (1992)*, Chișinău, 2012, p. 15.

Cu garda separatistă conducea românul St. Chițac, lupta și feciorul său Andrei, au decedat separatiști – moldoveni : Dabija O., Dolgan A., Lunga A., Ursul E. etc.

Comisariatele militare din Moldova au chemat sub arma rezerviști, voluntari. Republica Moldova dispunea de circa 26 mii de ostași. Voluntarii în masa lor luptau bine, se vedea școala armatei sovietice, dar maestra lăsa de dorit, și mai ales, disciplina. Probabil, cel mai flagrant caz l-am avut atunci, când voluntarii înarmați de pe platoul Cocieri, lăsând pozițiile de luptă sau deplasat la Chișinău, dorind să se întâlnească cu M. Snegur și numai maestra polițiștilor, care tot au luptat umăr la umăr cu voluntarii, a permis reglarea situației extreme create.

Separatiștii erau la număr mai puțini, dar!, echipați, înarmați, instruiți și ce e important duși în lupta de ofițeri profesionali¹. Sa nu uitam ,ca în Transnistria (citește Tiraspol și Thigina) locuiau 10 mii de ofițeri în rezerva ai fostei Armate Sovietice. Doritori din Rusia de-a lupta erau mulți. Veneau organizat (era un pluton completați din locuitorii orașului St. Peterburg din Rusia), veneau stihinic. În lupte de partea separatiștilor au participat foștii ostași ai OMON- ului din Riga, și diversioniștii profesionali ai brigăzii 10, Secției Principale de Cercetare (ГРП) ai M.A. URSS. dislocat în Crimeea, și transferați urgent în Armata 14.

Menționăm , ca și în componenta Armatei Naționale a fost formată detașamentul diversionist omolog, care lupta cu succes cu adversarii săi, din păcate se întâlneau ca adversari foști combatanți, dar la moment dușmani....

După terminarea conflictului mercenarii separatiști sau deplasat în Iugoslavia, Abhazia, Ickeria.

Guvernul Republicii Moldova, permanent caută ieșire din criza data. **Pierderi umane, materiale, impunea soluționarea problemei urgent.** La 15 martie, 6 aprilie, 17 aprilie, 9 iunie 1992 se propuneau separatiștilor diferite variante cu privire la viitorul Moldovei integre. Dar înzădar !

La 19 mai 1992 A. Macașov (A. Макашов), general în rezervă, vestit prin atașamentul sau la renașterea Uniunii Sovietice comuniste, a provocat gardiștii, cazacii la atacul unitarilor militare din Tiraspol, Au fost “confiscate” 9 tancuri, 14 mașini blindate, care urgent au plecat în luptă spre Dubăsari și acolo nimicite de artileria Armatei Naționale.

În Thigina se aflau 300 de gardiști a lui Ir. Costenco, care au declarat, ca nu vor permite activitatea Comisiilor de Pacificare în orașul lor. În aceeași zi (9 iunie), mișelește a fost ucis unul din organizatorii gărzii separatiste A. Sericov. Ca răspuns la 11 iunie gardiștii lui Costenco, l-au ucis pe prizonierul - ostatic, maiorul de poliție I. Perju. Cu mari eforturi pacea șubredă se menține, necitind la permanentele provocări separatiste.

Astfel, la 10 iunie 1992, Guvernul Moldovei, a solicitat inițiativa de-a forma în Transnistria 3 formațiuni teritorial – administrative (Tiraspol, Râbnîța,

¹ *Танкисты задачу выполнили! // Трудовой Тирасполь, 15.06.1999*

Dubăsari), cu administrația locală aleasă în mod direct de populația transnistreană. Evident, inițiativa dată automat ar anula monopolul grupei lui Smirnov asupra regiunii, ce nu intra în planurile separatiștilor. Separatiștii au refuzat.

Sunt ferm convinși că anume provocativa gardiștilor la 19 iunie 1992 lângă tipografia din Tighina (unde au fost reținuți 2 gardiști, unul din ei I. Ermacov peste puțin timp, în presă a declarat că a fost involuntar implicat în provocarea camarazilor săi gardiști.) a dat pretext la începerea luptelor sângeroase în oraș. Polițiștii din Secției de poliție din oraș respingeau atacurile gardiștilor, cazacilor, cetind ajutor.

În Tighina intră efectivul Brigăzii cu destinație specială MAI, unitățile Armatei Naționale, detașamente de voluntari dotate cu 20 mașini blindate. Către ora 23, grupa tactică de infanterie al colonelului L. Carasev (Л. Карасев) a ocupat pozițiile lângă pod ce unia Tighina cu Tiraspolul. Noaptea, el a fost atacat de 8 tancuri al Armatei 14, 3 dintre care au fost nimicite.

Suntem ferm convinși și exprimându-ne părerea ca participanți, că implicarea directă a trupelor Armatei a 14 ruse în luptele contra unităților Armatei Naționale, polițiștilor, voluntarilor au dus la retragerea noastră din Tighina de 3 ori! De 3 ori controlam orașul și am fost nevoiți să ne retragem.

Trupele ruse au fost nu garant de securitate și liniște socială, ci agresor și participant direct în operațiuni militare.

Președintele Republicii Moldova a declarat pentru toată opinia Mondială - Rusia a început o intervenție militară asupra Moldovei (comparați evenimentele similare din Ucraina actuală!).

Ca faptă eroică descrie generalul A. Lebedi, (comandantul nou al Armatei 14, numit numai la 23 iunie 1992), ordinul său de-a deschide foc masiv cu 8 divizioane de artilerie, și 6 batardei de aruncătoare de mine în decurs de 45 minute, în noaptea de 2-3 iulie asupra pozițiilor Armatei Naționale.

La 20 iunie, lângă Cetatea Bender, mișelește de către unitățile ruse au fost atacat plutonul 2 al brigăzii 3 de infanterie al Armatei Naționale care se străbătea în ajutor spre secția orașenească de poliție.

Numai 20 de ostași pe o mașină blindată conduși de ofițerul V. Cibotari au ieșit de sub foc. Cum putem să clasificăm ordinul lui A. Lebedi, artileriștilor ruși de-a deschide foc asupra coloanei Armatei Naționale ce leșia deja din Tighina la 7 iulie după încheierea armistițiului.

A. Lebedi declară mai târziu, că această rafală de artilerie - a pus capăt războiului! Faptul dat nu este demn de onoarea unui ofițer.

La 7 iulie 1992 pe aerodromul militar de la Limanscoe, (reg. Odessa), 3 generali ai fostei Armate Sovietice, 3 generali ce au luptat umăr la umăr în Afganistan, deveniți la moment dușmani (A. Lebedi, St. Chițac, P. Creanga) au semnat armistițiul de încetarea operațiunilor militare. Acest act prevedea că trupele, artileria se retrag de pe pozițiile sale. Pe un întins de 225 km., se introduc forțe de

pacificare. (6 batalioane Armatei Ruse, câte 3 din partea Moldovei, și Transnistriei).

Apoi, la 21 iulie 1992 Moldova a semnat acord de încetare a focului, care a fost contrasemnat de Rusia și Moldova **și nu de Transnistria**.

Conflictul militar a adus perperi umane din rândurile combatanților, atât și populației pașnice.

În total, au decedat 1100, 3500 au fost răniți.

Republica Moldova informează, ca în conflict au decedat 364 combatanți, 36 persoane au dispărut fără urmă, 297 au devenit invalizi. În decursul primilor trei ani după conflict, 250 persoane au decedat în urma consecințelor primite în timpul luptelor. În perioada celor mai crâncene lupte de la 12 iunie până la 21 iulie 1992, R. Moldova a pierdut 165 luptători, 1028 răniți, (respectiv MAN- 46 decedați, 334 rantii, MAI 45 și 333, voluntari 41 și 225). Brigada cu destinație specială al MAI în primăvara - vara 1992 a pierdut numai uciși 31 și răniți 260 ostași!

Refugiați din regiune de conflict: în total 130 mii, dintre care 72 mii în statele CSI, din Tighina respectiv 24121, Dubasari-17070, Tiraspol-1940. În majoritatea lor refugiații erau femei și copii (91.4%), 95% ulterior sau reîntors.

Economiei Moldovei, i-a fost adusă o pagubă în echivalent de 380 mill. dolari SUA. Asociația „Memorial”, care a monitorizat pe tot parcursul conflictului evenimentele ne informează, ca pe parcursul luptelor din Tighina, trupele militare al Republicii Moldova n-au distrus nici un obiect industrial, și către august 1992, toate întreprinderile orașului lucrau în regim normal.

Putin să ne abatem de la tema, cei drept reiese din contextul conflictului.

Permanent eram numiți - *оккупанты, румыны*. Probabil ei au uitat, că eroic în războiul civil luptau, pentru viitorul luminos în Statul Sovietic – basarabeni: moșierul Serghei Lazo, haiducul Grigori Kotovski (decorat cu 4 ordine Drapelul Roșu de Luptă), Ion Iacir, mareșalul Simion Timošenco, ce s-a născut în stepele Bugeacului. 22 basarabeni au devenit Eroii al Uniunii Sovietice în II Război Mondial, 12.500 basarabeni au luptat în Afganistan, dintre care 301 au căzut pe câmpul de luptă, aviator pe helicopter, Alexandru Railean a devenit Erou al Uniunii Sovietice, în acel război.

Au trecut, practic, 25 de ani, cetățenii Moldovei, dar și opinia publică mondială practic nu știe adevărul evenimentelor conflictului.

În contextul celor expuse mai sus suntem în drept să tragem următoarele concluzii:

În primul rând, confruntarea de mulți ani dintre statul Republica Moldova și regiunea separatistă este în esență un conflict politico-teritorial și este rezultatul acțiunilor neconstituționale de uzurpare a puterii pe teritoriul de pe malul stâng al Nistrului de către grupul radical anti-moldovenesc condus de I. Smirnov, care are un specific al său, fiind pro-rus în ce privește orientarea geopolitică.

În al doilea rând , în ceea ce privește natura conflictului – acesta nu este numai unul politic și teritorial, dar și unul internațional, în virtutea implicării active de la bun început a Federației Ruse și a intereselor geopolitice ale altor state, care participă acum la procesul de soluționare a lui.

Conflictul transnistrean cuprinde diverse păături sociale ale populației, aflate în proces de confruntare în ce privește păstrarea sau modificarea statutului socio-politic al statului, valorile social-politice, distribuția resurselor socio-economice, luarea în stăpânire și păstrarea pozițiilor de conducere în instituțiile și structurile puterii de stat.

Scopul final al inițiatorilor conflictului politico-teritorial sânt resursele, precum puterea de stat, poziția instituțiilor guvernamentale, statutul politic al marilor grupuri sociale, teritoriilor, regiunilor, valorile și simbolurile care stau la baza puterii politice în structura socială.

Poporul are dreptul sa știe adevărul obiectiv, cinstit, și n-aș dori ca vre-o comisie peste 50 ani să analizeze materialele arhivelor ne –obiectiv în contextul situației politice la acel moment.

La momentul actual 38,8% din populația transnistreană , și 39,9 din Republica Moldova doresc re-începerea tratativelor și consultațiilor pentru a soluționa problema. 42% din Transnistria și 51,2 de cetățeni ai Moldovei socotim noi că toate limitele răbdării au expirat¹.

¹ Молдова и Приднестровья: общими усилиями к будущему. Социальные Аспекты, Chișinău 2009, Стр. 13

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ ȘI INSTRUIREA CONTINUĂ A PERSONALULUI DIN AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE

SAITARLÎ NATALIA,

drd., lector superior,

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Du statut juridique du fonctionnaire public régi par la Loi de la République de Moldova sur la fonction publique et le statut de fonctionnaire public nr. 158-XVI du 04.07.2008 découle la nécessité du synchronisation de processus de la formation de spécialistes dans le domaine de l'administration publique avec les exigences de la formation professionnelle des employés dans l'administration publique.*

Dans ce contexte, l'étude montre que les établissements d'enseignement supérieur chargés de la préparation de le personnel pour l'administration publique sont conscients de la nécessité de joignent leurs efforts en établissant les exigences communes pour la formation professionnelle des spécialistes de l'administration publique, qui doit émerger de la rigueur de réforme de l'administration publique en cours, ce qui donne une augmentation des dépenses pour le personnel employé dans la fonction publique.

Cuvinte-cheie: administrația publică, funcționar public, specialist

Calitatea activității administrației publice depinde, în mare parte, de nivelul de pregătire profesională a personalului acestora. În procesul de integrare europeană, Republica Moldova și-a asumat sarcina de continuare a reformei administrației publice și de creare a unui corp al funcționarilor publici responsabil, eficient, transparent și profesionist. Astfel, potrivit prevederilor Acordului de Asociere RM-UE: „cooperarea se axează pe dezvoltarea unei administrații publice eficiente și responsabile, cu scopul de a sprijini instituirea statului de drept”, iar, în acest scop, este necesară „crearea unui corp al funcționarilor publici profesionist, bazat pe principiul responsabilității manageriale și pe delegarea eficace a autorității, precum și pe recrutarea, formarea, evaluarea și remunerarea efectuate în condiții echitabile și transparente”¹. Toate acestea se referă, în plină măsură, și la corpul de funcționari din aparatul autorităților publice locale (aleși locali, demnitari, funcționari publici și alți angajați).

¹ Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Nr. 112 din 02.07.2014. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.07.2014, nr. 185-199, art. 21.

Întru realizarea angajamentelor asumate și realizarea cu succes a reformelor administrației publice, Republica Moldova are de rezolvat mai multe probleme legate de: elaborarea reglementărilor administrative, depolitizarea administrației, pregătirea funcționarilor publici, selectarea și promovarea acestora pe bază de merit, asigurarea condițiilor de activitate și a carierei lor¹.

Referitor la potențialul și perspectivele de formare profesională continuă a corpului de funcționari, unii autori consideră că, aceasta, constituie marea problemă a societății postcomuniste, provocată de absența unui sistem de formare profesională (a unei școli naționale de științe administrative), fapt care încurajează favoritismul și subiectivismul în formarea corpului de funcționari publici.

În aceeași ordine de idei, prof. Victor Popa menționează că, Republica Moldova se confruntă cu multiple probleme care sunt generate, atât de lipsa unui sistem eficient al autorităților publice, cât și de proasta pregătire a funcționarilor publici și a guvernanților, majoritatea cărora au fost formați în fostul regim totalitar, și, din aceste considerente se manifestă o tendință spre abuz de putere, protejarea intereselor personale, a intereselor de grup și de partid, divizându-se în diferite culori politice. În acest sens este necesar de ținut cont că: “O administrație dotată cu mijloace materiale și financiare de mare valoare, dar încadrată cu funcționari nepregătiți profesional nu își poate îndeplini sarcinile, irosind zadarnic resursele care i-au fost puse la dispoziție”².

Calitatea pregătirii profesionale a funcționarilor publici din țara noastră este grav compromisă și, nu poate fi astăzi programată, monitorizată sau evaluată la justa valoare, deoarece lipsesc criteriile de performanță ale specialistului în administrația publică, în baza cărora s-ar face aprecierile corespunzătoare³.

Asemenea criterii au fost elaborate, de un grup de autori, în proiectul **„Standardului academic și profesional al specialistului cu studii superioare în domeniul administrației publice”**⁴, în care se menționează că: *„Instituționalizarea noului sistem politic și desfășurarea în contextul acestor procese a reformei administrației publice, impune necesitatea ajustării sistemului de pregătire a cadrelor pentru administrația publică din Republica Moldova la rigorile europene”* și, se stabilesc următoarele obiective: *„stabilirea normelor unice față de*

¹ Orlov M. Administrația publică. În: Raport de Stare a Țării Republica Moldova 2007. – Ch.: “Bons Offices” SRL, 2008. 274 p. p. 131.

² Popa V., Bulat V., Barbu D. Raport de evaluare a capacității administrative a autorităților publice locale. Noembrie, 2010. 76 p. p. 39.

³ Orlov M. Administrația publică. În: Raport de Stare a Țării Republica Moldova 2007. – Ch.: “Bons Offices” SRL, 2008. 274 p. p. 131.

⁴ Sîmboteanu A. ș. a. Standardul academic și profesional al specialistului cu studii superioare în domeniul administrației publice. În: Administrația publică și buna guvernare: Materiale ale sesiunii de comunic. științifice, 27-28 octombrie 2007, Caietul Științific 2/2007 al ISAM. - Ch.: S.n., 2008 (Tipogr. “Elena-VI” SRL). 464. p. 444-464.

competențele profesionale și sporirea calității pregătirii; asigurarea unei mai bune interacțiuni a practicii administrative cu procesul de formare a specialiștilor pentru sistemul administrației publice; crearea condițiilor egale de realizare a unei pregătiri profesionale calitative; instituirea unui mecanism de evaluare și autoevaluare a calității procesului de formare a specialiștilor pentru administrația publică; adaptarea exigențelor de pregătire profesională a specialistului din domeniul administrației publice la rigorile europene”.

Deși, Standardul menționat a fost elaborat în baza experienței statelor europene și avea menirea să asigure o înaltă calitate a activității administrației publice, acesta, nu a fost aprobat în mod oficial de către autoritățile de resort.

După cum am menționat mai sus, o altă problemă la acest capitol este generată de lipsa facultăților de științe administrative la universitățile din țară. Doar la câteva din ele există specialitatea „administrație publică” în cadrul facultăților de drept, de economie sau de științe politice (USM, ASEM, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul). La rândul său, Academia de administrare publică are doar ciclul II (masterat) și III (doctorat), precum și cursuri de perfecționare de scurtă durată. În opinia noastră acestea sunt insuficiente pentru a pregăti și instrui întregul corp de funcționari publici din autoritățile publice centrale și autoritățile publice locale, inclusiv, de a instrui și aleșii locali în mod continuu.

Politica statului în domeniul dezvoltării profesionale a funcționarilor publici este consacrată în următoarele acte normative: “Conceptia cu privire la politica de personal în serviciul public” și art. 37-38 din Legea cu privire la funcția publică și statutul juridic al funcționarului public nr. 158-XVI din 04.07.2008, secțiunea a 3-a, “Dezvoltarea profesională a funcționarului public”¹.

Astfel, potrivit art. 37 alin. (2) din Legea nr. 158/2008: “*fiecare autoritate publică va asigura organizarea unui proces sistematic și planificat de dezvoltare profesională continuă a funcționarului public, prin diverse forme de dezvoltare profesională continuă, cu o durată de cel puțin 40 de ore anual, iar o dată la trei ani – cursuri de perfecționare, cu o durată de cel puțin 72 de ore*”. De asemenea, autoritatea publică este obligată: „*de a planifica în bugetul anual propriu mijloace pentru finanțarea procesului de dezvoltare profesională continuă a funcționarilor publici, în mărime de cel puțin 2% din fondul de salarizare*”.

În plus, autoritățile publice locale beneficiază de asistență și consultanță în diverse probleme de interes local (descentralizare, autonomie financiară, achiziții publice ș. a.) din partea Proiectelor internaționale care le pun la dispoziție manuale, cursuri de instruire, traininguri și consultanță în teritoriu prin experții săi. În același timp, din cauza salariilor puțin atractive, este greu de atras specialiști de performanță în autoritățile publice locale. În opinia unor autori, deși piața forței de

¹ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr. 230-232.

muncă abundă cu specialiști în diferite domenii: drept, administrație publică, economie (care pe lângă pregătirea de specialitate, cunosc limbile străine și sunt pregătiți în domeniul informaticii), acești specialiști nu sunt tentați a se angaja în autoritățile publice locale. În mediul rural există numeroase cazuri în care autoritățile locale nu dispun, la unele funcții importante, de specialiști competenți în domeniul dat¹.

Instruirea și perfecționarea funcționarilor publici poate da rezultatele scontate, doar dacă este bine organizată (planificată) și asiguată programe moderne, cadre didactice competente și cu resursele financiare necesare desfășurării procesului de instruire.

În Republica Moldova, spre deosebire de alte state europene, nu există o autoritate publică centrală (Agenție sau Minister) al administrației, iar, planurile de perfecționare a funcționarilor publici sunt elaborate de către Direcția Politică de cadre și Direcția administrație publică locală din cadrul Cancelariei de Stat și se realizează de către Academia de Administrare Publică de pe lângă Guvernul Republicii Moldova.

În ședința din 10 decembrie 2014, Cabinetul de Miniștri a aprobat Hotărârea de Guvern „Cu privire la comanda de stat privind dezvoltarea profesională a personalului din autoritățile publice în 2015”. În cadrul acesteia, în anul respectiv, la Academia de Administrare Publică vor fi instruiți 1090 de funcționari.

Scopul cursurilor de instruire constă în îmbunătățirea performanței autorităților publice de nivel central și de nivel local prin dezvoltarea capacităților profesionale ale personalului. Numărul de 1090 participanți a fost stabilit, ținându-se cont de bugetul în sumă de 457,2 mii lei, destinat Academiei de Administrare Publică pentru realizarea cursurilor de dezvoltare profesională în anul 2015.

Comanda de stat conține denumirea și subiectele principale ale cursurilor, categoria și numărul de participanți, cărora le sunt destinate cursurile (funcționari publici, alte categorii de personal din autoritățile publice de nivel central și local), precum și durata desfășurării acestora. În total, comanda de stat prevede zece cursuri de instruire pentru 1090 de persoane/40 de grupuri/245 de zile de instruire, inclusiv 800 de persoane/30 de grupuri din autoritățile publice de nivel central și 290 de persoane/zece grupuri din autoritățile administrației publice locale.

Pentru personalul din autoritățile publice locale, pe parcursul anului 2015 vor fi oferite și cursuri de instruire organizate cu suportul partenerilor de dezvoltare: Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, USAID. De asemenea, sunt planificate activități de dezvoltare profesională a funcționarilor publici de conducere de nivel superior (secretarii de stat) în cadrul proiectului Twinning „Suport pentru

¹ Popa V., Bulat V., Barbu D. Raport de evaluare a capacității administrative a autorităților publice locale. Noembrie, 2010. 76 p. p. 40.

modernizarea serviciului public din Republica Moldova", finanțat de Uniunea Europeană. Proiectul respectiv prevede și instruirea personalului responsabil de gestionarea resurselor umane din APC și APL.

Deși, după cum vedem, există unele rezultate ale școlii de științe administrative, care abia se înfiripează în țara noastră, totuși acestea sunt încă prea modeste și ar trebui să fie amplificate, iar, necesitatea acestei școli să fie apreciată la justa ei valoare. În acest context, prof. Aurel Sîmboteanu menționează că, acele cursuri postuniversitare organizate de Academia de Administrație Publică din Republica Moldova nu servesc decât în mică măsură scopului pregătirii funcționarilor publici la cel mai înalt nivel¹, și, sugerează în acest sens, deschiderea în cadrul Universităților de Stat a diferitor tipuri de cursuri pentru pregătirea funcționarilor publici locali de orice niveluri și specialități, cu acordarea mai multor locuri bugetare.

După cum știm administrația publică este într-un proces permanent de modernizare. Modernizarea, la rândul ei, poate fi făcută doar de un corp de funcționari bine pregătiți din punct de vedere profesional. Prin aceasta se argumentează necesitatea formării unei rețele de facultăți (școli) de științe administrative în țara noastră. Drept exemplu ne pot servi școlile de științe administrative din țările Uniunii Europene.

Spre exemplu, în Germania, ministerele dispun de institute proprii de instruire (perfecționare), la nivel federal, există Academia Federală de Administrare Publică, la nivel de land, funcționează Școala Postuniversitară de Științe Administrative din Speyer, instituție instructivă remarcabilă pentru landes, dar, care păstrează și statutul de universitate (postuniversitară). Pe lângă aceasta, legea prevede obligația funcționarului de a face studii în mod autodidact, ca modalitate de a cunoaște realizările de ultima oră în ceea ce privește sarcinile unei funcții specifice. Iar, învățământul postuniversitar este un criteriu necesar pentru promovare și avansare în cariera profesională².

Un sistem modern de instruire a funcționarilor publici există și în Franța, unde instruirea este înfăptuită de Școala Națională de Administrare (ENA) cu ciclul său de învățământ postuniversitar, de Școala Politehnică, de școli regionale și de școli ministeriale specializate. Paralel cu școlile de elită, mai funcționează peste 70 de instituții statale de învățământ de diferite tipuri pentru pregătirea funcționarilor de stat de orice niveluri și specialități. La fel, în această țară, există diferite tipuri de cursuri în cadrul administrației: la începutul carierei de muncă, în timpul stagiului

¹ Sîmboteanu A. Administrația publică: prin reformare spre modernizare. – Ch.: CEP USM, 2013. 327 p. p. 184.

² Platon M. Serviciul public în Republica Moldova. Chișinău: Secția Editare, A.S.D.A.P., 1997. 224 p. p. 187.

obligatoriu, ca pregătire pentru concursurile interne de promovare sau în interese speciale profesionale sau personale¹.

Suntem conștienți de faptul că, administrația noastră trece prin transformări radicale, prin reforme care nu așteaptă amânarea, iar corpul de funcționari publici nu este suficient de bine pregătit din punct de vedere profesionist, iar o școală națională de științe administrative nu se formează într-un timp atât de scurt. În această ordine de idei, susținem opinia, precum că, pe termen lung, prioritatea de bază este formarea unei școli naționale de științe administrative, în baza specialităților existente la acest moment în cadrul unor facultăți, cu programe racordate la standardele europene, care s-ar afirma și ar da rezultate apreciable după 10-15 ani. Pentru aceasta se impune elaborarea unui program eficient, bazat pe standarde academice (educaționale), de pregătire și perfecționare a cadrelor din administrația publică centrală și locală².

Pentru buna funcționare a autorităților publice, nu este suficient doar de a pregăti și a perfecționa cadrele cu eliberarea de diplome și certificate corespunzătoare. În acest sens, o importanță deosebită o are evaluarea performanțelor, care este în strânsă legătură cu pregătirea profesională a funcționarilor din administrația publică, deoarece, permite de a vedea în ce măsură sunt aplicate cunoștințele obținute în perioada instruirii și pregătirii profesionale, și, care sunt necesitățile de instruire pentru viitor.

Evaluarea performanțelor, în activitatea funcționarilor publici, este una din cele mai importante metode de cuantificare a eficienței atât la nivel individual, cât și pe ansamblul instituției, motiv pentru care atât instrumentele folosite în cadrul evaluării, cât și criteriile după care se realizează aceasta, trebuie să reflecte în mod cât mai obiectiv imaginea și ierarhia performanțelor funcționarilor publici, precum și aspectele socio-afective care pot contribui la creșterea acestor performanțe. În opinia unor autori, evaluarea performanțelor profesionale reprezintă procesul de stabilire a modului în care angajatul își îndeplinește îndatoririle și responsabilitățile care revin postului ocupat, comparativ cu standardele stabilite și comunicarea către angajați a rezultatelor³. Evaluarea cunoștințelor și aprecierea angajaților din administrația publică este necesar de a se realiza nu doar în scopul promovării lor, ci, în mod periodic, pentru cunoașterea calității activității acestora⁴.

În acest context, art. 34 alin. (4) din Legea nr. 158/2008, prevede că: *“Evaluarea performanțelor profesionale ale funcționarului public se efectuează anual”*. Iar, pentru ca această prevedere să nu fie utilizată ca o răfuială cu funcționarii incomozi, autoritățile publice sunt obligate să le asigure posibilitatea

¹ Idem, p. 190-191.

² Orlov M. Administrația publică. În: Raport de Stare a Țării Republica Moldova 2007. – Ch.: “Bons Offices” SRL, 2008. 274 p. p. 134.

³ Cornea S., Filipov I. Politica de personal în administrația publică. Cahul: USC, 2009. 263 p. p. 137.

⁴ Tofan D. Drept administrativ. București: Editura C.H. Beck, 2008. 369 p. p. 252.

de a-și perfecționa cunoștințele și de a căpăta noi deprinderi și aptitudini în scopul realizării eficiente a competențelor stabilite de lege pentru funcția pe care o ocupă.

O asemenea practică este pe larg utilizată în țările Europei de Vest. Spre exemplu, în Marea Britanie activitatea statelor de funcționari locali este verificată anual de către administrație. Rezultatul important al aprecierii constă în determinarea necesității instruirii în fiecare caz concret în dependență de cerințele poziției de serviciu. Necesitatea instruirii personalului este determinată cu ajutorul grupei consultative de instruire, care constă din reprezentanți ai tuturor nivelurilor și sferelor puterii. Autoritățile publice locale remunerează pe deplin toate cheltuielile pentru instruire¹.

Deoarece, în iunie 2014, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, urmează ca legislația, inclusiv cea care ține de statutul juridic al funcționarului public și al alesului local, să fie adusă în conformitate cu legislația europeană. În această ordine de idei, ținem să menționăm că, este necesară, mai întâi, o sistematizare și o armonizare a legislației naționale, care, după cum am arătat în această lucrare suferă de o inflație cumplită. În ce privește legislația ce reglementează activitatea autorităților publice locale, simplificarea și sistematizarea acesteia ar putea fi făcută prin elaborarea unui Cod al colectivităților locale. De asemenea, o importanță deosebită trebuie să fie acordate pregătirii profesionale a tuturor categoriilor de personal din aparatul autorităților publice, astfel încât aceștia să-și poată exercita competențele cu care sunt investiți, în mod eficient, întru asigurarea bunei guvernări.

¹ Чубинский В. В. Государственное управление и государственная служба за рубежом. – СПб.: издательство «Образование – Культура», издательство СЗАГС, 1998. 272 с. стр. 72.

STRATEGIA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA : UNELE CONSIDERAȚIUNI

EREMIA NATALIA,
lector,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *Energy is a basic necessity for human activity and economic and social development. A lack of energy services is directly correlated with key elements of poverty. The quest for energy will bring new economic and strategic challenges for this sphere. An essential condition for the success of a strategy is to elaborate it so that to maintain its availability regardless of the changes from our society. The strategy determines objectives and goals of the Republic of Moldova energy sector long—term development, its priorities and guideliness, as well as mechanism of the state energy policy at the implementation phases of the strategy ensuring realization of the stated objectives.*

Keywords: *strategy; objective; document; energy sector; plan*

Aspectul energetic a devenit în ultimii ani una din problemele strigente a comunității internaționale. Actualmente, Republica Moldova, fiind dependentă de resursele energetice ale Federației Ruse, se confruntă cu o serie de provocări și amenințări, care și reprezintă factorii majori la adresa securității naționale. În contextul în care securitatea energetică a Republicii Moldova devine un subiect strident, prezent în discursurile nu doar a specialiștilor, dar și a savanților, apare necesitatea elaborării unei noi strategii privind asigurarea Republicii Moldova cu resurse energetice. Astfel, pentru o mai bună comprehensiune a fenomenului „strategie energetică” apare necesitatea de a determina semnificația conceptului „strategie”. Analizând conceptul „strategie”, putem evidenția că acesta își are etimonul on grecescul „strategos” (stratos - armă, ago , ceea ce semnifică 1) conducere/ghidare/mișcare, sau 2) abilitatea specifică a unui comandant militar [1].

Problematica conceptualizării fenomenului „strategie” a fost supusă cercetării de către Sun Tzu (on anul 500 onainte de Hristos) în lucrarea “Arta războiului”, prima cercetare on domeniul strategiei [2]. În perioada domniei lui Alexandru Macedon, sensul conceptului de strategie se referea la capacitatea de a utiliza forța militară într-o confruntare. Actualmente, termenul de „strategie” este utilizat în vocabularul militar desemnând „arta de a conduce un război” [3]. Astfel, în conformitate cu explicația oferită de către Dicționarul Explicativ Roman (DEX), strategia este:

- arta de a folosi cu dibăcie toate mijloacele disponibile în vederea asigurării succesului într-o luptă (arta de a conduce un război) – definiție din domeniul militar;
- plan complet, care specifică ce opțiuni va avea jucătorul în orice situație posibilă – teoria jocurilor din matematică;
- percepția prin care se desemnează un curs prestabilit de acțiune pentru a soluționa o situație [4].
- schiță sau proiect ce constă într-o manevră menită să asigure depășirea unui concurent;
- modul în care întreprinderea acționează și alocă resursele în vederea realizării obiectivelor;
- capacitatea de a crea avantajele competitive de mâine mai repede decât sunt capabili concurenții să le imite pe cele pe care le posedă compania astăzi.

De asemenea, o altă explicație oferită de Dicționarul Explicativ al Limbii Române, redă strategia ca:

- un plan – formarea conștientă a cursului acțiunii;
- o manevră de păcălire – strategemă, realizată cu scopul de a obține un avantaj asupra acestuia;
- un model de comportament – consistența modelului determină strategia, lipsa consistenței denotă lipsa strategiei;
- o poziție – mod de localizare a întreprinderii în mediul extern;
- Știință care se ocupă cu planificarea, organizarea și conducerea operațiilor militare într-un război [4].

Dintre multiplele definiții ale strategiei, ne vom axa asupra celei, conform căreia strategia reprezintă arta de a stabili anumite obiective și de a elabora un plan de acțiuni urmat de alocarea resurselor necesare în vederea asigurării unui rezultat favorabil. Aceasta definiție scoate strategia din posesiunea utilizării în domeniul militar, oferindu-i un spectru mai larg de utilizare.

Așadar, strategia energetică este esențială, întrucât adună în jurul ei toate celelalte dimensiuni- umane, sociale, economice- dându-le forță și consistență. De asemenea, strategia energetică definește obiectivele sectorului energetic pe termen mediu și lung oferind modalitățile de realizare a acestora, în condițiile asigurării unei dezvoltări durabile a economiei naționale. Strategia energetică a Republicii Moldova este elaborată de Ministerul Economiei și e aprobată de Guvern. Implementarea politicilor în sectorul energetic este asigurată de către Agenția Națională pentru Reglementare în Energetica, Inspectoratul Energetic de Stat, Agenția pentru Eficiență Energetică, Fondul pentru Eficiență Energetică, precum și prin intermediul mai multor întreprinderi energetice [5].

În acest context, strategia energetică apare ca „o activitate complexă care presupune inițierea, derularea și corelarea unor acțiuni politice, economice, tehnice

și ecologice în vederea asigurării securității energetice naționale, a diversificării surselor de aprovizionare internă și externă, a perfecționării și diversificării formelor de producere a energiei, a creșterii eficienței producției și consumului energetic, a ameliorării impactului poluant al producției și consumului de energie”[6]. Conform abordărilor înaintate de către A.Leca, strategia energetică constă într-un „set de măsuri interdependente care direcționează sectorul energetic către cea mai eficientă, echitabilă și compatibilă cu mediul ambiant utilizare a resurselor”[7].

Din definițiile prezentate reiese, în mod evident, necesitatea implicării tuturor verigilor din lanțul energetic – producător, transportator, distribuitor, consumator – la aplicarea în practică a strategiei, precum și sporirea preocupărilor pentru protejarea mediului ambiant. Sistemul energetic din Republica Moldova are un efect util pentru societate, dar în același timp consumă resurse, influențează mediul ambiant prin crearea deșeurilor. Deaceia, ținându-se cont de aceste particularități, sectorul energetic necesită o atenție sporită.

Astfel, ca rezultat al studiului efectuat asupra sectorului energetic pot fi remarcate un set de probleme:

1. dependența tot mai mare de importul resurselor energetice (95% din necesarul de energie al țării este importat);
2. insuficiența interconexiunilor fizice în sectoarele de gaze și energie electrică cu țările vecine;
3. reducerea sarcinii termice și consumului de gaze naturale;
4. uzura fizică și morală avansată a infrastructurii complexului energetic;
5. nivelul scăzut al eficienței energetice și nivelul redus de valorificare a surselor regenerabile de energie;
6. structura deformată a mixului de energie și acoperirea necesarului de resurse energetice primare practic numai dintr-o unică sursă;
7. caracterul nematur al pieței energetice naționale, al cadrului juridic și regulatoriu, inclusiv de stabilire a tarifelor;
8. cota foarte redusă a investițiilor în energetică, creșterea prețurilor la resursele energetice primare și utilizarea insuficientă a capacităților proprii de generare din țară, neutilizarea conceptului de solidaritate a jucătorilor ce activează în energetică pentru asigurarea eficienței funcționării complexului energetic pe plan național;
9. receptivitatea redusă de implementare a inovațiilor și majorării eficienței energetice privind sistemele moderne de monitorizare, supraveghere, diagnosticare, controlare, gestionare în timp real și de ridicare continuă a componentei de „intelligență” pentru a asigura balanța dinamică dintre cerere și ofertă;
10. nivelul diminuat al coordonării dezvoltării și funcționării sistemului energetic cu orientare spre satisfacerea necesităților consumatorilor [8].

În condițiile, în care Republica Moldova este dependentă de resursele energetice străine, în special cele ale Federației Ruse, problematica energetică devine un imperativ pentru economia țării, sectorul energetic având un impact semnificativ asupra dezvoltării economiei țării. Reformarea acestui sector a început încă de la obținerea independenței, cu mai bine de 24 de ani în urmă, ca urmare a necesității de organizare și relansare economică a noului stat.

În acest context, apare necesitatea unei reforme continuii pentru a atinge următoarele scopuri:

- dezvoltarea interconexiunilor de transportare a resurselor energetice și integrarea în piața energetică pan-europeană;
- modernizarea sistemului energetic (producere, transport, distribuție, consum);
- sporirea eficienței energetice și valorificarea surselor de energie regenerabilă prin promovarea proiectelor investiționale eficiente.

În contextul noilor evenimente geopolitice a apărut necesitatea elaborării unei noi strategii energetice. În februarie 2013 Guvernul a adoptat Hotărârea nr.102 cu privire la Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030 [9]. Acest document este de o însemnătate deosebită atât pentru sectorul energetic al Republicii Moldova cât și pentru toate părțile interesate: investitori, instituții, consumatori pentru că este un ghid practic care se cere a fi implementat. Prin acest document, Guvernul Republicii Moldova prezintă starea actuală a sistemului energetic național, evidențiază cu stupoare că toate guvernele Republicii Moldova, inclusiv cel din prezent au negociat și semnat contracte de import a energiei electrice și a gazelor naturale care sunt împovărătoare pentru Republica Moldova.

În același timp, sunt identificate problemele prioritare ale țării: 1. acumularea datoriilor; 2. prețul ridicat al energiei termice care determină populația să se folosească de diferite tipuri pentru a se încălzi în perioada rece a anului, metode care nu sunt optime și nici eficiente nici pentru consumatori, nici pentru eficiența de cogenerare a centralelor; 3. costul energiei electrice produse în cogenerare depinde de volumul de energie termică și este mult mai mare decât prețurile de import pentru energia electrică.

Acest document cere redimensionarea obiectivelor în conformitate cu necesitățile țării, strategia are la baza trei obiective: 1. securitatea aprovizionării cu energie; 2. crearea piețelor concurențiale și integrarea lor regională și europeană, 3. durabilitatea mediului și combaterea schimbărilor climatice. Printre obiectivele strategice specifice, ce urmează a fi atinse până în 2030, sunt: asigurarea aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor și surselor de aprovizionare, a tipurilor de purtător și prin depozite de stocare; consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al gazelor naturale; consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al energiei electrice - prin construcția noilor linii de interconexiune; conectarea la sistemul ENTSO-E

(Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie Electrică) și consolidarea rețelei interne de transport al energiei electrice. Pentru a îndeplini obiectivul ambițios de conectare cu sistemele din UE vor fi examinate toate alternativele: granturi, credite pe termen lung, participarea investitorilor privați.

Analizând acest document observăm că sunt evidențiate două etape de implementare a obiectivelor: I- a etapă 2013- 2020- perioada în care se așteaptă rezultate în implementarea unor măsuri mai puțin costisitoare de eficiență energetică pentru reducerea consumului cu 20 % până în anul 2020 și utilizarea surselor regenerabile de energie celor mai apropiate de costul energiei convenționale. A II- a etapă 2021- 2030, începutul acestei noi perioade va beneficia de pe urma îmbunătățirilor planificate ale mixului energetic, se propune reducerea consumului și eficiența sporită în generare, transport, distribuție și consum, conexiuni mai puternice, surse mai diversificate, management responsabil, onest, cu un nivel înalt de profesionalism. Implementarea acestor obiective vor reprezenta o platformă durabilă pentru securitatea energetică, vor crea o rețea inteligentă – bazată pe introducerea tehnologiilor mai sofisticate, tehnologiile de generare mai puțin mature vor avea timp să devină mai competitive, tehnologiile noi de producere și stocare a energiei aflate în faza experimentală vor avea timp să se coacă.

Acțiunile practice de implementare a obiectivelor Strategiei energetice a Republicii Moldova până în anul 2020 ne evidențiază următoarele aspecte:

1. În data de 17 martie 2010 s-a aderat la Tratatul Comunității Energetice;
2. S-a îmbunătățit rețeaua internă de transport de energie electrică;
3. S-au îmbunătățit indicatorii de calitate ai serviciilor de aprovizionare cu energie electrică și gaze naturale;
4. A fost finalizată linia electrică Falești- Gotești;
5. A fost stopat procesul de acumulare a datoriilor în sistemul centralizat de alimentare cu energie termică din municipiul Chișinău; Sursele de aprovizionare cu energie electrică au fost diversificate față de anul 2007, dar beneficiile nu au contribuit la consolidarea concurenței, acest fapt având, drept consecință, creșterea tarifelor;

6. Nu au fost implementate tehnologii energetice eficiente de generare cu impact redus asupra mediului și, în general , nu au fost atrase investiții în noi capacități de generare de energie electrică și cele de cogenerare, precum și în sistemul centralizat de alimentare cu energie termică;

7. Nu a putut fi realizat rolul Republicii Moldova de culoar de tranzit pentru energia electrică deoarece nu s-a finalizat procesul de extindere a interconexiunilor atât cu România cât și cu Ucraina [9].

Obiectivele naționale pentru îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea utilizării surselor regenerabile pentru anul 2020 sânt stabilite la nivele ambițioase,

în conformitate cu țințele Uniunii Europene și urmând deciziile și recomandările Comunității Energetice, Republica Moldova recunoscând beneficiile și asumându-și eforturile. Cu toate acestea, cel mai important în acest deceniu va fi obiectivul asigurării securității aprovizionării cu energie având la baza cele doua direcții prioritare:

1) Consolidarea tranzitului de energie electrică și gaze naturale prin extinderea conexiunilor;

2) Crearea platformei moderne de generare a energiei electrice [9].

Prin prezenta hotărâre, Guvernul Republicii Moldova își accentuează viziunea strategică în domeniul energetic incluzând regiunea: Europa Centrala, Europa de Sud, Rusia, regiunea Caucazului. Scopul acestei hotărâri este de a asigura baza necesară creșterii economice și a bunăstării sociale. Acest prim pas propune inventarierea realităților energetice, stabilirea oportunităților și pericolelor din diferite sectoare energetice, dar și identificarea punctelor tari și slăbiciunilor existente. Strategia are rolul de a oferi un cadru de reflecție cu privire la securitatea energetică și oferă directivele pentru politica de implementare. În baza strategiei energetice trebuie intensificate eforturile pentru ca în termen cât mai scurt să avem asigurată stabilitatea domeniului energetic. În scopul asigurării energiei și eficientizării sectorului energetic din Republica Moldova sunt necesare investiții pe scară largă pentru modernizare și reconstrucție, un management de calitate și demonopolizarea sectorului energetic, factor care va crește competitivitatea în acest domeniu strategic pentru Republica Moldova.

REFERINȚE:

1. *Strategia, intre convergenta si divergenta.*
2. <http://www.hart.ro/ro/resurse/noutati/strategia-intre-convergenta-si-divergenta/#sthash.71GZyEaI.dpuf> <http://www.hart.ro/ro/resurse/noutati/strategia-intre-convergenta-si-divergenta/#sthash.71GZyEaI.dpuf> (accesat 12/05.2015)
3. *Scurta prezenatare a unor concept strategice.*
4. <http://www.trainmor-knowmore.eu/1731D023.ro.aspx> (accesat 12/05.2015)
5. *Originea si evolutia conceptului de strategie.*
6. <https://licentasiidizertatie.wordpress.com/2011/03/24/originea-si-evolutia-conceptului-de-strategie/> (accesat 12/05.2015)
7. Dictionar Explicativ Rombn .<http://dexonline.ro/definitie/strategie> (accesat 12/05.2015)
8. *Strategia si politica energetica, autoritati si competente*
9. http://www.executie-instalatii-gaze.ro/files/pdf/Legea_123_2012_a_energiei_electrice_si_a_gazelor_naturale.pdf (accesat 12/05.2015)

10. Canter, V., „Sectorul energetic al Republicii Moldova”, Akademos, nr. 1(12), februarie 2009 , p.49
11. Leca, A. (coordonator), *Principii de management energetic*, Bucuresti, Editura Tehnic2, 1997, p.583
12. Puiu, O., *Energia – prioritate de interes planetar*, Bucuresti, Editura Independențoa Economic2, 1996, p. 141.
13. *Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020*,
14. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=32510>
8 Monitorul Oficial nr. 141-145 din 07.09.2007

RELAȚIILE INTERETNICHE DIN REPUBLICA MOLDOVA DUPĂ 2009

PRISAC LIDIA,

doctor în istorie,

Institutul Patrimoniului Cultural,

Academia de Științe a Moldovei

Abstract: *In this paper we analyze the context of the interethnic relationships in post-soviet space – the case of the Republic of Moldova, from 2009 to 2014, when Russian Federation adopted a new foreign policy doctrine concerning their neighborhood states which reconfigured valences of the regional and European security.*

Keyword. *National minorities, New Russian Doctrine, Ukrainian, crisis, Putin, Strategy, EU Integration.*

Evenimentele de la Chișinău, din 7 aprilie 2009 sunt considerate astăzi drept complexe și controversate, atâta timp cât informațiile factuale rămân a fi un deziderat¹. Privite, atunci, prin prisma aspirațiilor pro-europene, acum – din perspectivă „conspiraționistă”, aceste protestele violente au fost definite în presa timpului dar și în literatura de specialitate drept *Revoluție/ Off/On-line Revolution/ Twitter Revolution/ Revoluție cu pietre/ Lovitură de stat*² etc.

Denumite într-un fel s-au altul manifestările stradale din 2009 au izbucnit în mod spontan atât ca o formă de nemulțumire împotriva fraudării alegerilor, cât și a

¹ Chiar dacă a fost constituită o Comisie parlamentară de elucidare a evenimentelor coordonată de deputatul Partidului Liberal-Democrat, juristul Vitalie Nagacesvschi, care a prezentat și un raport de 180 de pagini în Parlament pe 7 mai 2010.

² Evgeny Morozov, *More analysis on Twitter's role in Moldova*, în *Foreign Policy*, 7 aprilie 2009; Evgeny Morozov, *Moldova's Twitter Revolution*, în *Foreign Policy*, 7 aprilie 2009; Evgeny Morozov, *Twitter Revolution is NOT a myth*, în *Foreign Policy*, 10 aprilie 2009; Ellen Barry, *Protests in Moldova explode, with help of Twitter*, în *New York Times*, 7 aprilie 2009; Kristin Deasey, *Moldova's Twitter Activist Under House Arrest*, pe *Radio Free Europe*, 16 aprilie 2009, http://www.rferl.org/content/Moldovas_Twitter_Activist_Under_House_Arrest/1610122.html (accesat: 11.09.2015); Clarisa Bencomo, *Entrenching Impunity. Moldova's Response to Police Violence During the April 2009 Post-Election Demonstrations*, Raport, Octombrie 2009, Fundația Soros Moldova și Swedish International Development Cooperation Agency; Eleonora Lisnic, *Vladimir Voronin despre 7 aprilie 2009: „Nici un fel de conspirație!”*, pe <http://elldor.info/2011/11/vladimir-voronin-despre-7-aprilie-2009-%E2%80%99Eniciun-fel-de-conspirație%E2%80%9D/> (accesat: 11.09.2015); Александр Рошка, *Твиттер-присудствие политиков Украины и Молдовы: сравнительный структурный сетевой анализ*, în *Перекрестки. Журнал исследования восточноевропейского пограничья*, 2013, № 3-4, p. 279-323, pe http://www.ehu.lt/files/CrossRoad_3-4_2013s.pdf (accesat: 10.09.2015); Petru Negură, *Avataturile unei revoluții cu chaturi și pietre*, pe <http://www.criticatac.ro/25236/7-aprilie-avataturile-unei-revoluții-cu-chaturi-pietre/> (accesat: 11.09.2015).

unei năzuințe de eliberare a Republicii Moldova de comuniști, de corupție, de cenzură etc., și îndreptarea acestora spre valorile și în cadrul Uniunii Europene¹.

În timpul acțiunilor de opoziție, incipient pașnice ulterior degenerate într-o formă violentă fără precedent, au fost devastate sediile Președinției și Parlamentului, sute de oameni au fost arestați, torturați și abuzați de către forțele de ordine, iar bilanțul tragic al intervenției excesiv de brutale a autorităților au fost estimate la trei morți și trei persoane dispărute².

Într-un final manifestările din 7 aprilie 2009 au înscris cele mai grave încălcări ale drepturilor omului din întreaga istorie a Republicii Moldova, iar teroarea declanșată de autoritățile de la Chișinău a fost condamnată de Parlamentul European printr-o rezoluție adoptată la 7 mai 2009.

Drept urmare, Parlamentul ales la 5 aprilie 2009, în care PCRM era majoritar, având 60 de mandate din 101, a fost dizolvat după ce nu s-a reușit alegerea președintelui Republicii Moldova, deoarece niciunul dintre cei 41 de parlamentari în minoritate nu au dorit să le dea votul comuniștilor³.

Desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate pe 29 iulie 2009, a reconfigurat total spectrul politic de la Chișinău, astfel, în Parlamentul Republicii Moldova intrând PCRM cu 48 de mandate, PLDM cu 18 mandate, PL cu 15 mandate, PDM cu 13 mandate și AMN cu 7 mandate⁴.

Cu o majoritate parlamentară de 53 de mandate, cele 4 partide ale opoziției au format, la 8 august 2009, în urma unor negocieri intense și dificile, o coaliție politică de guvernământ, cunoscută sub numele de *Alianța pentru Integrare Europeană* (AIE). Aceasta a format un nou guvern, investindu-l în funcția de prim-ministru, la 25 septembrie 2009, pe liderul PLDM, Vlad Filat⁵, și a aprobat Programul de guvernare pentru perioada 2009–2013 intitulat *Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare*⁶.

Prioritățile Programul de Guvernare erau focusate în primul rând pe accelerarea integrării Republicii Moldova în UE, urmate de reintegrarea țării, consolidarea statului de drept; creșterea economică durabilă și descentralizarea puterii⁷.

¹ Ulterior, însă aceste proteste au fost instrumentalizate și manipulate de anumite forțe interne și/sau externe pentru atingerea unor interese și scopuri politice, mai mult sau mai puțin obscure, în general neonestе și cu siguranță opuse „intereselor naționale”. Petru Negură, *Op. cit.*; Vezi și: Ernest Vardanean, *Свобода быть несвободным – к годовшине апрельских событий*, pe <http://www.europalibera.org/content/blog/26944485.html> (accesat: 11.09.2015).

² *Adevărul*, 23 aprilie 2009, nr. 5836.

³ Eleonora Lisnic, *Op. cit.*

⁴ <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/20092/> (accesat: 12.09.2015)

⁵ Acest guvern ulterior a fost denumit și Vlad Filat I.

⁶ Dorin Cimpoeșu, *Evoluția și trăsăturile regimului politic post-totalitar din Republica Moldova (1990–2012)*, pe <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1682> (accesat: 11.09.2015).

⁷ Aurel Sâmboteanu, *Reflecții asupra Programului de guvernare pentru perioada 2011–2014 din perspectiva modernizării administrației publice, în Teorii și practici ale guvernării democratice*,

Printre acțiunile programate erau specificate și prevederi cu referire la reglementarea diferendului transnistrean conform tacticii „pașilor mărunți” prin relansarea negocierilor în formatul „5+2”; majorarea rolului UE și SUA în eforturile de soluționare a conflictului transnistrean; revigorarea eforturilor în vederea retragerii trupelor străine de pe teritoriul Republicii Moldova în conformitate cu principiile dreptului internațional; înlocuirea forțelor ruse de menținere a păcii cu o misiune internațională de observatori civili sub mandat internațional, precum și continuarea integrării minorităților naționale din Republica Moldova în contextul perfecționării cadrului juridic și al organizării unor acțiuni culturale (festivaluri, mese rotunde) de consolidare a dialogului intercultural¹.

La scurt timp după prezentarea priorităților de guvernământ, pe 12 ianuarie 2010, au fost lansate negocierile privind Acordul de Asociere Republica Moldova – UE (în total 15 runde de negocieri); pe 17 martie 2010 Republica Moldova devine membru cu drepturi depline în cadrul Comunității Energetice; pe 15 iunie 2010 are loc lansarea Planului de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, în cadrul căruia au fost înscrise progrese semnificative² etc.

Evident, după emiterea oficială a Parteneriatului Estic pe 7 mai 2009, Republica Moldova era privită mai mult decât o posibilă „poveste de succes” în cadrul aderării la UE³, iar tot mai mulți oficiali străini pe parcursul lui 2011 î-și arătau simpatia și susținerea față de traseul european și reformele întreprinse de autoritățile de la Chișinău. Vizitele demnitarilor din Polonia (Donald Tusk), România (Teodor Baconschi), SUA (Joe Biden) demonstra sprijinul Republicii Moldova la cel mai înalt nivel, iar premierului Vlad Filat îi era atribuită alura de erou pozitiv⁴.

Din spusele demnitarilor europeni unica problemă pe care urma să o depășească noua Alianță pro-europeană era alegerea șefului statului care ar fi

sesiune de comunicări științifice, Chișinău, 2011, p. 12-20, și pe http://www.isam.fd.md/caiet_site/caiet_nr4.pdf (accesat: 15.09.2015).

¹ Vezi *Planul de acțiuni* pe

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=334058> (accesat: 12.09.2015).

² *Liberalizarea regimului de vize*, pe <http://infoeuropa.md/liberalizarea-regimului-de-vize/> (accesat: 15.09.2015); Leonid Litra, *Moldova pe calea liberalizării regimului de vize cu UE: un inventar al realizărilor și eșecurilor*, Chișinău, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, 2015, pe

<http://www.viitorul.org/download.php%3Ffile%3DcHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8zNzAyL3JvL1NUVURJ> (accesat: 14.09.2015); Victor Juc, *Integrarea europeană, în Republica Moldova pe calea modernizării: Studiu enciclopedic*, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală Secția editorial-poligrafică, 2015, p. 257-278.

³ *Parteneriatul estic, instrucțiuni de utilizare: Republica Moldova ar putea fi o poveste de succes*, pe <http://www.timpul.md/articol/moldova-ar-putea-fi-o-poveste-de-succes-15580.html> (accesat: 15.09.2015);

⁴ *Republica Moldova sau povestea de succes din Est*, pe <http://geopolitics.ro/republica-moldova-sau-povestea-de-succes-din-est/> (accesat: 15.09.2015).

asigurat demararea normală a reformelor. Anume din această cauză a și fost dizolvat parlamentul anterior și organizate alegerile anticipate din 28 noiembrie 2010, în urma cărora în Parlament au intrat patru fracțiuni politice (PCRM cu 42 de mandate, PLDM cu 32 de mandate, PDM cu 15 mandate și PL cu 12 mandate), iar la 30 decembrie 2010 a fost constituită de către liderii ultimelor trei partide AIE2, funcția de prim-ministru, la 14 ianuarie 2011, revenindu-i aceluiași Vlad Filat, „arhitectul principal” al „poveștii de succes” a Republicii Moldova.

Anul 2011 și începutul celui următor pentru noua AIE s-a derulat în contextul găsirii noului șef al statului, prezentat pentru alegerile prezidențiale pe 12 martie 2012. Astfel, candidatul la președinție din partea AIE a devenit Nicolae Timofti, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, care, în prima sa declarație de presă menționa că „nu va fi un președinte al unui grup de oameni, ci unul al întregului popor”¹. Totodată, cu o zi înainte de alegerile din 16 martie, tot el, în cadrul unei emisiuni televizate, spunea că „va susține programul de guvernare al AIE și calea Moldovei de integrare europeană”².

Pe 16 martie 2012, Nicolae Timofti, în urma obținerii a 62 de voturi din partea Parlamentului a devenit cel de-al patrulea președinte ales al Republicii Moldova, punând capăt unei crize politice care a durat aproape trei ani după șase tentative de alegeri eșuate. Cauza tergiversării alegerii șefului statului s-a datorat cel mai mult orgoliului nesăbuit al liderilor AIE, lipsei de voință ale acestora și incapacității lor de a face compromisuri în folosul interesului național, deși oportunități în acest sens au existat suficiente³. Într-un final, realizarea acestui compromis a fost grăbit de presiunea exercitată asupra deputaților Parlamentului de perspectiva pierderii mandatelor și declarării unor alte alegeri anticipate.

Deși Guvernul Vlad Filat² în perioada 14 ianuarie 2011 – 30 mai 2013 nu s-a îndepărtat de prerogativele vechiului Program de guvernământ⁴ continuând politica de apropiere a Republicii Moldova de UE, prin prelungirea dialogului cu privire la planul de acțiuni de liberalizare a regimului de vize, lansarea negocierilor privind stabilirea Zonei de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător în cadrul negocierilor privind Acordul de Asociere (20 martie 2012) și semnarea acordului de aderare a Republicii Moldova la spațiul aerian comun (26 iunie 2012)⁵, dorința și optimismul populației republicii de a deveni parte din UE scade substanțial.

¹ Vezi mai detaliat Dorin Cimpoeșu, *Op. cit.*

² Agenția *Moldpres*, 15 martie 2012.

³ Dorin Cimpoeșu, *Op. cit.*

⁴ Vezi *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova, Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare (2011–2014)*, Chișinău, 2011, pe http://www.poloniamfa.md/img/docs/programul-de-activitate-guvernului_2011-2014.pdf (accesat: 15.09.2015).

⁵ *(Analiză) efectele semnării și implementării acordului privind spațiul aerian comun dintre UE și Republica Moldova*, pe <http://tribuna.md/2013/08/31/analiza-efectele-semnarii-si-implementarii-acordului-privind-spatiul-aerian-comun-dintre-ue-si-republica-moldova/> (accesat pe 14.09.2015).

Acest moment, este legat, credem, atât de neînțelegerile din cadrul AIE, tergiversarea alegerii șefului statului cât și de implicarea primului-ministru Vlad Filat într-un scandal de abuz de putere, contrabandă și scheme frauduloase de corupție de proporții¹, care l-a costat destituirea din funcție la începutul lui 2013 și demiterea guvernului, prin moțiuni de cenzură.

Astfel, dacă în 2007, ideea integrării europene era susținută în proporție de 76,2% din populație, dintre care „pentru” erau 78%/90,9% din moldoveni/români, 70,4% din ruși, 59,4% din ucraineni, 78,3% din găgăuzi și 59,1% alte naționalități², în 2011, numărul susținătorilor vectorului european a scăzut aproape în jumătate constituind 47% din populație, dintre care „pentru” erau 53,7% din moldoveni/români, 14,7% din ruși, 20,7% ucraineni și 20,1% alte naționalități³. De remarcat faptul că, fiind întrebați în premieră ce ar alege în cazul organizării unui referendum – aderarea la UE sau UV, 45% din cetățenii Moldovei au ales UV și doar 34% UE, dintre care 39,7% din moldoveni, 68,6% din ruși, 69,9% din ucraineni și 76,2% alte naționalități au ales UV și doar 39,2% din moldoveni, 7,9% din ruși, 11,7% din ucraineni și 12,3% alte naționalități au ales UE⁴. Până în 2014 tabloul general nu s-a modificat substanțial, UE continuând să se afle la nivel scăzut de susținere din partea populației și la limită cu UV.

Mai mult, deși din noiembrie 2013 până în aprilie 2014 spațiul public a fost dominat de subiectele legate de integrarea europeană, conceptul european continua să scadă în imagine și în preferințele cetățenilor din Republica Moldova. Ultimul Barometru de Opinie Publică din aprilie 2014 arăta că 44% din cetățeni se pronunțau pentru aderarea la UE, și în situația în care trebuiau să aleagă, 45% erau pentru UV, dintre aceștia 39% din moldoveni, 64% din ruși, 78% din ucraineni și 84% alte naționalități au ales UV și doar 52% din moldoveni, 19% din ruși, 13% din ucraineni și 5% alte naționalități au ales UE⁵. Din cele relatate este lesne că ponderea persoanelor care se pronunțau împotriva aderării la UE a crescut continuu mai ales printre grupurile minorităților naționale.

Pe măsura investiției lui Iurie Leancă, la 31 mai 2013, în funcția de prim-ministru drept continuator al integrării europene, dar și a apropierei Summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius (28–29 noiembrie 2013) „elementul etnic” din

¹ Xenia Florea, *Coaliția nr. 5*, pe http://www.noi.md/md/news_id/65513#close (accesat: 16.09.2015).

² *Barometrul de Opinie Publică – noiembrie 2007*, pe <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=457> (accesat: 16.09.2015).

³ *Barometrul Opiniei Publice, Republica Moldova, noiembrie 2011*, Chișinău, Institutul de Politici Publice, 2011, p. 74, pe http://www.ipp.md/public/files/Barometru/2011/BOP_11.2011-nou.pdf (accesat: 16.09.2015).

⁴ *Ibidem*, p. 78.

⁵ *Barometrul Opiniei Publice, Republica Moldova, martie-aprilie 2014*, Chișinău, Institutul de Politici Publice, 2014, p. 59, pe http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf (accesat: 16.09.2015).

Republica Moldova s-a „activizat” simțitor. Tot mai des găgăuzii amenințau cu propria autodeterminare în cazul în care Republica Moldova va adera la UE. În același timp, vicepremierul Federației Ruse, Dmitri Rogozin, în una din vizitele sale întreprinse la Chișinău, pe 2 septembrie 2013, ulterior la Tiraspol, avertiza că decizia Moldovei de a deveni membru asociat al UE va determina revizuirea acordurilor cu Rusia și va complica procesul de soluționare a conflictului transnistrean¹, totodată, acesta amenința autoritățile de la Chișinău cu oprirea livrării gazelor spre Moldova și „desprinderea” regiunii transnistrene².

La 27 noiembrie 2013 (exact cu o zi înainte de desfășurarea lucrărilor Summitului de la Vilnius - n.n.) Adunarea Populară a UTA Gagauz-Yeri a luat decizia de a desfășura două referendumuri pe teritoriul autonomiei, unul cu caracter consultativ, în cadrul căruia locuitorii regiunii urmau să se pronunțe în legătură cu vectorul politicii externe a Republicii Moldova, și anume să spună dacă sunt pentru aderarea țării la UE sau la UV Rusia–Belarus–Kazahstan, al doilea, cu caracter legislativ, la care cetățenii din autonomie urmau să spună dacă sunt de acord ca autonomia găgăuză să-și exercite dreptul la autodeterminare externă, în cazul în care Republica Moldova își va pierde independența³. Drept rezultat, pe 2 februarie 2014, a avut loc derularea celor două referendumuri preconizate în urma cărora 98,9% dintre locuitorii autonomiei au declarat că susțin independența, în cazul în care Republica Moldova și-ar pierde suveranitatea, iar 98,47% dintre ei își doresc aderarea Republicii Moldova la UV Rusia–Belarus–Kazahstan⁴.

De altfel, decizia de derulare a referendumurilor din autonomia găgăuză a fost susținută prin mesaje și de Taraclia, contestând în felul acesta vectorul politicii externe de apropiere de UE a coaliției de guvernare de la Chișinău. Prin urmare, la 26 decembrie 2013, consilierii din Taraclia au luat decizia ca pe 2 februarie 2014, ora 10⁰⁰ să aibă loc și niște consultări cu locuitorii raionului bulgar⁵. Potrivit reprezentanților locali, mai mult de 12 000 de oameni au participat la aceste consultări publice exprimânduși atât susținerea în derularea referendumurilor din

¹ Rogozin a venit cu avertismente la Chișinău: Nu uitați că vine iarna, sper că nu veți îngheța, vezi pe http://www.publika.md/rogozin-a-venit-cu-avertismente-la-chisinau-nu-uitati-ca-vine-iarna-sper-ca-nu-veți-ingheța-video_1566691.html (accesat: 16.09.2015).

² Rogozin: În parcursul european, Moldova nu trebuie să uite de Transnistria, căci ar putea să o piardă, vezi pe http://www.publika.md/rogozin-in-parcursul-european-moldova-nu-trebuie-sa-uite-de-transnistria-caci-ar-putea-sa-o-piarda_1566641.html (accesat: 16.09.2015).

³ Vezi mai multe despre organizarea celor două referendumuri la Veaceslav Berbeca, *Consecințele referendumurilor din UTA Găgăuzia asupra unor raioane din Republica Moldova*, Chișinău, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, aprilie 2014, pe <http://www.viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=295&id=4371&t=STUDII-IDIS/Politica/Consecintele-referendumurilor-din-UTA-Gagauzia-asupra-unor-raioane-din-R-Moldova> (accesat: 16.09.2015).

⁴ Călin Marchievici, *Referendumul din Găgăuzia: plan de destabilizare orchestrat de Moscova și pionii ei*, pe *Cotidianul.ro*, 4 februarie 2014, <http://www.cotidianul.ro/referendumul-din-gagauzia-plan-de-destabilizare-orchestrat-de-moscova-si-pionii-ei-231478/> (accesat: 16.09.2015).

⁵ Veaceslav Berbeca, *Op. cit.*, p. 9.

UTA Gagauz Yeri, cât și dorința de a fi organizat un asemenea referendum la nivel național¹. Chiar dacă această cifră a fost pusă la îndoială de reprezentanții PLDM și PDM din Taraclia, constatăm totuși că astfel de consultări au avut loc, iar cetățenii care au participat la aceste evenimente s-au pronunțat pentru aderarea Republicii Moldova la UV, fapt, de altfel, paradoxal dacă luăm în calcul că fiecare al doilea locuitor al raionului Taraclia, potrivit unor estimări cca 25 000 de persoane, dețin cetățenia Bulgariei, stat membru al UE, care le oferă dreptul la muncă în spațiul european².

Deși, derularea referendumurilor și rezultatele acestora au fost declarate ilegale de Curtea Constituțională și de autoritățile de la Chișinău, este cert faptul că acestea au fost instrumentalizate abil de Federația Rusă prin intermediul unor lideri de stânga care tind să adune capital electoral pentru accederea în Parlamentul de la Chișinău la următoarele electorale.

Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că problema cea mai mare a Republicii Moldova în dezideratul de integrare europeană, după 2013, nu constă atât în „activizarea factorul etnic” cât în erodarea reformelor democratice din spațiul pruto-nistean de un sistem politic de guvernământ oligarhic, corupt și fraudulos³ care a prejudiciat statul de peste un miliard de dolari în dosarul celor trei bănci – Banca de Economii (BEM), Banca Socială și Unibank⁴.

Avansarea UE în spațiul post-sovietic după lansarea Parteneriatului Estic a nemulțumit profund autoritățile de la Kremlin, care au perceput-o ca pe o „ingerință” nedorită în arealul ei vital de interes geostrategic. Drept urmare, cu precădere în contextul organizării Summitului de la Vilnius (noiembrie 2013) Moscova întreprinde pași concreți în contracararea acestui proces de extindere a comunității europene spre Est.

Renunțarea președintelui Ucrainei, Victor Ianukovici (convins de Vladimir Putin), de a mai semna acordul de asociere cu UE, în pofida declanșării pe 21 noiembrie 2013 la Kiev a unor proteste pro-europene de masă (denumite EuroMaidan)⁵ extinse ulterior în toată țara, a fost doar începutul presiunilor Federației Ruse în vederea schimbării cursului pro-european al Ucrainei și păstrării acesteia în spațiul de manevră rusesc.

¹ *Ibidem*, p. 10.

² *Ibidem*.

³ De la „Moldova – povestea de succes a UE” până la „o mare dezamăgire” e un singur pas, pe <http://www.dw.com/ro/de-la-moldova-povestea-de-succes-a-ue-p%C3%A2n%C4%83-la-o-mare-dezam%C4%83gire-e-un-singur-pas/a-18538065> (accesat: 16.09.2015).

⁴ Svetlana Corobceanu, *Raportul Kroll confirmă că Republica Moldova a fost fraudată de 13,3 miliarde de lei*, în *Jurnal de Chișinău*, 22 aprilie 2015, și pe <http://www.jc.md/raportul-kroll-confirma-ca-republica-moldova-a-fost-fraudata-de-133-miliarde-de-lei/> (accesat: 17.09.2015).

⁵ Despre evenimentele din această perioadă și războiul din Ucraina vezi: Михайло Гаухман, *Новірічні підсумки: революція очима революції*, pe <http://historians.in.ua/index.php/en/avtorska-kolonka/1395-mykhailo-haukman-novorichni-pidsumkyrevolyutsiya-ochyma-revolvyutsiyi> (accesat: 16.09.2015).

Agravarea situației politice din Ucraina generată de represia EuroMaidanului, „fugii” lui V. Ianukovici, abrogării legii, pe 23 februarie 2014, privind bazele politicii de stat în domeniul lingvistic (care conferea limbii ruse statut de limbă regională în 13 unități administrative ale Ucrainei, în care reprezentanții grupurilor etnice constituiau mai mult de 10% din populație) precum și decretării de către președintele ucrainean interimar, Oleksandr Turcinov, în aceeași zi, a alegerilor anticipate programate pentru 25 mai 2014, îi oferea „curaj” Federației Ruse să intervină în forță în Ucraina în „apărarea” și „sprijinul” propriilor conaționali¹, a „lumii” și „civilizației ruse”² (din rusă – «русские соотечественники», «русский мир», «российская цивилизация» – n.n.). Această atitudine a determinat și conturarea noii ideologii naționale a Federației Ruse în sensul construcției identității naționale și renașterii (*primăvara rusă*) proiectului imperial de altă dată, *revanșei* în spațiul post-sovietic și nu numai³.

Începând cu 26 februarie 2014, trupele speciale rusești survin armat în peninsula Crimeea, iar la 21 martie 2014 (în urma organizării unui referendum prefabricat în regiune, pe 16 martie 2014, și proclamării independenței acesteia față de Ucraina) Federația Rusă anexează Crimeea și or. Sevastopol prin ratificarea de către Duma rusă de Stat a așa-zisului acord de alipire⁴.

Apogeul imixtiunii ruse în teritoriul statului vecin este declanșarea războiului în regiunile Donețk și Luhansk din Estul Ucrainei de comun acord cu forțele separatiste începând cu 7 aprilie 2014. Deși a negat orice implicare în conflict, susținând faptul că acesta poartă un caracter civil⁵, Federația Rusă a depus eforturi substanțiale în „formarea” și „autodeterminarea” republicilor populare Donețk (în rusă, ДНР – n.n.) (7 aprilie 2014) și Luhansk (în rusă, ЛНР – n.n.) (28 aprilie 2014), precum și în „renașterea” și „alimentarea” la nivel imaginar-spațial a

¹ Vezi mai multe despre minoritatea rusă în spațiul ex-sovietic și constituirea ideii naționale ruse drept echivalent al șovinismului expansionist rus la Елена Грицай, Милана Николко, *Украина: национальная идентичность в зеркале другого*, Вильнюс, ЕГУ, 2009, p. 183-191, pe http://www.ehu.lt/uploads/files/book/docs/Ukraine_52e01433c9b89.pdf (accesat: 15.09.2015).

² Игорь Зевелёв, *Трансформация национальной идентичности и новая внешнеполитическая доктрина России*, pe <http://www.globalaffairs.ru/number/Granitcy-russkogo-mira--16582> (accesat: 17.09.2015).

³ Vezi și: Nicolae Țibrigan, Mihai Bârsan, *Doctrina militară a Federației Ruse: între paradigma defensivă și o politică externă ofensivă*, în *Revista de Științe Politice și Relații Internaționale*, București, 2015, nr. 2-3, p. 1-30, și pe http://revista.ispri.ro/wp-content/uploads/2012/09/11-30Tibrigan_11-30Tibrigan.qxd_.pdf (accesat: 19.09.2015); *Последний плацдарм однополярного мира*, pe http://4pera.ru/news/picture_of_the_day/posledniy_platsdarm_odnopolyarnogo_mira/ (accesat: 19.09.2015); Алексей Дзермант, *Русский мир и Евразийский союз. Почему между ними нет противоречий*, pe <http://www.odnako.org/blogs/russkiy-mir-i-evraziyskiy-soyuz-pochemu-mezhdu-nimi-net-protivorechiy/> (accesat: 19.09.2015).

⁴ Путин подписал законы о присоединения Крыма и Севастополя к России, pe <http://ria.ru/politics/20140321/1000544230.html> (accesat: 17.09.2015).

⁵ Большая пресс-конференция Владимира Путина, 18 декабря 2014 г., pe <http://kremlin.ru/events/president/news/47250#sel=235:1,236:14> (accesat: 17.09.2015).

viabilității regiuni istorice – Novorusia¹ în care, după unele afirmații, ar fi urmat să intre Sudul Ucrainei cu or. Odesa, raioanele din stânga Nistrului și chiar cele din dreapta Nistrului².

Așadar, evenimentele dramatice din Ucraina începând cu primăvara lui 2014 ne determină să estimăm că acest an în istoria Europei de Est este unul emblematic și marchează sfârșitul epocii post-sovietice din considerentul că noua doctrină a politicii externe adoptată de Federația Rusă a reconfigurat valențele securității³ regionale în particular și cele europene. Deși Republica Moldova a semnat la 27 iunie și ratificat la 2 iulie 2014 Acordul de Asociere cu UE⁴ politica agresivă a Federației Ruse la adresa sa nu a conținut. În contextul unei securități regionale amenințate, nerezolvării conflictului în raioanele din estul republicii⁵ dar și tendințelor separatiste manifestate în autonomia găgăuză și cele turbulente din raionul Taraclia este greu de prognozat parcursul european al Republicii Moldova.

¹ „Mitul” Novorusia ar putea lua forme reale la un moment dat reieșind din considerentul că mașinăria propagandei Federației Ruse modelează de zor mentalul colectiv al populației din estul Ucrainei prin intermediul mass-media în sensul viabilității unui asemenea proiect teritorial în ascensiune. Inaugurarea canalului *NovorossiaTV* pe 12 septembrie 2014 este un argument cât se poate de plauzibil în acest sens, vezi mai detaliat <http://novorossiatv.com/about/> (accesat: 17.09.2015); Mai vezi și: 5 adevăruri despre „Novorusia” care nu se învață la lecția de istorie, pe <http://www.timpul.md/articol/5-adevaruri-despre-%E2%80%98novorusia-care-nu-se-invata-la-lectia-de-istorie-64981.html> (accesat: 17.09.2015).

² Raisa Lozinschi, *După eșuarea „Novorusiei”, Moscova lansează planul B: „Următoarea țintă este R. Moldova. Suntem în MARE PERICOL*, pe <http://ziarulnational.md/dupa-esuarea-novorusiei-moscova-lanseaza-planul-b-urmatoarea-tinta-este-r-moldova-suntem-in-mare-pericol/> (accesat: 18.09.2015); Vladimir Socor despre proiectul Novorusia, Republica Moldova și România, pe <http://independent.md/vladimir-socor-despre-proiectul-novorusia-republica-moldova-si-romania/#.VfzISrntmko> (accesat: 18.09.2015); Oazu Nantoi: Militarii ruși ar fi putut ieși la frontieră cu România, dar proiectul „Novorusia” a eșuat, pe <http://unimedia.info/stiri/video-oazu-nantoi-militarii-rusi-ar-fi-putut-iesi-la-frontiera-cu-romania--dar-proiectul-novorusia-a-esuat-85878.html> (accesat: 18.09.2015).

³ Mihai Țurcanu, *Republica Moldova și opțiunile de securitate în urma noilor provocări la adresa securității regionale*, în *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, 2014, nr. 1 (11), p. 39., pe http://www.academy.army.md/wp-content/uploads/2014/09/rm_111_2014.pdf (accesat: 18.09.2015).

⁴ *Semnarea și ratificarea Acordului de Asociere Republica Moldova – UE*, pe <http://www.promis.md/evenimente/acordul-asociere-ue/> (accesat: 18.09.2015).

⁵ Reuniunea de soluționare a diferendului transnistrean preconizată pentru 17–18 iulie 2014 a fost amânată la solicitarea Federației Ruse, care a motivat că „nu vede nici un motiv să fie organizate negocieri de dragul negocierilor”. Vezi: *Reglementarea transnistreană în impas*, pe <http://infoeuropa.md/files/reglementarea-transnistreana-in-impas.pdf> (accesat: 18.09.2015).

PROBLEMATICA INDEXĂRII DESPĂGUBIRII LUNARE PENTRU PIERDEREA ÎNTREȚINĂTORULUI

TODOROV MAXIM,

drd., lector,

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The repair of the damage caused by the death of a person is achieved in the form of monthly installments and for a long period of time, according to the current civil legislation of the Republic of Moldova. This imposes the need of indexing the monthly compensation that should be paid to the legitimate persons. The Calculation of the monthly indexation for the loss of breadwinner raises many questions, since there has been a deficiency of the legislative regulation in this area. Thus, in this article we aim to address the issue of indexing monthly compensation for the loss of the breadwinner in all its complexity and in the context of the current regulations.*

Cuvinte cheie: indexare, despăgubire lunară, pierderea întreținătorului.

Repararea prejudiciului cauzat prin decesul persoanei în condițiile art.1419-1421 C.civ. al Republicii Moldova presupune întinderea în timp a obligației de plată a despăgubirilor lunare. Pentru categoriile de persoane îndreptățite la repararea prejudiciului perioada în interiorul căreia acestea vor primi indemnizația lunară pentru pierderea întreținătorului este diferită. Durata obligației de plată a despăgubirilor lunare implică necesitatea indexării indemnizației achitate pentru pierderea întreținătorului. Fenomenul inflației specific oricărui stat, duce la devalorizarea banilor, iar indexarea a fost creată de legiuitor anume în vederea compensării pierderilor survenite din cauza deprecierei banilor.

Reglementări generale cu privire la posibilitatea indexării despăgubirilor sub formă de plăți efectuate periodic sunt stipulate la art.609 alin.5 C.civ. care arată că despăgubirile sub formă de plăți periodice se indexează în dependență de rata inflației. Normele speciale privind mecanismul indexării indemnizației lunare pentru pierderea întreținătorului au fost concepute de legiuitorul moldovenesc în art.1421 alin.3 C.civ.¹ și fac trimitere la o lege specială. În prezent, această lege poartă denumirea Legea nr. 278 din 11.02.1999 privind modul de recalculare a sumei de compensare a pagubei cauzate angajaților în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătății în timpul exercitării obligațiunilor de serviciu.

¹Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1316 din 6 iunie 2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86, art.1421 alin.3: „Sumele datorate pentru repararea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces vor fi indexate conform legii”.

Așa cum rezultă din intitularea actului normativ, Legea nr.278 din 11.02.1999 reglementează doar indexarea sumelor de compensare a pagubelor în caz de accident de muncă survenit la locul de muncă. Dacă motivul decesului nu a fost accidentul de muncă, ci spre exemplu infracțiunea de omor sau un alt delict civil, legea susmenționată nu este aplicabilă¹. Este necesar de a releva că Legea nr.278 din 11.02.1999 a fost adoptată în perioada când în vigoare era vechiul Cod civil din 26.12.1964, și fusese racordată de legiuitor la mecanismul de reparare a prejudiciului cauzat prin pierderea întreținătorului din acea perioadă². Reglementările privind repararea prejudiciului cauzat prin deces din vechiul Cod civil se deosebesc esențial de actualele norme civile, motiv din care legiuitorul urma să ajusteze cadrul normativ, în special Legea nr.278 din 11.02.1999. Constatăm cu regret că legiuitorul moldovenesc pînă în prezent omite să elimine incongruențele legislative ale unui domeniu deosebit de important, precum repararea prejudiciului cauzat prin decesul persoanei. În continuare vom examina mecanismul concret de indexare a indemnizației lunare pentru pierderea întreținătorului în două situații ipotetice: 1. decesul persoanei a survenit în urma unui accident de muncă; 2. decesul persoanei a survenit în afara unui accident de muncă (spre ex. omor intenționat, omor din imprudență, vătămarea gravă a integrității corporale soldată cu decesul persoanei etc.)

Astfel, dacă în prezent o persoană este responsabilă de moartea unei alte persoane (spre ex. infracțiunea de omor etc.), cu excepția accidentului de muncă, și achită prejudiciul sub formă de rate lunare în condițiile art.1419-1421 C.civ., mecanismul de indexare nu este stipulat de actuala legislație civilă a Republicii Moldova. Este evident faptul că judecătorul la soluționarea litigiului nu poate invoca lipsa de reglementare legală și prin aceasta să refuze soluționarea pricinii civile³. Sarcina judecătorului este de a pronunța o hotărîre legală și echitabilă compatibilă cu prevederile legislației naționale și jurisprudenței CtEDO, în limitele pretențiilor formulate de reclamant.

În aceste cazuri, putem apela la două soluții care rezultă din actualul cadru juridic. *Prima soluție* este relevantă la art.609 alin.5 C.civ. care arată

¹Legea privind modul de recalculare a sumei de compensare a pagubei cauzate angajaților în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătății în timpul exercitării obligațiilor de serviciu: nr.278 din 11.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.03.1999, nr.024, art.1 alin.1: „Prezenta lege stabilește modul de recalculare a sumei inițiale, stabilite conform legislației în vigoare, de compensare a pagubei cauzate persoanelor care și-au pierdut capacitatea de muncă în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale, precum și persoanelor care au dreptul la recuperarea pagubei în cazul pierderii întreținătorului, ca mecanism permanent de recuperare, în baza salariului mediu lunar pe țară, a pierderilor suportate de acestea”.

²Codul civil al Republicii Moldova: nr. civil din 26.12.1964. În: Buletinul Oficial al Republicii Moldova, 26.12.1964, art.490-495.

³ Codul civil al Republicii Moldova: Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86. Art.5 alin.4: Instanța de judecată nu este în drept să refuze înfăptuirea justiției în cauzele civile pe motivul că norma juridică lipsește sau că este neclară.

că despăgubirile sub formă de plăți periodice se indexează în dependență de rata inflației. Actualmente, în Republica Moldova, Biroul Național de Statistică este responsabil de ținerea evidenței ratei inflației și dispune de un calculator al Indicelui Prețului de Consum. Conform acestui calculator, dacă indemnizația lunară stabilită începând cu ianuarie 2003 constituia 1253 lei, va fi actualizată conform indicelui inflației la situația din ianuarie 2015, vom obține suma de 3357,3 lei¹. *Cea de-a doua soluție* rezultă din jurisprudența CtEDO în cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova². În cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova indexarea despăgubirilor lunare a fost efectuată prin analogie cu modul stabilit Legea nr.278 din 11.02.1999. Astfel, unica metodă de rezolvare a situației constă în aplicarea art.5 C.civ. care stipulează analogia legii. Cu toate acestea, art.5 alin.3 C.civ. prevede expres că nu se admite aplicarea prin analogie a normelor care limitează drepturile civile sau care stabilesc răspunderea civilă. Considerăm că este posibilă aplicarea prin analogie a modului de indexare a despăgubirii lunare pentru pierderea întreținătorului în caz de accident de muncă și la alte situații când decesul se datorează altor delikte civile (infracțiunile de omor etc.). Argumentele de bază în acest sens ar fi lipsa de reglementare legală, situații juridice în principiu identifice (decesul persoanei în urma comiterii unui delict civil, fie el accident de muncă sau infracțiune) dar și jurisprudența CtEDO pe cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova.

Însă pentru a înțelege la concret metoda de calcul a indexării vom apela la o lecție de hermeneutică juridică. Pentru a ușura explicarea modului de calcul vom folosi o speță concretă, argumentând juridic fiecare pas efectuat. Art.6 a Legii nr.278 din 11.02.1999 arată că: „În modul stability de prezenta lege, se recalculează și compensațiile pentru persoanele *care au dreptul la recuperarea pagubei în cazul pierderii întreținătorului*” (s.n. Todorov Maxim). Astfel, normele acestei legi sunt perfect aplicabile nu doar indexării despăgubirilor lunare în caz de vătămare a integrității corporale, dar și în cazul actualizării indemnizației lunare pentru pierderea întreținătorului.

X a decedat la data de 23.01.2011 în urma comiterii unei infracțiuni de omor. Vinovat în comiterea infracțiunii de omor a fost recunoscut Y. Indemnizația lunară pentru pierderea întreținătorului stabilită de instanța de judecată, începând cu 25.02.2011 este de 3283,98 lei. La calcularea indemnizației lunare instanța de

¹Pagina web a Biroului Național de Statistică: Calculatorul indicele prețului de consum. Disponibil: <http://statbank.statistica.md/pxweb/application/calculatorip/default.aspx>.

²Hotărîrea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova din 30.10.2012 [citat on-line: 29.05.2015].

Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\"fulltext\":\[\"ghimp\"\],\"languageiso code\":\[\"RON\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\", \"MERITS\"\],\"itemid\":\[\"001-124597\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\).

judecată a ținut cont de salariul mediu lunar al salariatului pe anul 2010¹. Referitor la formula de calcul a indexării, aceasta este reglementată de art. 4 alin.1 al Legii nr.278 din 11.02.1999, după cum urmează:

a) se determină coeficientul individual de recalculare, egal cu raportul dintre salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului current de plată a sumei de compensare a pagubei și salariul mediu lunar pe țară din anii ale căror luni au fost incluse în calculul salariului mediu din care s-a calculate suma inițială de compensare a pagubei. Coeficientul individual de recalculare se determină cu o precizie de până la patru unități după virgulă;

b) se determină suma curentă de compensare a pagubei înmulțind-se suma inițială de compensare a pagubei, stabilită după constatarea accidentului de muncă sau a bolii profesionale, cu coeficientul individual de recalculare. Noul cuantum al sumei de compensare se stabilește în lei și bani”.

Potrivit alin.2 al aceluiași articol: „Cuantumul salariului mediu lunar pe țară pentru anul precedent anului current de plată, care se aplică la determinarea coeficientului individual de recalculare, se prezintă anual de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei spre a fi publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”. Art. 5 a Legii nr. 278 din 11.02.1999 arată că: „Recalcularea sumei de compensare a pagubei în modul specificat la art.4 alin.(1) se efectuează anual, începând cu 1 aprilie, în cazul când salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată depășește cu cel puțin 5 la sută salariul mediu lunar pe țară luat în calculul anterior al sumei de compensare”. Legiuitorul a stabilit două condițiile esențiale pentru indexarea sumelor și anume salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată să depășească cu cel puțin 5 la sută salariul mediu lunar pe țară luat în calculul anterior al sumei de compensare, precum dar și efectuarea calculului începând cu 1 aprilie.

Așa cum rezultă din prevederile legale enunțate mai sus pentru a indexa această sumă avem nevoie de Informația Ministerului Muncii și Protecției Sociale cu privire la salariul mediu lunar pe țară, care se publică anual în Monitorul Oficial al Republicii Moldova (spre ex. pentru anul 2009 acesta constituia 2747,6 lei)². Atragem atenția că nu trebuie confundat salariul mediu lunar pe țară care se publică

¹ Legea privind modul de recalculare a sumei de compensare a pagubei cauzate angajaților în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătății în timpul exercitării obligațiunilor de serviciu: nr.278 din 11.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.03.1999, nr.024. Art.2. alin.1:

„În sensul prezentei legi, suma inițială de compensare a pagubei înseamnă o parte din salariul mediu lunar pe care persoana vătămată l-a avut în ultimele 12 luni calendaristice înainte de accidental de muncă sau de constatarea bolii profesionale, calculată în funcție de procentul pierderii capacității de muncă”. Referitor la despăgubirea lunară în cazul pierderii întreținătorului suma inițială de compensare a pagubei va fi nu a parte din salariu, ci salariul mediu lunar pe care persoana vătămată l-a avut în ultimele 12 luni înainte de accidentul de muncă.

² Informația privind salariul mediu lunar pe țară pentru anul 2009: nr.03/448 din 13.03.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.03.2010, nr.37-38.

de Ministerul Muncii și Protecției Sociale și a Familiei, anume pentru indexarea indemnizației lunare pentru pierderea întreținătorului cu salariul mediu lunar pe economie care se utilizează în domeniul asigurărilor sociale¹.

Aplicând normele citate la speță, în vederea calculării inflației determinăm coeficientului individual de recalculare pentru fiecare an separat. Pentru anul 2012, adică perioada aprilie 2012 – martie 2013 coeficientul individual de recalculare este egal cu 1,0747. Drept bază de calcul s-a luat:

a) salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată a sumei de compensare a pagubei – adică suma de 3193,9 lei pe anul 2011 (potrivit Informației Ministerului Muncii și Protecției Sociale cu privire la mărimea salariu mediu lunar pe țară pe anul 2011). Astfel, anul curent de plată este 2012, salariul mediu lunar pe anul precedent anului curent de plată este 2011, iar salariul mediu lunar pe anul 2011 este 3193,9 lei;

b) salariul mediu lunar pe țară din anii ale căror luni au fost incluse în calculul salariului mediu din care s-a calculat suma inițială de compensare a pagubei: anul 2010 - 2971,7 lei. Suma inițială de compensare a pagubei (despăgubirea lunară) de 3283,98 lei s-a calculat pentru perioada anului 2010. Din acest considerent anume pentru perioada anului 2010 trebuie luat salariul mediu lunar pe țară, întrucât anume acest an s-a luat la determinarea despăgubirii lunare în cuantum de 3283,98 lei.

c) Raportul dintre salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată a sumei de compensare a pagubei și salariul mediu lunar pe țară din anii ale căror luni au fost incluse în calculul salariului mediu din care s-a calculat suma inițială de compensare a pagubei constituie: $3193,9:2971,7 \text{ lei} = 1,0747$. Coeficientul individual de recalculare se determină cu o precizie de până la patru unități după virgulă;

d) Art. 5 arată că: „Recalcularea sumei de compensare a pagubei în modul specificat la art.4 alin.(1) se efectuează anual, începând cu 1 aprilie, în cazul când salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată depășește cu cel puțin 5 la sută salariul mediu lunar pe țară luat în calculul anterior al sumei de compensare”. Din această prevedere rezultă că indexarea se efectuează anual, începând cu 1 aprilie, respectiv anul de indexare va fi din luna aprilie 2012 până în martie 2013.

e) Coeficientul individual se înmulțește cu suma inițială de compensare a pagubei (despăgubirea lunară): $3283,98 \text{ lei} \times 1,0747 = 3529,29 \text{ lei}$ lunar pentru anul 2012. Astfel, despăgubirea lunară va crește începând cu luna aprilie 2012 de la suma de 3283,98 lei la suma de 3529,29 lei.

¹Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova: nr.1000 din 13.12.2013 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pe anul 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.12.2013, nr.297-303.

Aceiași metodă de calcul va fi folosită și atunci când despăgubirea lunară stabilită de instanța de judecată nu a fost indexată câțiva ani la rînd, iar persoana întreținută dorește actualizarea indemnizației achitate. Considerăm că în acest caz persoana îndreptățită va putea solicita indexarea și pentru anii anteriori cu condiția respectării prevederilor art.280 lit. c) C.civ., iar în cazul în care pîrîtul nu invocă termenul de prescripție pe toată perioada anterioară în care nu a fost indexată despăgubirea lunară.

O altă problemă la care nu oferă răspuns Legea nr.278 din 11.02.1999, vizează salariul mediu lunar pe țară din anii ale căror luni au fost incluse în calculul salariului mediu din care s-a calculat suma inițială de compensare a pagubei. Astfel, ce se întâmplă dacă instanța de judecată a luat în calcul salariul mediu lunar al defunctului pentru perioada 06.06.2010-06.06.2011, care salariu lunar pe țară se va lua în considerație la calculul despăgubirii? Pentru anul 2010, sau pentru anul 2011? Or, la calcularea salariului mediu lunar al defunctului s-au luat atît lunile anului 2010, cît și anului 2011. Soluția în acest caz este simplă, fiind puși în situația să luăm media salariului mediu lunar pe țară pe acești ani. Pentru anul 2010, salariul mediu lunar pe țară constituie 2971,7 lei, iar pentru anul 2011 constituie 3193,9 lei. Media $(2971,7 \text{ lei} + 3193,9 \text{ lei})/2 = 3082,8 \text{ lei}$.

La moment autoritățile publice ale Republicii Moldova nu au oferit un exemplu concret de calcul al indexării despăgubirilor lunare în cazul pierderii întreținătorului, astfel încît considerăm că acest lucru va fi util atît pentru teoreticieni, cît și pentru practicienii domeniului privat al dreptului. Nici analizând practica judiciară în domeniu nu vom întîlni cauze civile legate de recalcularea indemnizațiilor lunare în cazul pierderii întreținătorului, cu unele excepții evident, care s-au bazat pe calculele prezentate de reclamant¹.

În concluzie, constatăm că legislația Republicii Moldova este ambiguă în ceea ce privește indexarea prejudiciului material cauzat prin pierderea întreținătorului. La soluționarea litigiilor care vizează această problemă urmează să ținem cont de următoarele aspecte:

a. indexarea despăgubirilor lunare în caz de pierdere a întreținătorului se efectuează atît în cazul în care decesul se datorează unui accident de muncă cît și în cazul altor delict civile (infracțiunile de omor etc.);

b. dacă decesul persoanei s-a produs din alte cauze decît accidentul de muncă, la indexarea despăgubirilor lunare în caz de pierdere a întreținătorului trebuie să se aplice prin analogie prevederile Legii nr. nr. 278 din 11.02.1999

¹ Decizia Curții de Apel Cahul din 14.05.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil: <http://instante.justice.md/cms/curtea-de-apel-cahul>.

Încheierea de inadmisibilitate a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26.08.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=21564

privind modul de recalculare a sumei de compensare a pagubei cauzate angajaților în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătății în timpul exercitării obligațiilor de serviciu.

c. la recalcularea indemnizației lunare nu trebuie confundat salariul mediu pe țară cu salariul mediu pe economie, deoarece anume salariul mediu lunar pe țară publicat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei valorează la stabilirea cuantumului indexării;

d. recalcularea indemnizației lunare poate avea loc anual începând cu 01 aprilie, respectiv anul calendaristic va fi începând cu 01 aprilie și se va finaliza cu 31 martie a anului următor;

e. recalcularea indemnizației lunare va putea fi realizată doar în cazul când salariul mediu lunar pe țară din anul precedent anului curent de plată depășește cu cel puțin 5 la sută salariul mediu lunar pe țară luat în calculul anterior al sumei de compensare.

Considerăm că legiuitorul moldovenesc trebuie să lichideze lacunele legislative pentru evitarea aplicării frecvente a analogiei legii. De asemenea, legiuitorul urmează să reglementeze pe cale legislativă mai detaliat care salariu mediu lunar pe țară urmează a fi luat în considerație dacă instanța stabilind despăgubirea lunară a luat în calcul atât salariul mediu al defunctului luând în considerație 12 luni care se identifică în 2 ani calendaristici (spre ex. 06.06.2010-06.06.2011).

La moment autoritățile publice ale Republicii Moldova nu au oferit un exemplu concret de calcul al indexării despăgubirilor lunare în cazul pierderii întreținătorului, astfel încât considerăm că acest lucru va fi util atât pentru teoreticieni cât și pentru practicienii domeniului privat al dreptului. Nici analizând practica judiciară în domeniu nu vom întâlni cauze civile legate de recalcularea indemnizațiilor lunare în cazul pierderii întreținătorului, cu unele excepții evidente, care s-au bazat pe calculele prezentate de reclamant¹. În contextul inflației exagerate din Republica Moldova indexarea despăgubirilor lunare în cazul pierderii întreținătorului este o necesitate imperioasă dictată de deprecierea monedei naționale și scumpirii mărfurilor pe piața internă.

¹ Decizia Curții de Apel Cahul din 14.05.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil: <http://instante.justice.md/cms/curtea-de-apel-cahul>.

Încheierea de inadmisibilitate a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26.08.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=21564

REFERINȚE:

1. Codul civil al Republicii Moldova: Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86;
2. Codul civil al Republicii Moldova: nr. civil din 26.12.1964. În: Buletinul Oficial al Republicii Moldova, 26.12.1964, art.490-495;
3. Legea privind modul de recalculare a sumei de compensare a pagubei cauzate angajaților în urma mutilării sau a altor vătămări ale sănătății în timpul exercitării obligațiilor de serviciu: nr.278 din 11.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.03.1999, nr.024;
4. Pagina web a Biroului Național de Statistică: Calculatorul indicele prețului de consum. Disponibil:
<http://statbank.statistica.md/pxweb/application/calculatoripc/default.aspx>;
5. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova din 30.10.2012 [citat on-line: 29.05.2015]. Disponibil:[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["ghimp"\],"languageisocode":\["RON"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","MERITS"\],"itemid":\["001-124597"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{);
6. Informația privind salariul mediu lunar pe țară pentru anul 2009: nr.03/448 din 13.03.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.03.2010, nr.37-38;
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova: nr.1000 din 13.12.2013 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pe anul 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.12.2013, nr.297-303;
8. Decizia Curții de Apel Cahul din 14.05.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil:
<http://instante.justice.md/cms/curtea-de-apel-cahul>. Încheierea de inadmisibilitate a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26.08.2015 în cauza civilă Colosenco Sergiu versus S.A. „Tricon” privind repararea prejudiciului material și moral cauzat prin pierderea întreținătorului. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=21564;
9. Hotărârea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces: Nr.6 din 04.07.2005, pct.23. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, [on-line], 2006, nr.6, pag.4 [citat: 26 martie 2014]. Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=15;

10. BLOȘENCO A. „Obligații care se nasc din cauzarea de daune”, Cartea III, art.1398-1424. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, Vol.II. Ch: Ed. Arc,2006.1356 p. ISBN 9975-61-408-6;
11. CHIBAC Gh., BĂIEȘU A., ROTARI A., EFRIM O. Drept Civil. Contracte Speciale. Ch:Cartier, 2010. 568 p. ISBN 978-9975-79-620-0.
12. CLIMA N., EFRIM O. „Repararea prejudiciului în legătură cu cauzarea daunei sănătății”, Titlul VI. Manualul Judecătorului pe cauze civile, ediția II, 2013.

Disponibil:http://despre.csj.md/images/documente_despre.csj.md/biblioteca/M anualul%20judecatorului%20pentru%20cauze%20civile%20Ediia%20II.%202013.pdf

CONCEPTUL ȘI NATURA JURIDICĂ A PROBAȚIUNII ÎN LEGISLAȚIILE ALTOR STATE

BLĂSCU OLESEA,
drd., lector superior,

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: *La probation est une des institutions des stratégies d'intervention de la justice pénale disponibles dans toutes les étapes du processus de justice pénale.*

Analysant le thème proposé nous pouvons affirmer qu'il y a autant de systèmes de probation chaque pays sont, et ce, pour chaque système de droit visait à réglementer la probation à sa manière, en fonction de critères, y compris: le rôle du système pénal dans cet Etat, la signification de la punition, la perception sociale de la punition, le lieu de l'individu dans la société.

Reforma sistemului judiciar, impusă, într-o primă fază, de trecerea la o societate democratică și de necesitatea integrării, în a doua fază, în Uniunea Europeană și, prin urmare, de necesitatea sistemului judiciar, de a se alinia normelor europene, a vizat și dezvoltarea unor instituții moderne, capabile să ofere o alternativă la pedeapsa privativă de libertate și apte să propună soluții pentru reintegrarea socială a infractorilor.

În acest context, instituția probațiunii s-a dovedit a fi o idee care promitea reformarea sistemului de sancționare a infractorilor, propunând menținerea acestora în comunitate sub supravegherea consilierilor de probațiune. Experiența acumulată de diverse state din spațiul european, dar și din alte părți ale lumii, în domeniul probațiunii, a demonstrat eficiența activităților incluse în sfera probațiunii.¹

Cercetările efectuate pînă în prezent plasează originea probațiunii în Anglia, statul în cadrul căruia a fost elaborată și dezvoltată una din premisele probațiunii, suspendarea pronunțării sentinței de condamnare, instituție a cărei geneză se găsește în Actul Justiției de Pace (Peace Justice Act) din anul 1361.²

După estimările făcute de majoritatea specialiștilor, ceea ce înseamnă astăzi probațiune își găsește originile în sistemul de drept anglo-saxon, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, avînd la bază o serie de practici și tradiții

¹ BALICA Ecaterina, Instituționalizarea probațiunii în România: practici și strategii situaționale în contextul (post)aderării la uniunea europeană, „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XX, nr. 3–4, p. 299–317, București, 2009, pag. 209–300

² SPOIALA Alexandru, Probațiunea și reintegrarea socială a infractorilor, Chișinău 2009, pag. 21

comunitare întâlnite sub **forma angajamentelor și încredințării pe garanție**.¹ Sistemul de drept romanic a urmărit o evoluție paralelă, dar diferită a probațiunii, aceasta dezvoltându-se din instituția suspendării executării pedepsei.

În Republica Moldova primii pași de instituire a instituției probațiunii s-au făcut în 2003, ca abia în 2008 să fie adoptată Legea nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune.

Astfel, potrivit art.2 din lege: probațiunea reprezintă evaluarea psihologică, control al persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor, adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție, pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi infracțiuni.²

Putem afirma cu siguranță că există tot atâtea sisteme de probațiune cîte țări sunt, și acest fapt pentru că fiecare sistem de drept a înțeles să reglementeze probațiunea în felul său, în funcție de criterii, printre care: rolul pe care sistemul penal îl are în acel stat, semnificația pe care o are pedeapsa, percepția socială a acesteia, locul pe care îl are individual în societate.³

În continuare vom realiza o analiză a dezvoltării instituției probațiunii în alte state, care au servit exemplu și prototip pentru Republica Moldova.

Instituția probațiunii în Anglia și Țara Galilor

În Anglia prima lege a probațiunii (Probation of First Offenders Act) care reglementa liberarea condiționată a infractorilor primari, a fost adoptată de House of Lords în anul 1887. Actul normativ sus menționat a însemnat un pas important în evoluția instituirii probațiunii în sensul că misionarii care se ocupau în continuare în mod voluntar de supravegherea infractorilor și-au extins aria de acțiune la minorii în pericol de a încălca legea penală.⁴

După două decenii de experiență, respectiv în anul 1907, intră în vigoare o nouă lege a probațiunii (The Probations of Offenders Act), prin care, de data aceasta, instanțele erau abilitate să numească agenți de probațiune și să-i plătească. Probațiunea nu se aplica în cazul infracțiunilor de omor și trădare.⁵

¹ ABRAHAM Pavel, Sisteme de probațiune, Suport de curs, București, anul universitar 2006-2007, pag.33,

http://www.host4you.in/flow%20study%20univ%20file/suporturi%20pentru%20curs/Manual_de_probatiune.pdf (accesat 30.11.2015)

² Legea nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune, Monitorul Oficial Nr. 103-105 din 13.06.2008

³ ABRAHAM Pavel, Nicolăescu Victor și Iașnic Ștefăniță Bogdan (2001), Introducere în probațiune: supraveghere, asistență și consiliere a infractorilor condamnați la sancțiuni neprivative de libertate, București: editura Național, pag.87

⁴ BREZEANU Ortansa, Repere de probațiune în dreptul comparat, <http://www.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf> (accesat 30.11.2015)

⁵ DIANU T., Instituția probațiunii în Marea Britanie, în SDR nr.2/1995, p.194

Legea din 1908 (The Children Act), stabilește competențe clare pentru agenții de probațiune în privința minorilor – intervalul de vârstă fiind între 16-22 de ani. Din 1925, toate tribunalele au în structura lor ofițeri de probațiune.

Anul 1948 a reprezentat un moment de răscruce în istoria serviciilor de probațiune din Anglia și Țara Galilor, prin apariția Legii justiției penale (Criminal Justice Act), lege ce a stabilit cadrul operațional al serviciilor și care este în vigoare și în prezent în cele două țări.¹

În Anglia și Țara Galilor serviciile de probațiune sunt plasate sub tutela Home Office-ului (Ministerul de Interne), în timp ce administrarea fondurilor și monitorizarea la nivel național sunt realizate de către Inspectoratul de Probațiune al Maiestății sale (Her Majesty's Inspectorate of Probation).

Legea engleză privind justiția penală (Criminal Justice Act) din 1991, introduce „o nouă filozofie a pedepsei”, care vizează transformarea serviciului de probațiune dintr-o agenție ce se ocupa cu supravegherea unor sentințe comunitare, într-un element central al justiției penale. Legea a fost modificată prin Criminal Justice Act în 1993, și prin Criminal Justice and Public Order Act în 1994, fără însă să mai apară schimbări notabile.²

În anul 2001 Ministerul de Interne (Home Office) a restructurat în întregime serviciul de probațiune din Anglia și Țara Galilor, transformându-l într-un serviciu național, finanțat în întregime din fonduri guvernamentale. În anul 2004 sistemul de administrare a justiției penale din această țară a trecut printr-un nou proces de reorganizare, managementul serviciului penitenciar și al celui de probațiune fiind trecut în atribuția unei singure instituții – Serviciului Național de Management al Infracților (National Offender Management Service).³

În momentul de față, probațiunea ca sistem de administrare a măsurilor și sancțiunilor comunitare se desfășoară prin intermediul a patru instituții independente, care răspund direct Ministerului de Interne :

➤ **Serviciului Național de Management al Infracților** (National Offender Management Service) – a fost înființat în 2004 cu scopul de a da continuitate procesului penal prin unificarea strategiei serviciilor corecționale, avînd și rolul de asigurare a unei implementări eficiente a sancțiunilor impuse de curte.

➤ **Serviciul Național de Probațiune** (National Probation Service) – a fost înființat în 2001 prin Legea Justiției Penale și a serviciilor Curții. Obiectivele principale pe care le urmărește sunt protejarea publicului, reducerea recidivei, sancționarea infractorilor în comunitate, creșterea gradului de conștientizare a efectelor infracțiunii în rîndul infractorilor și reintegrarea socială a acestora.

¹ Broșura cu privire la probațiune, pag.5, http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probatiune.pdf

² BREZEANU Ortansa, *op.cit.*

³ Abraham Pavel, *op.cit.*, pag.33

➤ **Inspectoratul de Probațiune** (Her Majesty Inspectorate of Probation) – rolul său constând în monitorizarea, raportarea și promovarea activă a egalității și problemelor de diversitate între serviciile sus menționate.

➤ **Avocatul Poporului pentru Închisori și Probațiune** (Prisons and Probation Ombudsman) – anchetează plîngerile din partea deținuților, a infractorilor aflați în probațiune sau ale celor împotriva cărora au fost depuse plîngeri.

În perioada anilor 2002-2003 au fost adoptate noua Lege a justiției penale (Criminal Justice Act 2003), Reforma poliției (Police Reform Act 2002) și reorganizarea instanțelor de judecată (Courts Act 2003). Aceste reforme pun victima în centrul serviciilor oferite, dau poliției și procuraturii instrumentele de care au nevoie pentru a face dreptate, asigură sancțiuni mai aspre dar eficiente, care să reducă infracționalitatea și introduc noi măsuri care să permită reabilitarea cu succes a infractorilor.¹

Justiția penală pentru minori se realizează prin **Comitetul pentru Tinerii Infractori** (Youth Justice Board), în special și prin Echipele de Lucru cu Tinerii Infractori, poliția, tribunalele pentru minori și instituțiile în care tinerii sunt ținuti în custodie.²

Anglia este un exemplu în ceea ce privește implementarea paradigmei justiției restaurative, aducînd în centrul actului de justiție nevoile victimelor.³

După estimările făcute, probațiunea în Marea Britanie costă doar a 12-a parte din costul necesar tinerii unei persoane în penitenciar, fiind de aproape 4 ori mai eficace în reducerea recidivei.⁴

Instituția probațiunii în S.U.A.

Primul agent de probațiune, în înțelesul modern al termenului, este în general considerat a fi John Augustus (1784-1859), un cizmar din Boston care, prin anul 1841, a obținut, la tribunalul din localitate, punerea în libertate a unui delincvent, după ce s-a oferit drept garant pentru buna lui conduită viitoare. Timp de 18 ani, John Augustus a reușit să țină sub supraveghere aproape 2000 de infractori, ajutându-i totodată să-și găsească de lucru și să se integreze în comunitate.

Această inițiativă a devenit lege în anul 1878 prin care Parlamentul din statul Massachusetts autoriza numirea unui agent de probațiune pentru orașul Boston.⁵

În SUA justiția penală poate fi considerată mai degrabă un non-sistem decît un sistem din cel puțin două motive : nu există un sistem unic, ci o federație cu peste 50000 de instituții la nivel federal, statal și local ; există interacțiune între

¹ <https://www.gov.uk/government/organisations/national-probation-service> (accesat 01.12.2015)

² <https://www.gov.uk/government/organisations/youth-justice-board-for-england-and-wales> (accesat 01.12.2015)

³ <https://www.restorativejustice.org.uk/> (accesat 01.12.2015)

⁴ BREZEANU Ortansa, *op.cit.*, pag.176

⁵ *Ibidem*, pag.172

instituțiile sistemului de justiție penală, dar în general ele funcționează independent.

Guvernul federal își administrează propriul sistem de probațiune prin intermediul Administrative Office of the Courts, fiecare stat avînd însă responsabilitatea de a determina cum să-și administreze propriile activități de probațiune.¹

Este interesant faptul că noțiunea de probațiune este utilizată doar în sensul unei sancțiuni independente sau alternative, iar pentru liberarea condiționată înainte de termen (care reprezintă un mijloc de individualizare a executării pedepsei penale) este utilizată noțiunea de „parole”, cu toate acestea, modalitățile și conținutul supravegherii în ambele cazuri sînt, practic, aceleași.²

Bazele juridice ale serviciilor de probațiune în S.U.A. au fost stabilite de către Congresul acestei țări. Prin Legea federală a probațiunii (Federal Probation Act) din 1925 a fost stabilit sistemul de probațiune pe lîngă instanțele de judecată, tot prin acest act s-a consfințit dreptul instanțelor de a numi ofițeri de probațiune și a stabili pedeapsa cu probațiune. În 1940, Oficiul Administrativ al judecătorilor S.U.A. (Administrative Office of the U.S. Courts) devenise responsabil pentru sistemul de probațiune. Serviciile de asistență prejudiciară au devenit structuri independente de serviciile de probațiune mult mai tîrziu, avînd drept scop prevenirea săvîșirii infracțiunilor comise de persoanele eliberate în comunitate ce se aflau în așteptarea anchetei judecătorești și reducerea la maxim a numărului de arestări preventive. În 1982, prin Legea Serviciilor de Asistență Prejudiciară (Pretrial Service Act) s-a obținut implementarea acestui serviciu pe întreg teritoriul Statelor Unite.

În anul 1938 a fost adoptată Legea federală privind delicvența juvenilă, prin care probațiunea poate fi aplicată atât infractorilor minori, cât și celor adulți.³

Personalul de probațiune îndeplinește patru roluri importante în administrarea justiției pentru minori:⁴

- Ia decizia în legătură cu trimiterea în judecată a minorilor ;
- Desfășoară investigații care ajută la stabilirea sentinței;
- Supraveghează infractorii ;
- Asigură asistență minorilor plasați în probațiune.

În ultimii ani a fost identificată o tendință de dezvoltare a programelor de supraveghere intensivă, care în unele jurisdicții presupune și detenția la domiciliu. De asemenea, se folosesc programe de recompensare a victimelor, scopul principal al acestora fiind de a-i face pe tineri responsabili pentru faptele lor. În practică sunt

¹ ABRAHAM Pavel, *op.cit.*, pag.66

² SPOIALĂ Alexandru, *op.cit.*, pag. 35

³ http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probatiune.pdf (accesat 02.12.2015)

⁴ ABRAHAM Pavel, *op.cit.*, pag.66

folosite trei tipuri de recompensări : restituirea bănească, serviciile pentru victime sau munca în folosul comunității.

Este foarte dificil de generalizat numeroasele inițiative de justiție restaurativă și numeroasele programe existente pe tot teritoriul SUA. Umbreit și Greenwood au identificat într-o cercetare în anul 1996 existența a unui număr de 289 programe de mediere, dintre care 116 au participat la un sondaj național realizat de Biroul pentru Victimele Infracțiunilor din cadrul Departamentului de Justiție al Statelor Unite.¹

Programele au identificat trei sarcini importante ale mediatorului :²

- Să faciliteze dialogul între victimă și infractor ;
- Să asigure un sentiment de confort și siguranță pentru ambele părți ;
- Să asiste părțile în negocierea unui acord mutual acceptat de restituire către victimă.

Instituția probațiunii în Olanda

Serviciul olandez de probațiune a fost fondat în anul 1823, sub denumirea de „Societatea pentru Dezvoltarea Morală a Deținuților”. Fondatori au fost trei comercianți, puternic inspirați de exemplul englez dat de John Howard. La început, activitatea Serviciului a constat, în principal, în vizitarea deținuților și distribuirea de materiale scrise. Scopul era acela de a influența în bine infractorii, de exemplu prin conturarea unei orientări educaționale și religioase, astfel încât ei să se abțină de la alte acțiuni infracționale. Persoane particulare, dedicate aceluiași ideal, au asigurat fondurile așteptate. Activitatea de probațiune a fost desfășurată în întregime pe baza voluntariatului. Din 1910, guvernul a început să participe oficial la subvenționarea activităților societății.³

Sistemul olandez de probațiune a devenit național în anul 1976, când s-a înființat Asociația Generală pentru Probațiune și Asistență Post-penală. Începând cu anul 1986, sistemul olandez de probațiune a trecut în totalitate în sectorul privat, fiind în prezent finanțat de către stat.⁴

Activitatea de probațiune este asigurată prin intermediul a trei organizații neguvernamentale, finanțate din bugetul Ministerului de Justiție, care funcționează la nivel național:

- ***Fundația Olandeză de Probațiune și Asistență Post-penală*** – (acoperă aproximativ 70% din clienți) are responsabilitatea de a asigura că în fiecare jurisdicție de district activitățile de probațiune sunt furnizate de agențiile de probațiune.

¹ *Ibidem*, pag.72

² Sara Sun Beale, Still Tough on Crime, Prospects for Restorative Justice in the USA
http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1631&context=faculty_scholarship
(accesat 02.12.2015)

³ Ghidul consilierului de probațiune, Chișinău 2009, pag.23

⁴ ABRAHAM Pavel, *op.cit.*, pag.61

- **Departamentul de Probațiune al Armatei Salvării** - (acoperă aproximativ 10% din clienți) activitățile desfășurate sunt focalizate pe lucrul cu persoanele lipsite de adăpost.
- **Fundația Olandeză pentru Tratatamentul Adicțiilor** - (acoperă aproximativ 20% din clienți) activitățile sunt specializate în programe pentru persoane consumatoare de droguri.

Din anul 2001 Ministerul Justiției Olandez dezvoltă mai multe strategii pentru combaterea creșterii ratei recidivismului. În acest sens putem menționa trei strategii naționale:

- **Lanțul justiției penale** care implică pe rând poliția, procuratura, sistemul judiciar, Agenția națională a instituțiilor corecționale, iar în final organizațiile de probațiune.
- **Lanțul de tratament** care se focalizează pe infractorii cu probleme mentale.
- **Lanțul justiției pentru minori** în interiorul căreia se poate distinge între două abordări: justiția civilă și penală.

Funcțiile serviciilor de probațiune sunt reglementate de statul olandez în secțiunea 8 din Regulile de probațiune elaborate în anul 1995.¹

În concluzie putem menționa că principalul obiectiv al Serviciului de Probațiune olandez este promovarea integrării și reintegrării în societate a celor care au fost condamnați conform legii penale.

Instituția probațiunii în Franța

Evoluția sistemului de probațiune din Franța a fost caracterizat de unii autori² „un paradox original” datorită faptului că serviciile de probațiune au în atribuții implementarea unei sancțiuni penale cu obiectivul de a reintegra în societate infractorul.

În Franța, sistemul de probațiune a fost introdus în legislația din 31.12.1957, care institua suspendarea sentinței cu supunere la probă și înființa Comitetele de Probațiune și Asistență pentru Liberați (CPAL). Aceste comitete se aflau sub tutela Administrației Penitenciare, structură distinctă în cadrul Ministerului Justiției. Prin Decretul nr.276 din 13 aprilie 1999, modificare a Codului de procedură penală francez, și înființarea Serviciilor Penitenciare de Inserție și Probațiune s-a realizat reforma sistemului execuțional prin unificarea, la nivel departamental, a celor două categorii de servicii într-o unitate administrativă unică.³

Justiția penală pentru minori în Franța este realizată de către **Serviciul de protecție a tinerilor** care este responsabil pentru toate aspectele și problemele

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten> (accesat 03.12.2015)

² WYWEKENS A. (1998) citat de Abraham Pavel, *op.cit.*, pag.58

³ Broșura cu privire la probațiune, pag.8, http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probatiune.pdf

relevante pentru protecția tinerilor, avînd competențe să desfășoare proiecte de cercetare, investigare și anchetă, precum și de a supraveghea activitatea sectorului privat, de a coordona serviciile publice de reeducare a tinerilor și infractorilor sau a tinerilor în pericol. Serviciul asistă judecătorul pentru minori și coordonează implementarea măsurilor relevante.¹

Pierre V. Tournier în eseu „Probațiunea pentru toți” a exprimat sarcina de bază a probațiunii și anume eliminarea pedepsei cu închisoarea la maxim posibil.²

Activitatea de probațiune se realizează în cadrul unei rețele cu trei actori principali:³

- **Judecătorul de ședință** – este primul element din rețeaua activității de probațiune, acesta avînd rolul de a ordona serviciului de probațiune măsura.
- **Judecătorul specialist** – este cel care are rolul de a supraveghea implementarea sentinței, totodată stabilind și planul de tratament individual pentru fiecare infractor.
- **Serviciile de probațiune** – sunt structuri unificate care cuprind atît serviciile socio-educative din penitenciare, cît și comisiile de probațiune care existau înaintea reformei din anul 1999.

Activitatea de mediere între victimă și infractor a fost introdusă în Franța printr-o serie de amendamente din anii 1993 și 1999 la Codul de procedură penală., decrete, circulare departamentale și declarații de practică făcute de Institutul Național de Asistență a Victimelor și Mediere.⁴

Astfel, Codul de Procedură Penală Francez în art.10-1 prevede : ”Cu ocazia unei proceduri penale și în toate etapele procedurii, inclusiv în timpul executării pedepsei, victima și autorul infracțiunii, cu condiția că faptele au fost recunoscute, pot să se exprime cu privire la o măsură de justiție restaurativă.

Constituie o măsură de justiție restaurativă orice măsură care permite unei victime, precum și infractorului să participe activ la soluționarea dificultăților generate de infracțiuni, inclusiv repararea prejudiciului de orice natură ce a rezultat din acțiunile sale. Această măsură poate avea loc doar dacă victima și infractorul au primit informații complete despre aceasta și au consimțit în mod expres să participe. Acesta este implementat de o parte independentă formată în acest scop sub controlul autorității judiciare sau, la cererea acesteia din urmă, de către administrația închisorii. Această procedură este confidențială, cu excepția cazului în care părțile convin altfel, și cu excepția cazului în care există un interes mai mare în legătură cu necesitatea de a preveni sau reprima infracțiunile justifică

¹ Abraham Pavel, *op.cit.*, pag.60

² TOURNIER Pierre V., <http://pierrevictourtournier.blogspot.md/2013/08/la-probation-pour-les-nuls.html> (accesat 04.12.2015)

³ Abraham Pavel, *op.cit.*, pag.58

⁴ *Ibidem*, pag.60

care din informațiile privind gradul de progres a măsurii trebuie aduse la cunoștința procurorului Republicii.”¹

Iar în art.10-2 pînă la 10-5 ale Codului de procedură penală sunt reglementate drepturile victimelor.

Medierea victimă – infractor este aplicată atît adulților, cît și minorilor.

Instituția probațiunii în România

Istoria recentă a probațiunii din România a consemnat, succesiv, evoluția ideii de probațiune, din faza de proiect pilot, dezvoltat de Penitenciarul de Maximă Siguranță din Arad (1996), la cea de proiect dezvoltat în 9 orașe din țară (1998), ca, începând din septembrie 2000, probațiunea să intre într-o etapă nouă de dezvoltare instituțională, de extindere la nivel național, datorită reglementării statutului serviciilor de probațiune și a activității consilierilor de probațiune, prin Ordonanța de guvern 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare și supraveghere. Din anul 2000 se organizează, la nivelul Ministerului Justiției, Direcția de Probațiune, care are în subordine 41 de servicii de probațiune la nivel național. Serviciile județene de probațiune astfel înființate funcționau pe lângă tribunale și depindeau din punct de vedere financiar de tribunale. În același timp, serviciile de probațiune se aflau și în subordinea Direcției de Probațiune din Ministerul Justiției, din punct de vedere al implementării strategiilor de dezvoltare și de aplicare a reglementărilor care vizau activitatea profesională (angajarea personalului, perfecționare, formare continuă, supervizare). Situația aceasta, de dublă subordonare în raport cu două instituții (Tribunalul și Direcția de Probațiune), părți componente ale Ministerului Justiției, se menține și în prezent.²

În România, instituția probațiunii s-a construit în jurul ideii necesității dezvoltării unui sistem de măsuri alternative de sancționare a infractorilor, măsuri care să facă posibilă degrevarea sistemului penitenciar de eticheta supraaglomerării și, în același timp, să permită „reabilitarea juridică și socială a persoanelor care au comis infracțiuni, scăderea riscului de a se mai comite infracțiuni și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, protecția publicului și a victimelor/creșterea gradului de siguranță socială, repararea prejudiciului față de comunitate”.³

Instituția probațiunii a luat naștere nu numai din considerente de ordin economic, ci și din necesitatea implementării recomandărilor europene⁴ privind

¹ Code de procedure penale, Version consolidée au 5 décembre 2015

http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=AEAE84169AC8E77671EB8176D8BABBC.tpdila19v_2?idSectionTA=LEGISCTA000029370752&cidTexte=LEGITEXT000006071154&d ateTexte=20151208 (accesat 04.12.2015)

² BALICA Ecaterina, *op.cit.*, pag.301

³ DUMITRAȘCU Ligia, Valentin Schiauciu, Supravegherea în comunitate, în: Valentin Schiauciu, Rob Canton (coord.), Manual de probațiune, București, Editura Euro Standard, 2008, p. 158.

⁴ Recomandarea Comitetului de Miniștri (92)16, privind Regulile Europene asupra Măsurilor și Sancțiunilor Comunitare, Recommendation n° R (92) 16 du Comité des Ministres aux États

dezvoltarea sancțiunilor alternative la pedeapsa cu închisoarea, la nivelul sistemului juridic românesc și al respectării prevederilor documentelor internaționale anterior semnate: Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Convenția Europeană privind Prevenirea Torturii. În același timp, instituția probațiunii reprezintă și rezultatul recomandărilor făcute de Consiliul Europei în cadrul unor documente internaționale, care subliniau necesitatea corelației dintre nivelul pedepsei și infracțiune¹, și de Comisia Europeană, în rapoartele de țară, în cadrul cărora se menționa probațiunea, ca element al reformei sistemului judiciar.

Serviciile de probațiune din România sunt servicii publice în subordonarea Ministerului Justiției, administrarea acestora fiind realizată de către o Direcție de probațiune din cadrul Ministerului Justiției. Serviciile de probațiune sunt înființate pe lângă tribunale dar trebuie să deservească și instanțele inferioare – judecătoriile din jurisdicția acestora. Serviciile de probațiune sunt subordonate administrativ președinților de tribunale, dar pe linie profesională Direcției de probațiune din MJ. Fiecare serviciu de probațiune este condus de către un șef de serviciu. Principalele activități realizate de serviciile de probațiune din țara noastră sunt:²

- Întocmirea referatelor de evaluare;
- Supravegherea în comunitate a infractorilor;
- Asistența și consilierea infractorilor;
- Consilierea psihologică a victimelor;
- Intervenția serviciilor de probațiune în cazul minorilor care nu răspund penal.

În ceea ce privește etica în activitatea de probațiune, în anul 2005, prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 510/C/4.04.2005, a fost adoptat Codul Deontologic al consilierilor de probațiune, care reglementează standarde de conduită profesională a personalului din acest domeniu.

Instituția probațiunii în Rusia

La etapa actuală de dezvoltare a sistemului judiciar în Federația Rusă, institutul probațiunii nu există, cu toate că există o totalitate de premise.

membres relative aux règles européennes sur les sanctions et mesures appliquées dans la communauté,

<http://lms.coe.int/uhtbin/cgiisr/EMro8B27yC/CENTRAL/313530006/9> (accesat 05.12.2015)

¹ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 7 decembrie 2000, Nisa, disponibilă la:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:RO:PDF>

(accesat 05.12.2015)

² SZABO Anamaria, Rezumat teză de doctorat „Perspective ale dezvoltării instituției probațiunii în România,

<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Aprilie/Szabo%20Anamaria%20%20Perspective%20ale%20Dezvoltarii%20Institutiei%20Probatiiunii%20in%20Romania/Rezumat.doc> (accesat 05.12.2015)

Astfel, în conceptul de dezvoltare a sistemului penitenciar al Federației Ruse până în 2020 este reglementată îmbunătățirea normelor legale, organizatorice și de altă natură ale activității organelor de inspecție execuțional-penală, oferind activității lor o orientare socială, precum și crearea condițiilor pentru pregătirea condamnaților pentru adaptare în continuare prin intermediul serviciului de probațiune post-penitenciară. Cu toate acestea, serviciul de probațiune în străinătate este semnificativ diferit de serviciul de inspecție execuțional-penală Rusă cu privire la funcțiile și atribuțiile sale.¹

Formarea experimentală a Serviciului de Probațiune a fost implementată în unele regiuni ale Rusiei, în cadrul punerii în aplicare a tehnologiilor pentru minori. De exemplu, din 2008 în regiunea Arhanghelsk a fost realizat un proiect al Consiliului Europei "mecanism dinamic: reducerea măsurilor legate de restricție / privarea de libertate în ceea ce privește adolescenții și tinerii în conflict cu legea", care prevede organizarea unei rețele între subiecții de prevenire a delincvenței juvenile, introducerea de asistență socială pentru minori.

În prezent, în literatura de specialitate și în mass-media se discută activ despre necesitatea de a stabili serviciul de probațiune pentru minori.²

Potrivit lui V.V.Iacovlev³ instituția probațiunii ar trebui să fie văzută ca una dintre cele mai importante măsuri în prevenirea criminalității juvenile, care ar avea nevoie să interacționeze cu inspectoratele pentru minori ale organelor afacerilor interne în lupta împotriva comportamentului criminal al acestei categorii a populației Rusiei. Particularitățile probațiunii ca o formă de pedeapsă permit utilizarea unor metode eficiente de resocializare, care combină pedeapsa punitivă a dreptului penal la complexul măsurilor socio-economice, psihologice, pedagogice și a altor măsuri de reabilitare a persoanei minorului, afectat de elementele motivației penale.

În 2012 a fost creat un pachet de proiecte de legi cu privire la crearea Serviciului Federal de Probațiune, însă care a fost "înghețat" din motive financiare.⁴

Putem afirma că în Rusia există două opinii cu privire la crearea instituției probațiunii, astfel:

- Primul șef adjunct al Serviciului Penitenciar Federal al Rusiei Anatoli Rudîi, într-un reportaj, a declarat că crearea în Federația Rusă a unui

¹ <http://teritoriaprava.ru/topics/34445> (accesat 06.12.2015)

² ВОРОНОВА Е.Л. Создание службы пробации для несовершеннолетних в России. Правовые и социальные аспекты ювенальной юстиции. Международная научно-практическая конференция. СПб., 2005. С. 45.

³ ЯКОВЛЕВ В.В. Профилактические возможности подразделений милиции общественной безопасности в процессе обеспечения института пробации // Актуальные проблемы права и правоприменительной деятельности на Северном Кавказе: Материалы региональной научно-практической конференции. Новороссийск: Новороссийский филиал КрУ МВД России, 2010. С. 174.

⁴ http://sartraccc.ru/Law_ex/testion.pdf (accesat 06.12.2015)

serviciu de probațiune separat este costisitor, că cu acest lucru se pot ocupa diviziunile teritoriale ale Serviciului Federal de Inspectare a pedepselor Rusiei.¹

- Sistemul de probațiune federal trebuie să aibă o prezentare departamentală independentă - Serviciul Federal de Probațiune, aflat în subordinea Ministerului Justiției.²

La una din întâlnirile ce a avut loc în anul 2013 pe platforma Comisarului pentru Drepturile Omului din St. Petersburg (AV Shishlov), s-a exprimat opinia majorității participanților cu privire la crearea unui separat, unic și independent Serviciu de probațiune în Rusia care ar fi în măsură să pună în aplicare în mod eficient politica de stat în domeniul executării pedepselor, altele decât privarea de libertate.³

În toate țările europene serviciul de probațiune este o parte importantă a sistemului corecțional. Este cunoscut faptul că probațiunea oferă posibilitatea de a sancționa și reduce riscul de comitere a noilor infracțiuni cu/fără folosirea penitenciarelor. Scopul serviciului de probațiune este de a învăța/ajuta infractorul să trăiască în comunitate fără a comite infracțiuni, lucru ce diferă esențial de penitenciare unde infractorul nu are contact cu comunitatea.

În ultimii ani probațiunea în Europa a dezvoltat noi categorii de sancțiuni și programe: de exemplu, programe pentru persoanele dependente de droguri, pentru conducătorii auto ce conduc în stare de ebrietate, monitorizarea/supravegherea electronică etc. Acest lucru demonstrează că probațiunea are posibilitatea de a adopta cercetări și tehnologii moderne și că are o abordare dinamică asupra conceptului de sancționare.

În Republica Moldova, cadrul normativ juridic permite o dezvoltare fructuoasă a sistemului dat, atingând scopul pentru care a fost creat. Urmează de a cerceta mai minuțios legislația altor state în domeniul dat și de a aduce modificări în legislația noastră, ceea ce ar crește semnificativ randamentul acțiunilor întreprinse de către organele de probațiune și s-ar atinge scopul de bază reintegrarea infractorilor și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Sarcinile probațiunii pot fi îndeplinite doar prin colaborare adecvată între organele probațiunii, organele judiciare, agenți publici colectivi și individuali.

¹ <http://ria.ru/incidents/20150326/1054608159.html> (accesat 06.12.2015)

² ДАВЫДЕНКО А.В., Некоторые аспекты создания в Российской Федерации системы probation, <http://xn----7sbbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/6718> (accesat 06.12.2015)

³ <http://ombudsman-vrn.ru/index.php/2013-03-21-13-4029/vzaimodeistvie-s-gosudarstvennimi-organami/343-perspektivy-sozdaniya-sluzhbyprobatsii-v-rossii> (accesat 06.12.2015)

REFERINȚE:

1. ABRAHAM Pavel, Sisteme de probațiune, Suport de curs, București, anul universitar 2006-2007
http://www.host4you.in/flow%20study%20univ%20file/suporturi%20pentru%20curs/Manual_de_probat_iune.pdf (accesat 30.11.2015)
2. ABRAHAM Pavel, Nicolăescu Victor și Iașnic Ștefăniță Bogdan (2001), Introducere în probațiune: supraveghere, asistență și consiliere a infractorilor condamnați la sancțiuni neprivative de libertate, București: editura Național
3. BALICA Ecaterina, Instituționalizarea probațiunii în România: practici și strategii situaționale în contextul (post)aderării la uniunea europeană, „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XX, nr. 3–4, p. 299–317, București, 2009
4. BREZEANU Ortansa, Repere de probațiune în dreptul comparat, <http://www.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf> (accesat 30.11.2015)
5. Broșura cu privire la probațiune, pag.5, http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probat_iune.pdf
6. DIANU T., Instituția probațiunii în Marea Britanie, în SDR nr.2/1995
7. DUMITRAȘCU Ligia, Valentin Schiaucu, Supravegherea în comunitate, în: Valentin Schiaucu, Rob Canton (coord.), Manual de probațiune, București, Editura Euro Standard, 2008
8. Ghidul consilierului de probațiune, Chișinău 2009
9. Sara Sun Beale, Still Tough on Crime, Prospects for Restorative Justice in the USA
http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1631&context=faculty_scholarship (accesat 02.12.2015)
10. SPOIALA Alexandru, Probațiunea și reintegrarea socială a infractorilor, Chișinău 2009
11. SZABO Anamaria, Rezumat teză de doctorat „Perspective ale dezvoltării instituției probațiunii în România,
http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Aprilie/Szabo%20Anamaria%20%20Perspective%20ale%20Dezvoltarii%20Institutiei%20Probat_iunii%20in%20Romania/Rezumat.doc (accesat 05.12.2015)
12. TOURNIER Pierre V., <http://pierrevictortournier.blogspot.md/2013/08/la-probation-pour-les-nuls.html> (accesat 04.12.2015)
13. ВОРОНОВА Е.Л. Создание службы пробации для несовершеннолетних в России. Правовые и социальные аспекты ювенальной юстиции. Международная научно-практическая конференция. СПб., 2005. С. 45.
14. ДАВЫДЕНКО А.В., Некоторые аспекты создания в Российской Федерации системы пробации, <http://xn----7sbbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/6718> (accesat 06.12.2015)

15. ЯКОВЛЕВ В.В. Профилактические возможности подразделений милиции общественной безопасности в процессе обеспечения института probation // Актуальные проблемы права и правоприменительной деятельности на Северном Кавказе: Материалы региональной научно-практической конференции. Новороссийск: Новороссийский филиал КрУ МВД России, 2010. С. 174.
16. Recomandarea Comitetului de Miniștri (92)16, privind Regulile Europene asupra Măsurilor și Sancțiunilor Comunitare, Recommendation n° R (92) 16 du Comité des Ministres aux États membres relative aux règles européennes sur les sanctions et mesures appliquées dans la communauté,
<http://lms.coe.int/uhtbin/cgisirsi/EMro8B27yC/CENTRAL/313530006/9>
(accesat 05.12.2015)
17. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 7 decembrie 2000, Nisa, disponibilă la:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:RO:PDF> (accesat 05.12.2015)
18. Code de procedure penale, Version consolidée au 5 décembre 2015
http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=AEAE84169AC8E77671EB8176D8BABBC.tpdila19v_2?idSectionTA=LEGISCTA000029370752&cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20151208 (accesat 04.12.2015)
19. Legea nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune, Monitorul Oficial Nr. 103-105 din 13.06.2008
20. <https://www.gov.uk/government/organisations/national-probation-service>
(accesat 01.12.2015)
21. <https://www.gov.uk/government/organisations/youth-justice-board-for-england-and-wales> (accesat 01.12.2015)
22. <https://www.restorativejustice.org.uk/> (accesat 01.12.2015)
23. http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397133887_brosura-cu-privire-la-probatiune.pdf (accesat 02.12.2015)
24. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten> (accesat 03.12.2015)
25. <http://territoriaprava.ru/topics/34445> (accesat 06.12.2015)
26. http://sartracc.ru/Law_ex/testion.pdf (accesat 06.12.2015)
27. <http://ria.ru/incidents/20150326/1054608159.html> (accesat 06.12.2015)
28. http://ombudsman-vrn.ru/index.php/2013-03-21-13_4029/vzaimodeistvie-s-gosudarstvennimi-organami/343-perspektivy-sozdaniya-sluzhbyprobatsii-v-rossii (accesat 06.12.2015)

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA ÎNCETĂRII PROPRIETĂȚII COMUNE PE COTE-PĂRȚI PRIN ÎMPĂRȚIRE

OTGON ALA,
drd.,

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The right of joint property in shares is a right of each co-owner, who therefore offers to choose the modality by which it may be ended. This article aims to create an overall framework of the main rules on the termination of common property in shares by division and lead all major problematic issues of judicial practice. Because, in our days, very frequent are submitted civil actions regarding the division of common property, we think this research will be very useful to determine the main issues need to be clarified.*

Cuvinte cheie: *partaj, proprietate comună pe cote-părți, proprietar exclusiv, împărțire, copărtași.*

Introducere. Una din cele mai uzuale modalități de încetare a proprietății comune pe cote-părți o reprezintă partajul sau împărțirea, termeni considerați a fi sinonimi și utilizați în același context atât de literatura de specialitate cât și de prevederile legislative. Pentru a intra în esența noțiunii de partaj vom încerca abordarea mai multor definiții, a noțiunilor oferite de legislația în domeniu și exprimarea propriilor opinii, ca în final să putem oferi o noțiune corespunzătoare instituției cercetate.

Astfel, în opinia autorului Cristian Cănj “... partajul este modalitatea prin care fiecare co-proprietar (co-părtaş) devine singurul proprietar al unui bun sau a unei porțiuni din ceea ce se împarte.” [1] Autorul Lupulescu D. oferă o definiție mai amplă specificând că “Prin partaj se înțelege operațiunea juridică prin care dreptul de proprietate indiviz asupra unui bun sau a mai multor bunuri se transformă într-un drept divizat și exclusiv asupra unui sau unor bunuri în materialitatea lor, în mod concret, ori asupra echivalentului bănesc ce reprezintă cota-parte cuvenită din bunul indiviz atribuit în întregime unuia dintre copărtași”[2]. Autorii Băieșu S. Și Roșca N. menționează că “În cazul împărțirii, bunul proprietate comună pe cote-părți se împarte materialmente între copărtași, fiecare devenind proprietarul exclusiv asupra unei anumite părți determinate din bunul care a format obiectul proprietății comune pe cote-părți”[3].

De asemenea, literatura de specialitate, definește partajul ca fiind „operațiunea juridică prin care se pune capăt stării de coproprietate sau indiviziune, în sensul că bunul sau bunurile stăpânite în comun pe cote-părți sunt împărțite din punct de vedere material între coproprietari, fiecare dintre aceștia devenind

proprietar exclusiv asupra unei părți determinate din bun sau asupra unui anumit bun din cele ce formează obiectul coproprietății”[4].

În opinia autorului Ghenoiu I. „Prin împărțeală sau partaj încetează starea de indiviziune, cota-parte ideală a fiecărui coidivizar fiind înlocuită cu drepturi exclusive asupra bunurilor succesoriale privite în materialitatea lor”[5]. O altă definiție, menționată de Chelaru E. în lucrarea “Drept civil. Drepturile reale principale”, enunță faptul că “partajul sau împărțeala ete operațiunea juridică ce pune capăt stării de indiviziune (coproprietate) prin împărțirea în natură și/sau prin echivalent, a bunurilor aflate în indiviziune, avînd ca efect înlocuirea cu efect retroactive a cotelor-părți ideale, indivize, asupra acestora, cu drepturi exclusive ale fiecăruia dintre coindivizari asupra unor bunuri determinate în materialitatea lor”[6].

Observăm că doctrina oferă o multitudine de definiții, unele mai ample, altele conțin doar anumite caracteristici a dreptului de partaj, însă în esență toate scot în evidență faptul că are loc o transformare a dreptului de proprietate comună pe cote-părți într-un drept exclusiv.

Cercetînd instituția partajului atît în doctrină, cît și din prevederile legale, este necesar a face unele precizări de ordin terminologic și de conținut, pentru o interpretare clară și neechivocă. Prin urmare, mai întîlnim și alte noțiuni apropiate ca sens partajului, cum ar fi împărțirea proprietății comune pe cote-părți, partajul succesoral, partajul definitiv, partajul de folosință. După cum am menționat anterior termenul de împărțire și partaj sunt considerați sinonimi, fiind doar utilizați diferit de legiutor. Spre exemplu, legislația RM prevede termenul de împărțire atunci cînd reglementează încetarea proprietății comune pe cote-părți, iar termenul de partaj atunci cînd se referă la partajarea averii succesoriale.

În ceea ce privește termenul de partaj de folosință, autoarea Cojan M.F. menționează că partajul dreptului de proprietate comună pe cote-părți “...presupune încetarea stării de coproprietate, deci vizează însuși dreptul, în vreme ce partajul de folosință se referă la împărțirea utilizării, respectiv a folosinței, ca atribut al dreptului de proprietate, starea de coproprietate menținîndu-se”[7]. Deci, partajul de folosință nu are ca efect încetarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți, fiind o posibilitate oferită coproprietarilor de a determina modul de utilizarea a proprietății comune pe cote-părți, fie la dorința acestora, fie prin decizia instanței de judecată.

De asemenea și autoarea Sferdian I. ne oferă o explicație în acest sens relatînd că „Deși este un act de dispoziție, dreptul de a cere partajul este un drept autonom care nu se confundă cu dreptul proprietarului de a dispune de cota sa parte de drept. Prin exercitarea partajului, fiecare coproprietar își realizează puterea pe care o are cu privire la starea de coproprietate, făcîndu-o să înceteze”[8]. Pentru a nu exista o confuzie la momentul realizării partajului de folosință și a partajului care are ca efect încetarea dreptului de proprietate comună, practica judiciară

denumeste împărțirea proprietății comune pe cote-părți și partaj definitiv, termen ce semnifică încetarea sub orice aspect a dreptului de coproprietate.

În ceea ce privește termenul de partaj succesoral, acesta face referire la obiectul partajului, care este compus din bunurile succesorale rămase după decesul defunctului. Și în cazul dat suntem în prezența unui drept de prooprietate comună pe cote-părți, care încetează prin împărțire.

Referindu-ne la reglementarea modalităților de încetare a dreptului de proprietate prin împărțire, pentru prima dată vechiul Cod civil din 1964 [9] conținea prevederi privind împărțirea proprietății comune în Capitolul IX - Proprietatea comună, art. 121 - Încetarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți al statului și cetățenilor, al organizațiilor cooperatiste, altor organizații obștești și cetățenilor și art. 129 – Împărțirea gospodăriei de colhoznic. De asemenea, în cadrul Titlului al șaptelea - Dreptul succesoral, art. 593 conținea reglementări privind împărțirea bunurilor succesorale.

Spre deosebire de aceasta, actualul Cod civil [10] reglementează încetarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți prin împărțire în Secțiunea a 2-a din Capitolul III „Proprietatea comună”, art. 357-365, din Titlul al III-lea al Cărții a doua. Reglementările date vor fi aplicabile atât proprietății comune pe cote-părți, a proprietății în devălmășie și a bunurilor ce fac obiectul unei moșteniri. Alte reglementări ale Codul civil, ce fac parte din Cartea a IV-A „Dreptul Succesoral”, Titlul VII – „Partajul averii succesorale”, respectiv art. 1560- 1575, prevăd reguli generale referitoare la partajul averii succesorale. În urma celor relatate precizăm că deși cele două reglementări sunt distincte, ele se completează reciproc și prevederile privind împărțirea dreptului de proprietate comună vor fi aplicate și asupra partajării averii succesorale, ori decîte ori există necesitatea utilizării lor.

Totuși, considerăm că ar fi util de prevăzut în cadrul art. 1560 „Partajarea”, un alineat care să precizeze faptul că dispozițiile art. 357-365 Cod civil sunt aplicabile și partajului succesoral în măsura în care aceste prevederi nu sunt incompatibile cu cele privind partajul averii succesorale. Prin urmare, prevederile privind partajul averii succesorale se vor plica doar raporturilor juridice dintre moștenitori, fie și coproprietarilor a căror drept de proprietate rezultă dintr-o moștenire.

În continuare, vom face o comparație între modalitatea de reglementare a partajului de către legislația românească. Astfel, asemănător Codului civil al RM, instituția partajului conform noului Cod civil român [11] este reglementată în două capitole distincte - Secțiunea a V-a din Capitolul IV –Proprietatea comună, art. 669-686, din Titlul al II-lea al Cărții a III-a, prin care sunt prevăzute normele aplicabile partajării bunurilor aflate în coproprietate, precum și a celor în devălmășie. În ceea ce privește ce-a de-a doua reglementare aceasta este cuprinsă în Cartea a IV-a – Despre moștenire și liberalități, Capitolul IV privind transmisiunea și partajul moștenirii, respectiv art. 1143- 1163.

Spre deosebire de reglementările naționale, Cod civil român prevede în art. 1143 alin. (2) că dispozițiile privind partajul proprietății comune se aplică și partajului succesoral în măsura în care nu sunt incompatibile cu acestea. O altă deosebire constă în faptul că prevederile Codului civil român privind instituția partajării se mai completează și cu prevederile din Cartea a VI-a, Titlul 5, art. 979 a Codului de procedură civilă [12], norme care nu sunt conținute de Codul de procedură civilă a RM.

Conform art. 357 alin. (1) încetarea proprietății comune pe cote-părți prin împărțire poate fi cerută oricând dacă legea, contractul sau hotărârea judecătorească nu prevede altfel. Prin urmare, proprietatea comună poate înceta printr-un act translativ de proprietate, în baza caruia unul dintre coproprietari dobândește și cotele-părți ale celorlalți sau un terț dobândește în întregime bunurile ce s-au aflat în proprietate comună, prin succesiune când unul dintre coproprietari moștenește și cealaltă cotă-parte din bunuri, dar cel mai adesea se recurge la operațiunea de partaj.

În continuare, vom încerca să determinăm tipurile de partaj existente, cât și posibilitatea instituirii unui partaj total sau parțial. Astfel, enunțând anterior noțiunea de partaj, am reținut faptul că prin această operațiune încetează dreptul de proprietate comună pe cote-părți, realizându-se un partaj total, în sensul că are loc partajarea tuturor bunurilor aflate în coproprietate sau în privința tuturor coproprietarilor. Literatura de specialitate românească consideră că „...este posibil ca doar o parte din masa bunurilor comune să fie supusă operațiunii de partaj. În această situație coproprietarii devin coproprietari exclusivi asupra bunurilor ce le-au revenit în urma împărțelii, iar celelalte bunuri rămân în continuare în indiviziune” [13]. Dacă e să fim în prezența unui partaj parțial în privința coproprietarilor, atunci este important de menționat că existența acestuia presupune cel puțin trei subiecți, deoarece starea de indiviziune urmează să continue și după partajul în privința unor coproprietari și încetează în privința celorlalți doi.

O altă condiție necesară este acordul tuturor coproprietarilor, dar dacă voința unora este de a continua starea de indiviziune atunci partajul parțial este posibil și în cadrul unui partaj convențional, cât și unul judiciar. Partajul parțial poate avea loc în privința doar anumitor bunuri din proprietatea comună pe cote-părți, iar în privința celorlalte poate avea loc un partaj ulterior, fie prin acordul coproprietarilor fie de către instanța de judecată. Într-o altă opinie [14] se consideră că “părțile pot conveni un partaj amiabil pentru o parte din bunurile comune și pentru restul un partaj judiciar. Numai dacă asupra aceluiași bunuri au convenit o modalitate de împărțea, nu vor mai proceda la un partaj judiciar decât după după desființarea partajului amiabil pentru cauzele prevăzute de lege”.

Termenii de partaj judiciar și partaj convențional determină clasificarea acestora în dependență de voința coproprietarilor, Partajul judiciar este realizat de către instanța de judecată, atunci când nu există un consens între părți și partajul

convențional se realizează pe cale amiabilă, la dorința coproprietarilor căzînd de acord asupra unui contract de partajare a proprietății comune pe cote- părți.

Prevederile art. 357 alin. (3) Cod civil al RM menționează că „împărțirea poate fi făcută prin înțelegere a părților sau prin hotărîre judecătorească”. Partajul amiabil, voluntar sau prin bună-învoială poate avea loc atunci cînd toți coproprietarii, în mod unanim, sunt de acord cu împărțirea bunurilor deținute în proprietate comună pe cote-părți și au capacitate de exercițiu. Dispozițiile art. 360 Cod Civil stabilește că „Dacă un coproprietar este lipsit de sau limitat în capacitatea de exercițiu, împărțirea poate fi făcută prin înțelegerea părților numai cu încuviințarea autorității tutelare, precum și a ocrotitorului legal, după caz”. Deoarece este vorba despre un act de dispoziție, partajul convențional va trebui să fie autorizat de autoritățile tutelare sau de ocrotitorul legal.

De altfel, participarea tuturor coproprietarilor la partaj este obligatorie, și în acest sens art. 365 alin.(2) spune că „Împărțirea făcută fără participarea tuturor coproprietarilor este lovită de nulitate absolută”. Alin. (1) al aceluiași articol mai menționează că „Împărțirea poate fi desființată pe aceleași cauze ca și actele juridice”, ceea ce rezultă că dacă nu este respectată condiția privind autorizația autorității tutelare sau a ocrotitorului legal, partajul va putea fi lovit de nulitate relativă.

Actul prin care se face partajul convențional, atunci cînd are ca obiect un bun imobil, trebuie să aibă forma scrisă și autentificat notarial, iar dreptul de proprietate exclusivă va trece doar din momentul înregistrării în Registrul bunurilor imobile. În situația în care are ca obiect un bun mobil, actul poate fi făcut în scris sau chiar verbal.

Totuși, atunci cînd nu sunt respectate condițiile în care să existe consimțămîntul tuturor coproprietarilor sau există coproprietari limitați sau lipsiți în capacitate de exercițiu și autoritatea tutelară nu își dă acordul, urmează a fi aplicate prevederile privind partajarea de către instanța de judecată. Indiferent dacă se recurge la un partaj convențional sau unul judiciar, încetarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți are loc prin trei modalități, conform art. 361 Cod civil:

- împărțirea bunului proprietate comună pe cote-părți se face în natură, proporțional cotei-părți a fiecărui coproprietar;
- prin atribuirea întregului bun, în schimbul unei sume, în favoarea unui ori a mai multor coproprietari, la cererea lor;
- vînzarea bunului în modul stabilit de coproprietari ori, în caz de neînțelegere, la licitație și distribuirea prețului către coproprietari proporțional cotei-părți a fiecăruia dintre ei.

Din cele menționate observăm că regula generală este cea privind împărțirea bunului în natură, iar fiecărui coproprietar i se va atribui anumite părți determinate din bunul comun corespunzător cotei-părți deținute din dreptul de proprietate.

Această regulă însă nefiind imperativă în cazul partajului convențional, dar obligatorie în cazul partajului judiciar. Astfel, chiar dacă coproprietarii își doresc vânzarea bunului, instanța va dispune partajare bunurilor comune, dacă acestea sunt pasibile de a fi împărțite în natură.

Concluzii.

Efectuând o privire generală asupra partajului ca modalitate de încetare a dreptului de proprietate comună pe cote-părți distingem câteva supoziții importante și anume:

- noțiunea de partaj urmează a fi utilizată în contextul în care se dorește împărțirea bunurilor, ce constituie proprietate comună pe cote-părți;
- a se face distincție dintre termenul de partaj definitiv și partaj de folosință;
- a se aplica prevederile cu caracter general privind împărțirea proprietății comune pe cote-părți și în cazul partajării proprietății comune în devălmășie și în cazul partajării averii succesoriale;
- a se ține cont de posibilitatea invocării nulității absolute sau a celei relative, atunci când nu sunt întrunite condițiile prevăzute de lege pentru efectuarea partajului convențional;
- a se face distincție în aplicarea prevederilor legale privind partajarea bunurilor comune pe cale amiabilă și pe cale judiciară.

REFERINȚE:

1. Cristina Cănj. Partajul, 2009, 2 p.
2. Lupulescu D. Proprietatea comună, Ed. Universul Juridic, București, 2013. p.147.
3. Baieș S. și alții. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Ediția a II-a. Vol. II. Chișinău: Î.S.F.E.P. "Tipografia Centrală", 2005. 165 p.
4. Urs I.R. Ispas P. Drept civil. Drepturile reale principale. Ed. Hamangiu. Bucureștii 2013. 197 p.
5. Ghenoiu I. Drept succesoral. Ed. C.H.Beck. București 2008. 373p.
6. Chelaru E. Drept civil. Drepturile reale principale. Ed. C.H.Beck. București 2006. 199 p.
7. Cojan M.F. Proprietatea comună pe cote-părți în doctrină și jurisprudență. Ed. Universul juridic. București 2013. 160 p.
8. Irina Sferdian. Drept civil .Drepturile real principale. Ed. Hamangiu, București, 2013. 378p.
9. Codul civil al R.S.S.M., aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964.

10. Codul civil al Republicii Moldova. Adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
11. Codul civil al României. Nr. 287 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial, 15.07.2011, nr.505. Intrat în vigoare: 01.10.2011.
12. Cod de Procedură Civilă al României. Nr. 134/2010. Intrat în vigoare: 01.02.2010.
13. Cojan M.F. Proprietatea comună pe cote-părți în doctrină și jurisprudență. Ed. Universul juridic. București 2013.176 p.
14. Irina Sferdian. Drept civil. Drepturile real principale.Ed. Hamangiu, București, 2013. 380 p.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://usch.md/seria-stiinte-sociale>

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
(ediție semestrială)**

Seria „Științe Sociale”

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: cercetareusc@gmail.com

Bun de tipar: 20.06.2015
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 6,06
Tirajul 120 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949